

בְּיַנֵּית הַמִּקְרָאוֹת

פְּרָאשִׁית

עש"ו

עכ"ו

קונטרס

בִּינַת הַמִּקְרָאוֹת

בראשית

ביאור שורה כנגד שורה של הפסוק
להאיר עינים בהבנת הפסוקים

וכן כולל

הקדמה: ובה היקף תמצית הענינים שבפסוקים
סיכום: של כל פסוק ופסוק

בהוצאה זו נוספו שאלות ועבודות על הפרשה

נערך במ"ד ע"י

יצחק ב"ר שמחה דוד שנקר

שנת ה'תשע"ה

בני ברק

© כל הזכויות שמורות ♦ אין לצלם מהחוברות ללא רשות המו"ל

את החוברת ניתן להשיג אצל: יצחק שנקר

רח' הרב ניסים 22 בני ברק, טל: 03-6772127 050-4149102

PRINTED IN ISRAEL

חֹבֵרֶת זוּ מוֹקֵדֶשֶׁת

לעילוי נשמת אשתי

מרת **בילא שנקר** ע"ה

בת הרה"ח ר' **יחזקאל** זצ"ל

נלב"ע ליל שבת קודש

פרשת שופטים ד' אלול תשס"ד

אשת חיל שעמדה לימיני בכל עת, ובפרט במפעל
הנשגב של החוברות "בינת המקראות", ששלי ועמלי
עבורכם משלה הוא.

השיבה את נשמתה זכה ונקיה כעולה תמימה לאחר
שמסרה נפשה לעבודת ה' ולחינוך צאצאיה בדרך התורה
והיראה.

זכותם של אלפי ילדי תשב"ר שעושים את צעדם
בתורת ה' על ידי החוברות "בינת המקראות" תעמוד לה
לחזות בנועם ה'.

יהי רצון שתהא מליצת יושר לפני כסא הכבוד עבורי
ועבור בנינו ובנותינו וכל יוצאי חלצינו לכל מילי.

ת.נ.צ.ב.ה.

נר ה' נשמת אדם

חוברת "בינת המקראות" זו מוקדשת
לעילוי נשמת אחותי היקרה והצנועה

מרת **חנה לייש ע"ה**

בת א"מ ר' שמחה דוד שנקר זצ"ל

אשת גיסי החשוב

ר' **מושה לייש** יבל"א

שיחדיו עודדו וסייעו לי רבות בגופם

ובממונם בעבודת קודש זו.

יה"ר שזכות הלימוד של תשב"ר בחוברות
"בינת המקראות" יהיו לה למליצי יושר.

נלב"ע במלאת ע' שנותיה מיום ליום

י"ז אדר תשס"ז

ת.נ.צ.ב.ה

מאמר מאת הרב ר' מאיר מונק שליט"א

מנהל ת"ת תורת אמת ב"ב

החדרת יראת שמים בתחילת לימוד החומש

"יראת ה' – היא אוצרו"

תפקידו של מלמד להחדיר תוך כדי הלימוד את יראת השמים בלב תלמידיו. וזה יעשה ע"י המתקת הלימוד באמצעים שונים כגון: "התנועות והניגון בשעת הלימוד שהם עושים את הקדושה והאהבה" כפי שכתב הגה"צ רא"א דסלר. כ"כ בעצם בלימוד בצורת מסירת החומר, ככל שישכיל הרב להגיש את הדברים בצורה מעניינת. מרתקת ומוכשת את הלב, באותה מידה יתחבב הלמוד תוה"ק על התלמידים.

בתוך הדברים ישלב הרב דברי מוסר והתעוררות, על גדולת השי"ת, על גן עדן ועל גיהנום, על שכר ועל עונש, ומהרב הטוב הצפון לצדיקים לעוה"ב ומה חמור העונש לרשעים שעוברים על רצונו, ובשינון ובחזרת הדברים פעמים רבות, עי"ז יחדור הדבר לקרב לבם של תלמידיו עד שהיה יראת השם תקועה בליבם ולא תמוש לעולם.

המתודיקה שלנו היא יראת שמים לפי הצעה בשם אחד מגדולי התורה, אשר המחבר ר' יצחק שנקר שליט"א מקורב אליו, לתת לבדוק את חיבורו מבחנה מתודית בלבד, ואכן הדברים משולבים וספוגים באמונה ובאהבה ויראת ה', (ואם כי בצורת הוראת החומש רבו דרכים והשיטות, וכפי שאומרים, כמדומה, בשם הגרי"ס זיע"א הרבה עברו בים אך אף אחד לא סלל בה דרך – וכ"א מלמד לפי תכונותיו אשר חננו ה' וכן ביאורי המילים שזה מפרש בכה וזה כה, אך הצורה של ההקדמה לפני לימוד החומש והסיכום הקצר אחרי הלימוד, (וכן "בטייטש" שודאי ר' יצחק שליט"א השקיע בו עבודה רבה) זו הדרך הבסיסית של לימוד חומש, ובמיוחד שההקדמות מלאות ביראת שמים.

ויהי רצון שיפוצו מעיינותיו חוצה.

מאיר מונק

הקדמה

אודה ה' בכל לבב שזיכני ללמד ילדי ישראל עשרות בשנים ולפתוח בפניהם שערי תורה.

במשך שנות עבודתי כמלמד להתחלת חומש נוכחתי שחסר פירוש מסודר שיביא את הביאור באופן ברור ומובן גם לילדים המתחילים את לימוד החומש. דבר חשוב נוסף להבנת הפסוקים הוא ביאור תוכן ותמצית העניינים שלעיתים כתובים או מרומזים בפסוקים אך קשה להבחין בהם בשטף הקריאה ולעיתים הם מובאים במדרשים ובמפרשי התורה.

בתקוה שביאור זה יועיל רבות הן למלמדים המחפשים ביאור מדויק ומובן להסביר לתלמידים והן להורים שחוזרים עם ילדיהם על החומר השבועי שכולל את כל היקף תוכן ותמצית העניינים שבפסוקים כפי שמובאים בחוברת זו כהקדמה לפסוקים וכן סיכום של כל פסוק.

זכיתי בס"ד עד עתה להפיץ את החוברות "בינת מקראות" במספר מהדורות שנתקבלו בהתלהבות בשמחה בתלמודי התורה וכן בקרב מלמדים ומנהלים ברחבי הארץ, ששלחו לנו מכתבי ברכה ותודה נלהבים, הורים רבים ציינו בסיפוק את העובדה שחוברות אלו עוזרות להם מאוד לחזור עם ילדיהם על החומר הנלמד בכיתה והילדים נהנים מאוד ללמוד בהן. **במהדורה זו הוספנו גם עבודות ושאלות לשינון וחזרה לפי סדר הפסוקים.**

עד עתה יצאו לאור בס"ד חמישים חוברות, מסדרת "בינת המקראות" על כל התורה: בראשית - 12 חוברות, שמות - 11 חוברות, ויקרא - 8 חוברות, במדבר - 10 חוברות, דברים - 9 חוברות. כמו כן תרגמנו את ארבעת החוברות הראשונות מבראשית-וירא, לאידיש.

ולאור הפצרת רבים שאמשיך לבאר באותו שיטה גם את חומש דברים ובכך לברך על המוגמר ולסיים את ביאורי "בינת המקראות" גם על חומש דברים, החלטתי להענות לבקשתם ולהמשיך את החוברות גם לחומש דברים באותה דרך. כאן ראיתי לנחוץ אף להרחיב את ההקדמות וכן את הסיכומים מפני החומר הרב שיש בפסוקים שמובאים ברמזים. כמו כן נוספו שאלות ועבודות לחידוד ולהבנת הפסוקים.

הנני בזה להודות לכל אלו שעזרו ועודדו אותי במהלך העבודה ובפרט לבני משה ורעייתו היקרים שעזרו לי רבות בהוצאת החוברות.

אקוה שחוברות אלו יהיו בעז"ה לתועלת רבה למלמדים לילדים ולהורים המשננים עם ילדיהם, ובזכות מצווה זו של זיכוי הרבים אזכה לראות ברכה והצלחה ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציי. כן נברך את כל המסייעים לנו, לזיכוי לברכה והצלחה ורב נחת מכל יוצאי"ח.

יצחק שנקר

בְּרֵאשִׁית

פָּרֶק א'

רֵאשִׁית הַבְּרִיאָה (א-ב)

אָנוּ מְכִירִים אֶת הָעוֹלָם בּוֹ אָנוּ חַיִּים, יֵשׁ בּוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. בְּשָׁמַיִם - שֶׁמֶשׁ, יָרֵחַ וְכּוֹכָבִים, וּבָאָרֶץ - בְּנֵי אָדָם, בְּעֵלֵי-חַיִּים וּצְמָחִים לְמִינֵיהֶם, אֹרֶחַ וְחֶשֶׁךְ, יָם וְיַבְשָׁה. כָּל אֵלוֹ לֹא הָיוּ קִימִים תָּמִיד, אֲלֵא ה' בָּרָא אוֹתָם. וְלִפְנֵי שֶׁבְּרָאָם, רַק ה' לְבַדּוֹ הָיָה בְּעוֹלָם, וְאִפִּילוֹ מְלֹאכִים עֲדִין לֹא נִבְרְאוּ. תְּחִלָּה, ה' בָּרָא מַיִם, אֲדָמָה וְאֵשׁ וְעֲדִין לֹא בָרָא שֶׁמֶשׁ, יָרֵחַ וְכּוֹכָבִים, צְמָחִים, בְּעֵלֵי חַיִּים וָאָדָם, וְגַם לֹא בָרָא אֶת הָאֹרֶחַ. הָאֲדָמָה עֲדִין לֹא נִרְאָתָה, אֲלֵא הִיטָה מְכֶסֶה כָּלָה בְּמַיִם וְהִיטָה שֶׁמֶמָּה וְרִיקָה. רַק רוּחַ ה', כֶּסֶף הַכְּבוֹד, הָיָה מְרַחֵף, מְנַשֵּׁב (אוֹנְקְלוֹס) עַל פְּנֵי הַמַּיִם הָעֲמֻקִּים. אַחַר כֵּן בָּרָא ה' אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, כְּפִי שֶׁמוֹבָא בְּחוֹמָשׁ. בְּיוֹם הָרֵאשִׁוֹן, ה' בָּרָא אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּבֵת אַחַת, אֲבָל זֶה לֹא הָיָה מְסַפֵּיק חֶזֶק, וְאַחַר כֵּן בְּמִשְׁךְ שֶׁשָּׂה יָמִים ה' חֲזַק בְּכָל יוֹם חֶלֶק אַחַר שֶׁל הַבְּרִיאָה. ה' הָיָה גּוֹעֵר בְּאוֹתוֹ חֶלֶק שֶׁחֲזַק בְּאוֹתוֹ יוֹם, וְהָיָה מִתְחַזֵּק וְעוֹמֵד עַל מַעְמָדוֹ.

בְּהִתְחַלָּה	בְּרֵאשִׁית	(א)
כְּשֶׁה' בָּרָא	בְּרֵאשִׁית אֱלֹהִים	
אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ.	אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:	
	סְבוּבִים:	

ה' בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ בְּאִמְרָה.

<p>וְהָאֲרִיז הֵיטָה שְׁמָמָה וְרִיקָה וְהָיָה חֲשֵׁךְ עַל הַמַּיִם הָעֲמֻקִּים (תְּהוֹם - מְקוֹם עֵמֶק) וְכִסָּא הַכְּבוֹד שֶׁל ה' - רוּחַ ה' מְעוֹפֹפֶת (עֲפָה כְּמוֹ צְפוּר) עַל הַמַּיִם.</p>	<p>וְהָאֲרִיז הֵיטָה תְּהוֹ וְבַחוּ וְחֲשֵׁךְ עַל פְּנֵי תְּהוֹם רוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם:</p>	<p>(ב)</p>
---	--	------------

סכּוּם:

כִּסָּא הַכְּבוֹד שֶׁל ה' רַחוּף עַל הַמַּיִם.

הַבְּרִיאָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן (ג-ה)

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן ה' בָּרָא שְׁנֵי סוּגִים שֶׁל אֹר: אֶת הַשֶּׁמֶשׁ, הַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים, שְׂאֵתָם בָּרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְחִזַּק בַּיּוֹם הָרִבְעִי, וְגַם אֹר מִיַּחַד שֶׁלֹּא הָיָה צְרִיךְ עוֹד לְחַזְקוֹ. אֹר זֶה נִקְרָא אֹר שֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית.

בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית הָיָה הָאֹר הַמִּיַּחַד וְהַחֲשֵׁךְ מְעַרְבִים וּמְשַׁמְשִׁים יַחַד. ה' רָאָה שֶׁהָאֹר הַמִּיַּחַד הוּא טוֹב, וְלֹא רָאָה שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ רְשָׁעִים, לְכֵן גָּנַז אוֹתוֹ לְאַחַר שֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית לְשִׁמְשׁ רַק לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא. בַּיּוֹם הָרִבְעִי ה' חִזַּק אֶת הַשֶּׁמֶשׁ, הַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים שֶׁיֵּאִירוּ לְעוֹלָם, וְרָאָה, שֶׁזֶה לֹא טוֹב שֶׁיִּשְׁמְשׁוּ אֹר וְחֲשֵׁךְ יַחַד וְלְכֵן חָלַק בֵּינֵיהֶם. הַשֶּׁמֶשׁ - בַּיּוֹם, וְהַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים - בַּלַּיְלָה. וְקָרָא לְאֹר יוֹם וְלַחֲשֵׁךְ קָרָא לַיְלָה. הַגִּיעַ זְמַן הָעֶרֶב, וְעָבַר כָּל הַלַּיְלָה. וְאַחֲרָיו הַבֶּקֶר, וְעָבַר כָּל הַיּוֹם, וְנִגְמַר הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַבְּרִיאָה, בּוֹ ה' בָּרָא הַכֹּל מִבְּלֵי לְחִזְקוֹ, וְגַם אֶת הָאֹר הַמִּיַּחַד.

<p>וְה' אָמַר יְהִי אֹר וְנִהְיָ אֹר (וְהָיָה אֹר וְחֲשֵׁךְ מְעַרְבִים יַחַד).</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי אֹר:</p>	<p>(ג)</p>
--	--	------------

סכּוּם:

ה' בָּרָא אֶת הָאֹר בְּאִמְרָה, וְהָיָה אֹר וְחֲשֵׁךְ מְעַרְבִים יַחַד.

(ד) וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר
 פִּי טוֹב
 וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים
 בֵּין הָאֹר וּבֵין חַחֲשָׁה:
 וְה' רָאָה אֶת הָאֹר
 שְׂזָה טוֹב (וְזָה לֹא נָאָה, שֶׁהָאֹר וְהַחֲשָׁה יְהִיו יַחַד)
 וְה' הִבְדִּיל
 בֵּין הָאֹר וּבֵין חַחֲשָׁה (שְׁלֹא יְהִיו מְעַרְבָּבִים).

סבּוּם:

ה' הִבְדִּיל בֵּין הָאֹר וְהַחֲשָׁה, שְׁלֹא יְהִיו מְעַרְבָּבִים יַחַד.

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם
 וְלַחֲשָׁה קָרָא לַיְלָה
 וַיְהִי עֶרֶב
 וַיְהִי בֹקֶר
 יוֹם אֶחָד:
 וְה' קָרָא לְאֹר יוֹם (שֶׁשְּׁמוֹ יְהִיה יוֹם)
 וְלַחֲשָׁה הוּא קָרָא לַיְלָה (שֶׁשְּׁמוֹ יְהִיה לַיְלָה)
 וְנִהְיָ עֶרֶב (וְעֵבֶר כָּל הַלַּיְלָה)
 וְנִהְיָ בֹקֶר (וְעֵבֶר כָּל הַיּוֹם)
 וְעֵבֶר יוֹם אֶחָד (הָרֵאשׁוֹן) שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

סבּוּם:

ה' קָרָא שְׁמוֹת: לְאֹר, שֶׁשְּׁמוֹ יְהִיה יוֹם, וְלַחֲשָׁה, שֶׁשְּׁמוֹ יְהִיה לַיְלָה. וְאַחֲרֵי שֶׁעֲבְרוּ הַלַּיְלָה וְהַיּוֹם, עֵבֶר הַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן ה' בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְהִבְדִּיל בֵּין הָאֹר וְהַחֲשָׁה.

הַבְּרִיאָה בַּיּוֹם הַשְּׁנִי (ו-ה)

אֲנוּ רַגִּילִים לְכַד שֵׁישׁ הַרְבֵּה מִים בַּיָּם וְגַם יוֹדְעִים שֵׁישׁ הַרְבֵּה מִים עֲמֵק
 בְּאֲדָמָה, שְׂאֲתָם אָנוּ שׂוֹאֲבִים וּבָהֶם מִשְׁתַּמְּשִׁים. וְעַלִּינוּ לְרַעַת, שֵׁישׁ גַּם הַרְבֵּה
 מִים גְּבוּהָ מֵעַל הַשָּׁמַיִם, רְחוּקִים מֵהֶם כְּמִרְחָק הַמַּיִם שֶׁבְּאֲרֵץ מִן הַשָּׁמַיִם, כִּד
 שֶׁהַשָּׁמַיִם בְּאֲמִצָּע, בֵּין הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים וּבֵין הַמַּיִם הָעֲלִיוֹנִים. בְּתַחֲלָה הָיוּ כָּל
 הַמַּיִם, אֱלוֹ שֶׁבְּתוֹךְ הָאֲדָמָה, אֱלוֹ שְׁבִיִּים וְאֱלוֹ שְׁמַעַל הַשָּׁמַיִם - בְּמִקּוֹם אֶחָד,
 כָּלֵם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וְלָכֵן הָיוּ כָּל כִּד עֲמָקִים, וְרוּחַ ה', שֶׁהִיא כֶּסֶף הַכְּבוֹד,
 הִיָּתָה מְרַחֶפֶת עֲלֵיהֶם.

בַּיּוֹם הַשְּׁנִי ה' הִתְחִיל לְהַפְרִיד בֵּין הַמַּיִם וּבֵין הַיִבְשָׁה. אֶת הַמַּיִם ה' חִלַּק -
 חִלַּקֵם מֵעַל הַשָּׁמַיִם, וְחִלַּקֵם עַל הָאֲדָמָה. ה' עָשָׂה זֹאת, עַל יְדֵי שֶׁעָשָׂה רִקִיעַ

בְּאִמְצַע הַמַּיִם הַעֲמֻקִּים וְחִזַּק אֶת הָרְקִיעַ וְתָלָה אֶת הַמַּיִם הָעֲלִיוֹנִים גְּבוּהַ מַעַל הָרְקִיעַ, וְהֵם נִשְׁאָרִים כֹּל הַזְּמַן תְּלוּיִים בְּצוּוֵי ה', כְּאֵלוֹ כֹּל רָגַע וְרָגַע אוֹמֵר לָהֶם ה' לְהִשָּׂאֵר כֶּךָ. וְכֵן כֹּל הַבְּרִיאָה עוֹמְדַת כְּאֵלוֹ כֹּל רָגַע ה' מְצוּהָ לְהִשָּׂאֵר כֶּךָ. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי ה' הִמְשִׁיךְ וְהִפְרִיד בֵּין הַמַּיִם שֶׁנִּשְׁאָרוּ בָּאָרֶץ וּבֵין הַיַּבְשָׁה: אֶת כֹּל הַמַּיִם ה' שָׁם בְּמָקוֹם אֶחָד וְקָרָא לוֹ יָם, וְהִאֲדָמָה, שֶׁנִּשְׁאָרָה יַבְשָׁה, נִקְרָאָה יַבְשָׁה. לְרְקִיעַ קָרָא ה' שָׁמַיִם, מִלְּשׁוֹן שָׁם-מַיִם.

בַּיּוֹם שְׁנִי ה' בְּרָא גַם אֶת הַמְּלָאכִים.

(1)	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לְמַיִם:	ה' אָמַר שִׁיְהִיָּה רְקִיעַ חִזַּק (רש"י) בְּאִמְצַע הַמַּיִם וְשִׁזָּה יִבְדִּיל בֵּין הַמַּיִם שֶׁלְּמַטָּה לְמַיִם שֶׁלְּמַעְלָה.
-----	---	---

סכּוּם:

ה' אָמַר שִׁיְהִיָּה בְּאִמְצַע הַמַּיִם רְקִיעַ חִזַּק, וְהִרְקִיעַ יִבְדִּיל בֵּין הַמַּיִם הָעֲלִיוֹנִים לְמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים.

(2)	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרְקִיעַ וַיִּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל לְרְקִיעַ וַיְהִי כֵן:	ה' עָשָׂה (חִזַּק) אֶת הָרְקִיעַ (רש"י): תִּקְנֵנוּ עַל עֲמָדוֹ) וְהִרְקִיעַ הַבְּדִיל בֵּין הַמַּיִם שֶׁמִּתַּחַת לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם שֶׁמַּעַל לְרְקִיעַ וְכֵן זֶה נִהְיָה (נִהְיָה רְקִיעַ חִזַּק).
-----	---	--

סכּוּם:

ה' חִזַּק אֶת הָרְקִיעַ, וְזֶה הַבְּדִיל בֵּין הַמַּיִם הָעֲלִיוֹנִים לְמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּבְרְאוּ שָׁמַיִם בַּיּוֹם א', עַדִּין לַחִים הָיוּ וְנִתְחַזְּקוּ בְּשָׁנֵי מִגְעַרַת ה' (רש"י).

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקִיעַ שָׁמַיִם ה' קָרָא לְרִקִיעַ שָׁמַיִם
 וַיְהִי עֶרֶב וְנִהְיָ עָרֵב (וְעֶבֶר כָּל הַלְיָלָה)
 וַיְהִי בֹקֶר וְנִהְיָ בֹקֶר (וְעֶבֶר כָּל הַיּוֹם)
 יוֹם שְׁנִי: וְעֶבֶר הַיּוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

סבּוּם:

ה' קָרָא לְרִקִיעַ שָׁמַיִם, וְאַחֲרַי שְׁעִבְרוּ הָעֶרֶב וְהַיּוֹם, נִגְמַר הַיּוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

בַּיּוֹם הַשְּׁנִי ה' חִזַּק אֶת הָרִקִיעַ, הַבְּדִיל בֵּין מַיִם שֶׁל מַטֵּה לַמַּיִם שֶׁל מַעְלָה וְקָרָא לְרִקִיעַ שָׁמַיִם.

הַבְּרִיאָה בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (ט-ו)

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי חִזַּק ה' שְׁנֵי דְבָרִים - רֵאשִׁית, גָּמַר אֶת מְלֶאכֶת יוֹם שְׁנִי, וְשֵׁנִית - שִׁבְּרָא אֶת כָּל מִינֵי הַצְּמָחִים.

לְאַחַר שֶׁה' חִזַּק אֶת הָרִקִיעַ וְהַבְּדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם, נִשְׁאַרוּ כָּל הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם פְּזוּרִים בְּכָל מְקוֹם בְּעוֹלָם, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאֲנוּ מַכִּירִים הַיּוֹם, שֵׁשׁ לָנוּ אֲדָמָה יִבְשָׁה לְחוּד וּמַיִם בָּיִם לְחוּד. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי ה' הוֹכִיל אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּשְׁאַרוּ מִתַּחַת לְרִקִיעַ אֶל הַמְּקוֹם שֶׁלָּהֶם בָּיִם. מַיִם אֵלוּ עָלוּ הָרִים וַיִּרְדּוּ בְּקַעֲוֹת בְּנֶס אֶל הַמְּקוֹם שֶׁלָּהֶם, וּמֵאֵז שֶׁהִגִּיעוּ, שׁוּב אֵינָם יְכוּלִים לְטַפֵּס עוֹד.

לְאַדְמָה הִיבְשָׁה קָרָא ה' אֶרֶץ, וְלַמְּקוֹם שֶׁהִתְאַסְפוּ הַמַּיִם, קָרָא ה' יַמִּים. וְה' רָאָה שֶׁזֶּה טוֹב שֶׁהַמַּיִם וְהָאֶרֶץ מְפָרְדִים.

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ה' אָמַר
 יִקְרוּ הַמַּיִם שִׁיתְאַסְפוּ הַמַּיִם
 מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵתַחַת הַשָּׁמַיִם
 אֶל מְקוֹם אֶחָד אֶל מְקוֹם אֶחָד (מִיְחָד)
 וַיִּרְאוּ אֶת הַיַּבְשָׁה וַיִּרְאוּ אֶת הַיַּבְשָׁה
 וַיְהִי בֵּן: וְכֵן זֶה הָיָה.

סכום:

ה' אָמַר שְׁכַל הַמַּיִם שְׁמַתַּחַת לַשָּׁמַיִם יִתְאַסְפוּ אֶל מְקוֹם אֶחָד, וְתִרְאֶה הָאָדָמָה יִבְשֶׁה בְּלֵי מַיִם.

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ	ה' קָרָא לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ
וְלַמְּקוֹהַּ הַמַּיִם	וְלַמְּקוֹם שֶׁהַמַּיִם הִתְאַסְפוּ
קָרָא יַמִּים	הוּא קָרָא לְזֶה יַמִּים
וַיִּרְא אֱלֹהִים	וְהוּא רָאָה
כִּי טוֹב:	שְׁזֶה טוֹב.

סכום:

ה' קָרָא שְׁמוֹת : לַיַּבְשָׁה קָרָא אֶרֶץ, וְלַמְּקוֹם שֶׁהַמַּיִם הִתְאַסְפוּ - יַמִּים.

בְּרֵיאת הַצְּמַחִים לְמִינֵיהֶם (יא-יג)

הַרְבֵּה מִיַּי צְמַחִים אָנוּ רוֹאִים וּמְפִירִים: יֵשׁ עֲצִים גְּבוּהִים מִן הָאָרֶץ שְׁחִיִּים שָׁנִים רַבּוֹת וּמְגֵדְלִים פְּרוֹת טְעִימִים, וַיֵּשׁ צְמַחִים יוֹתֵר נְמוּכִים שְׁנִקְרָאִים עֵשֶׁב, וְהֵם מְגֵדְלִים יְרֻקוֹת אוֹ שְׂאִינָם מְגֵדְלִים כְּלוּם. יֵשׁ צְמַחֵי נוֹי כְּמוֹ פְּרָחִים, וַיֵּשׁ סֵתֶם עֵשְׂבִים נְמוּכִים מְאֹד.

לְכָל אֶחָד מֵאלוֹ יֵשׁ זְרָעִים, שֶׁהַצְּמַח עֲצֵמוֹ מְגֵדֵל: זְרָעִים שֶׁל עֵגְבָנִיָּה, פִּלְפֵל וּמְלַפְפוֹן, שֶׁהֵם הַגְּרָעִינִים, זְרָעִים שֶׁל אֲבֹטִיחַ וּמְלוֹן, גְּרָעִינֵי תְּפוּחֵי עֵץ, תְּפוּזִים, וְגְרָעִינֵים גְּדוּלִים שֶׁל אֶפְרֹסֶק, שְׂזִיף וְעוֹד. כְּשֶׁמְכַנְיָסִים גְּרָעִינִים אֵלּוֹ לְאָדָמָה וּמִשְׁקִים, יוֹצֵא מֵהֶם צְמַח. מְזָרַע הָעֵגְבָנִיָּה יוֹצֵא צְמַח, שֶׁגְּדֻלּוֹת בּוֹ עֵגְבָנִיּוֹת עִם זְרָעִים, מְגֵרְעִין אֶפְרֹסֶק יוֹצֵא עֵץ אֶפְרֹסֶקִים. זֶה נִקְרָא שְׁכַל זְרַע מוֹצֵא אֶת הַמִּיִן שְׁלוֹ.

בְּחֶרֶף רוֹאִים, שֶׁהָאָדָמָה מְכֹסָה בְּהֶרְבֵּה מִיַּי עֵשְׂבִים, (כְּמוֹ כְּסוּי שְׂאֲנוֹ מִתְּכֹסִים בּוֹ) וְזֶה נִקְרָא- דִּשְׂא. ה' גַּם צִוָּה, שֶׁהָאָרֶץ תִּגְדֵּל עֲצֵי פְרִי, שְׁמֵי שְׂיִטְעֵם אֶת גּוֹף הָעֵץ יִטְעֵם בּוֹ טַעַם הַפְּרִי: עֵץ תְּפוּחִים, יִהְיֶה בּוֹ טַעַם תְּפוּחַ וְעֵץ אֶפְרֹסֶקִים- טַעַם אֶפְרֹסֶק. אֲבָל הָאָרֶץ לֹא עֲשָׂתָה זֹאת, וְהִיא נִעְנָשָׁה עַל

כֹּד, שְׁבַמְקַרְהָ מִסִּים לֹא הִרְשָׁתָהּ לְהוֹצִיא צְמָחִים (לְקִין). וְה' רָאָה שְׁמִינִי
הַצְּמָחִים הֵם טוֹבִים לְעוֹלָם.

<p>ה' אָמַר שֶׁהָאָרֶץ תִּצְמַיֵחַ עֲשָׂבִים עֲשָׂבִים (פְּרִי אֲדָמָה) שִׁישׁ בָּהֶם זֵרְעִים לְזֵרַע עֲצִים בְּטֶעַם שֶׁל פְּרוֹת (הָאֲדָמָה לֹא עָשְׂתָה כֵּן וְנִעְנְשָׁה) שֶׁגִדְלִים עָלֵיהֶם פְּרוֹת כָּל מִין שֶׁלוֹ לְחֹדֶר שֶׁהִזְרְעִים שֶׁלוֹ בְּתוֹכוֹ (וְאִפְשָׁר לְהִצְמִיחַ מֵהֶם עֲצִים חֲדָשִׁים) עַל הָאָרֶץ וְכֹד זֶה נִהְיָה (הָאָרֶץ הוֹצִיאָה פְּרִי אֲדָמָה וּפְרִי הָעֵץ).</p>	<p>י א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֵרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵו אֲשֶׁר זֵרְעוּ בּוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן:</p>
---	---

סבּוּם:

ה' אָמַר שֶׁהָאָרֶץ תּוֹצִיא פְּרִי הָאֲדָמָה וּפְרִי הָעֵץ, כֹּד מִן לְחֹדֶר, וְכֹד זֶה הָיָה.

<p>הָאָרֶץ הִצְמִיחָה כָּל מִינֵי עֲשָׂבִים (יְרֻקוֹת) עֲשָׂבִים שִׁישׁ בָּהֶם זֵרְעִים (לְזֵרַע בְּמָקוֹם אַחֵר) כָּל מִין שֶׁלוֹ לְחֹדֶר וְעֲצִים שֶׁגִדְלִים עָלֵיהֶם פְּרוֹת שֶׁהִזְרְעִים שֶׁלָּהֶם בְּתוֹכָם כָּל מִין שֶׁלוֹ לְחֹדֶר וְה' רָאָה שֶׁזֶה טוֹב.</p>	<p>י ב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֵרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשֶׂה פְּרִי אֲשֶׁר זֵרְעוּ בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:</p>
---	---

סבּוּם:

הָאָרֶץ הוֹצִיאָה פְּרִי הָאֲדָמָה וּפְרִי הָעֵץ, כֹּד מִן לְחֹדֶר.

(ג) וַיְהִי עָרֵב (וְעֵבֶר כָּל הַלַּיְלָה)
 וַיְהִי בֹקֶר (וְעֵבֶר כָּל הַיּוֹם)
 יוֹם שְׁלִישִׁי: וְעֵבֶר הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

סכּוּם:

אַחֲרֵי שֶׁעֲבְרוּ הָעֶרֶב וְהַיּוֹם, נִגְמַר הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נִאֶסְפוּ הַמַּיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד, וְקִרְאוּ לָהֶם יַמִּים. נִרְאָתָה הַיִּבְשָׁה וְקִרְאוּ לָהּ אֶרֶץ. וְהָאֶרֶץ הִצְמִיחָה פְּרִי הָאֲדָמָה וּפְרִי הָעֵץ, כֹּל מִיּוֹם לַחֹדֶר.

הַבְּרִיאָה בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי (י"ד-ט)

בְּשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים בָּרָא ה' וַחֲזַק שָׁמַיִם, אֶרֶץ, יָם, יִבְשָׁה וְצִמְחָיִם, אָבֵל עֲדִיין לֹא הָיוּ שׁוֹם בְּעֵלֵי חַיִּים. וְהָיָה אֹרֶךְ מִיְחָד שֶׁל שְׁשַׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית, אָבֵל לֹא אֹרֶךְ שֶׁל שְׁמֹשׁ וַיְרַח. בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי ה' חֲזַק אֶת הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְהַפּוֹכְבִּים, שֶׁם כֹּל אֶחָד בְּמִקְוָמוֹ, וְאַחֲרַי שָׁגְנָז אֶת הָאֹרֶךְ הַמִּיְחָד, הֵם הָיוּ מְאִירִים לְעוֹלָם.

י' לְמֵאוֹרוֹת כִּמְהָ תִּפְקִידִים: א. לְאוֹתוֹת- כְּלוֹמֵר, לְסִימָן לְעוֹלָם. כְּשֶׁה' רוֹצֵה לְהִבְיָא עֲנֵשׁ, הַסִּימָן הוּא בְּזָה, שֶׁלְּפַעֲמִים חָסֵר מֵהָאֹרֶךְ שֶׁל הַשָּׁמֶשׁ אוֹ הַיָּרֵחַ. כְּמוֹכֵן שֶׁזֶה סִּמָּן רַק לְמֵי שְׁחֹטָא, אָבֵל מִי שֶׁעוֹשֶׂה רְצוֹן ה', אֵינּוּ צָרִיךְ לְחַשֵּׁשׁ מִזֶּה.

ב. לְמוֹעֲדִים- הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים יוֹדְעִים לְקַבֵּעַ לְפִי הַיָּרֵחַ, מִתִּי מְגִיעַ בְּדִיוֹק זְמַן שֶׁל כָּל חַג וְחַג, כִּי הַלְּבָנָה לְפַעֲמִים מְאִירָה כְּמוֹ כְּדוֹר גְּדוֹל וְלְפַעֲמִים כְּמוֹ צוֹרֵת בְּנָנָה, וְלְפִי זֶה אֶפְשָׁר לְדַעַת מִתִּי הַזְּמַן הַמְדִּיק שֶׁל כָּל חַג.

ג. לְיָמִים- בַּיּוֹם יֵשׁ שְׁמֶשׁ, וּבַלַּיְלָה- יָרַח. יוֹם וְלַיְלָה בְּיַחַד נִקְרָאִים יוֹם שֶׁלֵּם. כְּמוֹ שֶׁלְּמִדְּנָה- "וַיְהִי עָרֵב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד", וְאַחֲרַי כִּךָּ יוֹם שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי.

ד. וּשְׁנַיִם - בְּמִשְׁךָ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁשִׁים וְחֲמֵשֶׁה יוֹם הַשְּׁמֶשׁ גּוֹמְרֵת מֵהֶלֶךְ שֶׁל סָבוּב גְּדוּל בְּשָׁמַיִם, וְנִגְמְרֵת שָׁנָה.

ה. לְמֵאוֹרוֹת - תְּפַקִּיד נוֹסֵף הוּא לְהֵאִיר לְעוֹלָם. הַשְּׁמֶשׁ מְאִירָה בְּיוֹם וְהַיָּרֵחַ בְּלַיְלָה, וּבִזְוָה ה' מְבַדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. אֲבָל בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, כְּאֲשֶׁר הָיָה אוֹר מִיַּחַד, הָיָה הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ בְּיַחַד.

בַּתְּחִלָּה בְּרָא ה' אֶת הַלְּבָנָה גְּדוּלָה כְּמוֹ הַשְּׁמֶשׁ, אֲלָא שֶׁהִיא הַתְּלוּנָה, כִּיצַד שְׁנֵי מַלְכִים מְשַׁמְשִׁים בְּכֶתֶר אֶחָד. וְנִעְנְשָׁה, שְׂאֵם אֵין זֶה מוֹצֵא חַן בְּעֵינֶיהָ - שֶׁהִיא תִּהְיֶה קֶטְנָה יוֹתֵר. וּכְדֵי לְפַצּוֹתָהּ נִתַּן לָהּ ה' הַרְבֵּה כּוֹכָבִים שְׂמֵאִירִים מְעוֹט. וְכֵאֲשֶׁר גָּמַר, רָאָה ה', שֶׁכֵּל זֶה טוֹב לְעוֹלָם.

<p>ה' אָמַר שִׁיְהִיו דְּבָרִים שְׂמֵאִירִים (יִתְּלוּ הַמֵּאוֹרוֹת) בְּרַקִּיעַ שְׁשֻׁמוֹ שָׁמַיִם שֶׁהֵם יִבְדִּילוּ בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהֵם יִהְיוּ לְסַמָּנִים (כְּשֶׁהַמֵּאוֹרוֹת לוֹקִיז, סִימָן רַע הוּא) וּלְחֻגִים (רש"י: לְפִי הַיָּרֵחַ קוֹבְעִים אֶת הַחֻגִים) וּלְיָמִים (לְפִי הַזְּרִיחָה וְהַשְּׁקִיעָה שֶׁל הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ קוֹבְעִים מַעַת לַעַת) וּשְׁנַיִם (הַמֵּאוֹרוֹת יִסְמְנוּ אֶת זְמַנֵּי תְּקוּפַת הַשָּׁנָה).</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים (ד') יְהִי מְאֹרֹת בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהִיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנַיִם:</p>
--	--

סָבוּב:

ה' אָמַר שִׁיתְּלוּ הַמֵּאוֹרוֹת בְּרַקִּיעַ שְׁשֻׁמוֹ שָׁמַיִם, וַיִּשְׁמְשׁוּ לְחֲמֵשֶׁה דְּבָרִים:
א) לְהַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה ב) לְסַמָּנִים - כְּשִׁילְקוּ הַמֵּאוֹרוֹת ג) לְקַבֵּעַ זְמַנֵּי הַחֻגִים ד) לְקַבֵּעַ זְמַנֵּי מַעַת לַעַת ה) לְתְּקוּפַת הַשָּׁנַיִם.

וְהֵם יִהְיוּ לְדְבָרִים שְׂמֵאִירִים וְהִיוּ לְמֵאוֹרוֹת (טו)

בְּרַקִיעַ הַשָּׁמַיִם   בְּרַקִיעַ הַשָּׁמַיִם
שָׁהֵם יָאִירוּ עַל הָאָרֶץ   לְהַאִיר עַל הָאָרֶץ
וְכֵן זֶה נִהְיָה.   וַיְהִי כֵן:

סכּוּם:

ה' אָמַר שֶׁהַמְּאוֹרוֹת יִשְׁמְשׁוּ גַם לְהַאִיר אֶת הָאָרֶץ, וְכֵן זֶה נִהְיָה.

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים   (17)
אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים   וַיַּעַשׂ
אֶת הַמְּאֹרֶת הַגָּדוֹל   אֶת שְׁנֵי הַמְּאִירִים הַגְּדֹלִים
לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם   אֶת הַמְּאִיר הַגָּדוֹל (הַשֶּׁמֶשׁ)
וְאֶת הַמְּאֹרֶת הַקָּטָן   שֶׁהוּא יִמְשַׁל בַּיּוֹם
לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה   וְאֶת הַמְּאִיר הַקָּטָן (הַיָּרֵחַ)
וְאֶת הַכּוֹכָבִים: שֶׁהוּא יִמְשַׁל בַּלַּיְלָה
וְאֶת הַכּוֹכָבִים.

סכּוּם:

ה' עָשָׂה שְׁנֵי מְאוֹרֹת גְּדֹלִים, וְלֵאחֶר שֶׁהֵיָדַח קְטָרֵג וְאָמַר, שְׂאִין שְׁנֵי מְלָכִים מוֹשְׁתַּמְשִׁים בְּכֶתֶר אֶחָד, הַמְּעִיעַ אֶת הַיָּרֵחַ, וְהוּא הַמְּאֹרֶת הַקָּטָן, וְכֵדִי לְפִיֶּס אֶת דַּעְתּוֹ הוֹסִיף לוֹ אֶת הַכּוֹכָבִים.

וַיִּתֵּן אֱלֹהִים   (18)
בְּרַקִיעַ הַשָּׁמַיִם   וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים
לְהַאִיר עַל הָאָרֶץ: בְּרַקִיעַ שְׁשֵׁמוֹ שָׁמַיִם
שָׁהֵם יָאִירוּ עַל הָאָרֶץ.   שָׁהֵם יָאִירוּ עַל הָאָרֶץ.

סכּוּם:

ה' תָּלָה אֶת הַמְּאוֹרוֹת (הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ) בַּשָּׁמַיִם, שָׁהֵם יָאִירוּ עַל הָאָרֶץ.

וְלִמְשַׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה   (19)
וְלִהַבְדִּיל   וְשָׁהֵם יִשְׁלְטוּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
וְשָׁהֵם יַבְדִּילוּ   וְשָׁהֵם יַבְדִּילוּ

בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ   בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ
וְה' רָאָה שְׂזוּה טוֹב.   וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

סבּוּם:

שֶׁהמאורות יִשְׁלְטוּ בַיּוֹם (הַשֶּׁמֶשׁ) וּבַלַּיְלָה (הַיָּרֵחַ) וּבִדְבִילוֹ בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ.

(יט) וַיְהִי עֶרֶב   וְנִהְיָ עֶרֶב (וְעֵבֶר כָּל הַלַּיְלָה)
וַיְהִי בֹקֶר   וְנִהְיָ בֹקֶר (וְעֵבֶר כָּל הַיּוֹם)
יוֹם רְבִיעִי: וְעֵבֶר הַיּוֹם הָרְבִיעִי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

סבּוּם:

לְאַחַר שֶׁעֲבְרוּ הָעֶרֶב וְהַיּוֹם, נִגְמַר הַיּוֹם הָרְבִיעִי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

בַּיּוֹם הָרְבִיעִי בָּרָא ה' אֶת הַשֶּׁמֶשׁ, הַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְתָלָה אוֹתָם בַּשָּׁמַיִם לְהָאִיר וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר לַחֹשֶׁךְ.

הַבְּרִיאָה בַּיּוֹם הַחֲמִשִּׁי (כ-כג)

נִגְמְרוּ אַרְבָּעָה יָמֵי בְרִיאָה, וּבַעוֹלָם יֵשׁ כְּמַעַט הַכֹּל - אוֹר וְחֹשֶׁךְ נִפְרָדִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, אֶרֶץ וְשָׁמַיִם, מַיִם וַיִּבְשָׁה נִפְרָדִים בַּיָּמִים וּבָאֶרֶץ, כֹּל מִיַּיִ הַצְּמָחִים וְהַעֲצִיִם, שְׂאֲנָנוּ מִכִּירִים. וְכֵן שֶׁמֶשׁ וַיָּרַח. וְעַדִּין לֹא הָיוּ כֹל בַּעֲלֵי הַחַיִּים לְמִינֵיהֶם, גְּדוֹלִים וְקִטְנִים, דָּגִים וְעוֹפוֹת, וְכַמוֹכֵן לֹא הָיָה אָדָם עַל פְּנֵי הָאָדָמָה. אֶת אֱלוֹ בָּרָא ה' בַּיּוֹם חֲמִשִּׁי וּבַיּוֹם שֵׁשִׁי. בְּאַמְת, גַּם אֱלוֹ נִבְרְאוּ בַּיּוֹם רִאשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁבַּיּוֹם חֲמִשִּׁי וְשֵׁשִׁי יֵצְאוּ לְעוֹלָם וְנִרְאוּ לְעֵינַיִן. בַּיּוֹם חֲמִשִּׁי בָּרָא ה' כֹּל מַה שֶׁהוּצֵיא מִן הַמַּיִם אוֹ מִן הָרֶקֶק (תַּעֲרֹכֶת מַיִם וְעֶפֶר), כְּלוּמַר: מִן הַמַּיִם ה' בָּרָא שְׂרָצִים, שֶׁהֵם חַיּוֹת קִטְנוֹת, כְּמוֹ זְבוּבִים, נְמָלִים, תּוֹלְעִים, וְאֶת כֹּל הַדָּגִים אֲפִילוֹ הַעֲנָקִים כְּמוֹ הַתַּנִּינִים. וּמִן הָרֶקֶק ה' בָּרָא אֶת כֹּל הָעוֹפוֹת, אֲפִילוֹ הַגְּדוֹלִים (עֵיז רֶש"י פָּרָק ב', פְּסוּק י"ט).

כֹּל אֱלוֹ בָּרָא בַּיּוֹם חֲמִשִּׁי וְנִתֵּן בֵּיהֶם נִשְׁמָה שֶׁהִיא חַיָּה, שְׂאֲנָנוּ רוּאִים וּמִכִּירִים שְׂכָל אֱלוֹ חַיִּים, אוֹכְלִים, וּמְרַגִּישִׁים בְּמָה שֶׁנַּעֲשֶׂה סְבִיבָם. כֹּל אֶחָד מֵאלוֹ ה' בָּרָא לְמִינוֹ כְּמוֹ בְּצִמְחִים, שְׂכָל אֶחָד הוּצֵיא מִיַּן כְּדָגְמָתוֹ.

ה' בָּרַךְ אֶת הַדְּגָיִם וְהָעוֹפוֹת שִׁיפְרוּ וַיִּרְבוּ, מִכִּיּוֹן שִׁבְנֵי אָדָם צְדִים
 וְאוֹכְלִים אוֹתָם. אַךְ אֶת הַחַיּוֹת ה' לֹא בָרַךְ, כִּי לֹא רָצָה לְבָרַךְ אֶת הַנֶּחֱשׁ,
 שֶׁהוּא בְּכֻלּוֹ הַחַיּוֹת. רַק לְמִין אֶחָד ה' לֹא נָתַן לְהִתְרַבּוֹת - לַתַּנִּינִים הַגְּדוֹלִים,
 כִּי מִחֲמַת רַב גְּדֻלָּם, אִם יִתְרַבּוּ לֹא יִתְקַים הָעוֹלָם בְּפִנְיָהֶם. לְכֵן הָרַג אֶת
 הַנֶּחֱכָה שֶׁל הַתַּנִּין וּמָלַח אוֹתָהּ בְּהִרְבֵּה מְלַח, שֶׁשׁוֹמֵר אֶת הַבְּשָׂר, בְּשִׁבְלֵי
 לְשֹׁמֵר אוֹתָהּ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבֹא.

ה' אָמַר שֶׁהַיָּם יוֹצִיאוּ שְׂרָצִים זוֹחְלִים עִם נֶפֶשׁ חַי (דְּגָיִם) וְעוֹפוֹת שִׁיעוּפוּ עַל הָאָרֶץ בְּאוֹר שְׂמֵתַחַת הַשָּׁמַיִם.	(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַיָּם שָׂרִץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוּפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם:
---	---

סכּוּם:

ה' אָמַר שֶׁהַיָּם יוֹצִיאוּ שְׂרָצִים וְעוֹפוֹת שִׁיעוּפוּ בְּאוֹר שְׂמֵתַחַת הַשָּׁמַיִם.

ה' בָּרַא אֶת הַדְּגָיִם הַגְּדוֹלִים (הַלְוִיָּתָן) וְאֶת כָּל הַנֶּפְשׁוֹת הַחַיּוֹת הַזּוֹחְלוֹת שֶׁהַיָּם הוֹצִיאוּ כָּל מִין שְׁלֵהֶם לְחוּד וְאֶת כָּל הָעוֹפוֹת עִם הַכְּנָפִים כָּל מִין שְׁלוֹ לְחוּד וְה' רָאָה שֶׁזֶה טוֹב.	(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדוֹלִים וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֻשָּׁת אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַיָּם לְמִינָהֶם וְאֶת כָּל עוֹף כְּנָף לְמִינָהוּ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:
--	--

סכּוּם:

ה' בָּרַא שְׁנֵי סוּגֵי בְּעֵלֵי חַיִּים: (1 דְּגָיִם 2 עוֹפוֹת.

(כב) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים
לֵאמֹר
פְּרוּ וּרְבוּ
וּמְלֵאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיָּמִים
וְהַעֲוֶף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:

וְהָ בְרַךְ אֹתָם (אֶת הַדְּגָיִם וְהַעֲוֹפוֹת)
 וְכֵן הוּא אָמַר לָהֶם
 תּוֹלִידוֹ וְתִתְרַבּוּ (תִּהְיוּ הַרְבֵּה)
 וְתִמְלְאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיָּמִים
 וְהַעֲוֹפוֹת יִתְרַבּוּ עַל הָאָרֶץ.

סבּוּם:

ה' בָּרַךְ אֶת הַדְּגָיִם וְהַעֲוֹפוֹת שֶׁיִּלְדוּ וְיִתְרַבּוּ.

(כג) וַיְהִי עֶרֶב
וַיְהִי בֹקֶר
יוֹם הַחַמִּישִׁי:

וְנִהְיָ עֶרֶב (וְעֵבֶר כֹּל הַלַּיְלָה)
 וְנִהְיָ בֹקֶר (וְעֵבֶר כֹּל הַיּוֹם)
 וְעֵבֶר הַיּוֹם הַחַמִּישִׁי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

סבּוּם:

לְאַחַר שֶׁעֲבְרוּ הָעֶרֶב וְהַיּוֹם, נִגְמַר הַיּוֹם הַחַמִּישִׁי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

בַּיּוֹם הַחַמִּישִׁי בְּרָא ה' שְׁנֵי סוּגֵי בְּעֲלֵי חַיִּים: אֶת הַדְּגָיִם וְאֶת הַעֲוֹפוֹת.

הַבְּרִיאָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי (כד-לא)

בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי ה' בְּרָא מִן הָאֲדָמָה אֶת כָּל הַחַיּוֹת וְהַבְּהֵמוֹת הַקֹּטְנֹת
 וְהַגְּדוֹלוֹת, חַיּוֹת שְׁטוּרְפוֹת בָּשָׂר, בְּהֵמוֹת שְׂאוֹכְלוֹת עֵשֶׂב וְכָל אֶחָד בְּרָא לְמִין
 שְׁלוֹ, שִׁוְלִיד כְּדָגְמָתוֹ.

אַחֲרֵי שֶׁכָּל הָעוֹלָם הָיָה מוֹכֵן וְגָמוּר, בְּרָא ה' אֶת הַדְּבָר הַחֲשׁוּב בְּיֹתֵר, אֶת
 הָאָדָם. אֶת כָּל הָעוֹלָם ה' בְּרָא בְּאִמְרָה, שְׂאֵמֶר שִׁיְהִי וְכֵן נִהְיָ, אֲבָל אֶת
 הָאָדָם ה' עָשָׂה מִמַּשׁ בִּידָיו. תַּחֲלָה ה' אָסַף אֶת בֵּית דִּינֹו הַמְּלֹאכִים, הַתִּיעֵץ
 אִתָּם, כְּמוֹ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְעֲנִיו שְׂאִינֹו רוֹצֵה לְהַחֲלִיט עִם עֲצָמוֹ, אִף שֶׁבְּאִמַּת הוּא
 הַמְּחַלֵּט וְהַקּוֹבֵעַ, וְהוּא עָשָׂה הַכֹּל בְּעֲצָמוֹ, וְכָל זֶה לְלַמְּדֵנוּ דֶּרֶךְ אֲרֵץ, שִׁיְהִי
 הַגְּדוֹל נִמְלֵךְ וְנוֹטֵל רְשׁוֹת מִן הַקֶּטָן.

כיצד עשה ה' את האדם? יש לה' דפוס מיוחד בצורת האדם (כמו ילדים שעושים צורות בכל מיני דפוסים), ובו יצר את האדם בצורה שלו ועשה אותו דומה לה', שהוא מבין וחושב, לא כמו כל החיות שאינן חושבות ואינן מבינות מאומה. ה' השליט את האדם בכל העולם שיעשה בו פרצונו-בדגים, בעופות, בבהמות ובחיות, פי כל אלו נבראו בשביל לשמש את האדם ולעזר לו, שיוכל לחיות בנחת כדאי לקיים מצוות ה' וללמד תורתו. כי זו כל המטרה של בריאת כל העולם הגדול שלנו.

ה' ברא בתחלה איש ואשה וברך אותם שילידו הרבה ילדים, ימלאו את הארץ וישלטו בה, אבל לא הרשה להם להרוג חיות ועופות, כי אסור היה להם לאכול בשר (ה' התיר רק מזמן נח והלאה). ה' אמר להם שיאכלו רק מה שצומח, וזה גם מה שיאכלו כל החיות והעופות. בזה נגמר כל מעשה העולם, וה' ראה שהכל טוב מאד.

וה' אמר	ויאמר אלהים (כד)
שהארץ תוציא	תוציא הארץ
נפש חי	נפש חיה
כל מין שלה לחוד	למינה
בהמות וזוחלים	בהמה ורמש
וחיות של הארץ	וחיתו ארץ
כל מין שלהם לחוד	למינה
וכך זה נהיה.	ויהי כן:

סכום:

ה' אמר שהארץ תוציא שלשה מיני בעלי חיים: 1. בהמות 2. רמשים 3. חיות.

ה' עשה	ויעש אלהים (כה)
את החיות של הארץ	את חית הארץ
כל מין שלהן לחוד	למינה
ואת הבהמות	ואת הבהמה

כָּל מִיֵּן שְׁלַחַן לַחֹדֶד	לְמִינָהּ
וְאֵת כָּל הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָדָמָה	וְאֵת כָּל רֹמְשֵׁי הָאָדָמָה
כָּל מִיֵּן שְׁלָהֶם לַחֹדֶד	לְמִינָהּ
וְה' רָאָה שֶׁזֶה טוֹב.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

סבּוּם:

ה' בָּרָא אֶת הַחַיּוֹת, הַבְּהֵמוֹת וְכָל הַרְמָשִׁים, כָּל מִיֵּן לַחֹדֶד וְרָאָה שֶׁזֶה טוֹב.

ה' אָמַר לְמַלְאָכִים	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים	(כו)
נַעֲשֵׂה אָדָם	נַעֲשֵׂה אָדָם	
בְּצוּרָה שְׁלֵנוּ	בְּצִלְמוֹנוּ	
שֶׁהוּא יִהְיֶה דוֹמֵה לָנוּ (בְּשִׁכְלֵנוּ)	בְּדְמוּתֵנוּ	
וְהֵם יִשְׁלְטוּ (תְּהִיָּה לָהֶם רִשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ)	וַיֵּרְדוּ	
בְּדָגִים שְׁבִיִּים	בְּדַגַּת הַיָּם	
וּבְעוֹפּוֹת שָׁעָפִים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם	וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם	
וּבַבְּהֵמוֹת	וּבַבְּהֵמָה	
וּבְכָל הָאָדָמָה (בְּאָדָמָה בְּעֵצְמָהּ)	וּבְכָל הָאָרֶץ	
וּבְכָל הַזּוֹחֲלִים	וּבְכָל הַרְמָשׁ	
שֶׁזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ.	הַרְמָשׁ עַל הָאָרֶץ:	

סבּוּם:

ה' אָמַר לְמַלְאָכִים: נִבְרָא אָדָם שִׁיִּהְיֶה בְּצוּרָה שְׁלֵנוּ וַיִּהְיֶה דוֹמֵה לָנוּ בְּשִׁכְלֵנוּ וְתִהְיֶה לוֹ רִשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָגִים, בְּעוֹפּוֹת, בַּבְּהֵמוֹת, בְּכָל הַרְמָשִׁים וּבְכָל הָאָרֶץ.

ה' בָּרָא אֶת הָאָדָם	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם	(כז)
בְּצוּרָה שְׁלֵוֹ	בְּצִלְמוֹ	
בְּצוּרָה שֶׁל ה'	בְּצִלְמֵם אֱלֹהִים	
הוּא בָרָא אוֹתוֹ	בָּרָא אוֹתוֹ	
זָכַר וַיִּנְקְבָהּ הוּא בָּרָא אֹתָם.	זָכַר וַיִּנְקְבָהּ בָּרָא אֹתָם:	

סכום:

ה' בָּרָא אֶת הָאָדָם בְּצוּרָה שְׁלוֹ, וּבָרָא אֹתָם זָכָר וּגְבוּהָ.

ה' בָּרָא אוֹתָם	וַיְבָרֵךְ אֹתָם אֱלֹהִים (כח)
וְאָמַר לָהֶם	וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים
תּוֹלִידוֹ וְתִתְרַבּוּ	פְּרוּ וּרְבּוּ
וּתְמַלְאוּ אֶת הָאָרֶץ (בְּאֲנָשִׁים)	וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ
וְתִכְבְּשׁוּ אוֹתָהּ (יֵשׁ לָכֶם רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ	וּכְבֹּשׁוּהָ
בְּאֲדָמָה)	
וְתִשְׁלְטוּ (יֵשׁ לָכֶם רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ)	וּרְדוּ
בְּדָגִים שְׁבִיִּים	בְּדַגַּת הַיָּם
וּבְעוֹפּוֹת שָׁעִפִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם	וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבְכָל בְּעָלֵי הַחַיִּים	וּבְכָל חַיָּה
שְׂזוּחִיִּים עַל הָאָרֶץ.	הַרְמִישֵׁת עַל הָאָרֶץ:

סכום:

ה' בָּרָא אֶת בְּנֵי הָאָדָם שִׁיּוּלִידוֹ הִרְבֵּה וַיִּמְלְאוּ אֶת הָאָרֶץ בְּאֲנָשִׁים, וַיֵּשׁ לָהֶם רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ: 1. בְּאָרֶץ עֶצְמוֹה (בְּאֲדָמָה) 2. בְּדָגִים 3. בְּעוֹפּוֹת 4. בְּכָל בְּעָלֵי הַחַיִּים.

ה' אָמַר	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים (כט)
הִנֵּה אֲנִי נֹתֵן לָכֶם	הִנֵּה נֹתַתִּי לָכֶם
אֶת כָּל הָעֵשְׂבִים (יְרֻקוֹת)	אֶת כָּל עֵשֶׂב
שִׁישׁ בָּהֶם זֶרְעִים (לְהִצְמִיחַ אַחֲרֵיהֶם)	זֶרַע זֶרַע
שִׁגְדָלִים עַל כָּל הָאָרֶץ	אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ
וְאֶת כָּל הָעֵצִים	וְאֶת כָּל הָעֵץ
שִׁגְדָלִים עֲלֵיהֶם פְּרוֹת שֶׁל עֵצִים	אֲשֶׁר בּוֹ פְּרֵי עֵץ
שִׁישׁ בָּהֶם זֶרְעִים (לְהִצְמִיחַ אַחֲרֵיהֶם)	זֶרַע זֶרַע
לָכֶם זֶה יִהְיֶה לְמֵאֲכָל.	לָכֶם יִהְיֶה לְאֲכֹלָה:

סבּוּם:

ה' נתן לְאָדָם רְשׁוּת לְאֹכּוֹל מִפְּרֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּרֵי הָעֵץ (אֲבָל לֹא בֶשֶׂר).

- (ל) וּלְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ
וּלְכֹל עוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְכֹל רוֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה
אֵת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב
- וּלְכֹל הַחַיּוֹת שֶׁל הָאָרֶץ
וּלְכֹל הָעוֹפוֹת שֶׁעֲפִים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
וּלְכֹל הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ
שֵׁישׁ לָהֶם נֶפֶשׁ חַיָּה
אֵת כָּל הָעֵשְׂבִים הַיֹּרְקִים (יֶרֶק שֶׁלֹּא לְמֹאכֵל
אָדָם)
זֶה יִהְיֶה לָהֶם לְמֹאכֵל
וְכֵן זֶה נִהְיֶה.
- לְאֹכְלָהּ
וַיְהִי כֵן:

סבּוּם:

ה' נתן רְשׁוּת לְאָדָם לְאֹכּוֹל אֵת פְּרֵי הָאֲדָמָה וְאֵת פְּרֵי הָעֵץ, אֲבָל לֹא בֶשֶׂר. וְלַחַיּוֹת, לְבִהְמוֹת, לְעוֹפוֹת וְלַזּוֹחֲלִים – אֵת הַיֶּרֶק שֶׁלֹּא שֵׁיֵד לְמֹאכֵל אָדָם וְאֵת הַקְּלָפוֹת, אֲבָל לֹא אֵת הַפִּירוֹת עֲצָמוֹ.

- (לא) וַיִּרְא אֱלֹהִים
אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה
וַהֲנִה טוֹב מְאֹד
וַיְהִי עָרֵב
וַיְהִי בִקְרָה
יוֹם הַשְּׁשִׁי:
- וְה' רָאָה
אֵת כָּל מַה שֶׁעָשָׂה
וַהֲנִה זֶה טוֹב מְאֹד
וַנְהִיָּה עָרֵב (וְעֵבֵר כָּל הַלִּילָה)
וַנְהִיָּה בִקְרָה (וְעֵבֵר כָּל הַיּוֹם)
וַנִּגְמַר הַיּוֹם הַשְּׁשִׁי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

סבּוּם:

ה' רָאָה שֶׁכָּל מַה שֶׁהוּא בְּרָא זֶה טוֹב מְאֹד, וְאַחֲרַי שֶׁעֲבָרוּ הָעָרֵב וְהַיּוֹם, נִגְמַר הַיּוֹם הַשְּׁשִׁי שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

פָּרָק ב'

יום השביעי (א-ג)

ה' גָּמַר לְבַרְא אֶת הָעוֹלָם, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל מַה שֶּׁבָּהֶם, וְכָל זֶה הַסִּתִּים כְּאֲשֶׁר נִגְמַר יוֹם שֵׁשִׁי וְהַגִּיעָה הַשַּׁבָּת. גַּם בַּשַּׁבָּת ה' עָשָׂה מְשֵׁהוּ- הוּא נָח וְקָבַע לָנוּ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְיוֹם מְנוּחָה.

גַּם כְּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַּמִּדְבָּר וְאָכְלוּ מִן, ה' הִרְאָה לְכָל־ם שִׁיּוֹם הַשַּׁבָּת הוּא יוֹם מְנוּחָה, שֶׁבֶּכֶל יוֹם כָּל אֶחָד הָיָה מִצְלִיחַ לְאַסּוֹף מְנָה מְסִימָת וְקִבּוּעָה לְפִי מְסַפֵּר אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ, וּבִיּוֹם הַשֵּׁשִׁי אָסְפוּ לְחֵם בְּכַמוֹת שֶׁל יוֹמִים בְּלִי שְׁהַתְּכֻנּוּ וְחֲשָׁשׁוּ שְׁמָא הַמֶּן שִׁישְׁאִירוּ לְמַחַר יִתְמַלֵּא בְּתוֹלְעִים, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה בִּימּוֹת הַחוֹל, אֲבָל זֶה לֹא קָרָה, וּבַשַּׁבָּת עֲצָמָה לֹא יֵרֵד הַמֶּן. הָיוּ פֹה שְׁנֵי דְבָרִים מִיַּחְדִּים: שְׁבִיּוֹם שֵׁשִׁי קָבְלוּ מְנָה כְּפוֹלָה, וְשֶׁבַשְׁבָּת לֹא קָבְלוּ בְּכָל־ל, וְכָל זֶה בְּגִלְלֵ שֶׁה' קָבַע שֶׁבַשְׁבָּת צְרִיף לְנוּחַ מִכָּל מְלָאכָה. בִּיּוֹם שֵׁשִׁי ה' בְּרָא גַם מַה שֶּׁהָיָה צְרִיף לְעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת, כְּדִי שֶׁבַשְׁבָּת יְנוּחַ, וְגַם אֲנַחְנוּ מְכִינִים הַכֹּל בִּיּוֹם שֵׁשִׁי וְנַחִים בַּשַּׁבָּת.

(א) וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל מַה שֶּׁבָּהֶם.

(ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלֹאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וְה' גָּמַר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אֶת הָעֲבוֹדָה שֶׁלוֹ שֶׁהוּא עָשָׂה וְהוּא נָח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל הָעֲבוֹדָה שֶׁלוֹ שֶׁהוּא עָשָׂה.

סכּוּם א-ב:

בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי נִגְמְרָה בְּרִיאַת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי ה' נָח מִכָּל הָעֲבוֹדָה וְלֹא בְּרָא בּוֹ שׁוּם דָּבָר.

<p>וְהָ בָרָךְ אֶת הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי (בְּרָכּוֹ בְּמִן שִׁירַד בְּיוֹם שְׁשִׁי כְּפָלִים) וְהוּא קָדֵשׁ אוֹתוֹ כִּי בּוֹ הוּא נָח מִכָּל הָעֲבוּדָה שְׁלוֹ שָׁה' בָּרָא לַעֲשׂוֹת (רש"י: מַה שֶּׁהִיא צָרִיךְ לְבָרָא בַּשַּׁבָּת, הוּא בָּרָא בְּיוֹם שְׁשִׁי).</p>	<p>וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים (ג) אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ כִּי בּוֹ שַׁבָּת מִכָּל מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:</p>
---	--

סבּוּם:

ה' בָּרָךְ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ, שְׁאִסּוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה.

סֵדֶר בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ

<p>ה' בָּרָא שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: א) הַשָּׁמַיִם ב) הָאָרֶץ ג) אוֹר. ה' חִזַּק אֶת הָרָקִיעַ וְקָרָא לוֹ שָׁמַיִם וְאָף עַל פִּי שֶׁהַשָּׁמַיִם נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, אֲבָל עֲדִינוּ לַחִים הֵיוּ וְקָרְשׁוּ מִגְּעַרַת ה' (רש"י). ה' בָּרָא שְׁנֵי דְּבָרִים: א) אֶת הַיָּם, שֶׁהִקְוָה אֶת הַמַּיִם לְמָקוֹם אֶחָד וְנִרְאָתָה הַיַּבְּשָׁה ב) אֶת כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה וּפְרֵי הָעֵץ. ה' בָּרָא אֶת הַשָּׁמֶשׁ, הַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְתִלָּה אוֹתָם בַּשָּׁמַיִם. ה' בָּרָא אֶת הַדָּגִים וְהָעוֹפוֹת. ה' בָּרָא שְׁנֵי דְּבָרִים: א) אֶת הַבְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת הָאָרֶץ ב) אֶת הָאָדָם. ה' קִבַּע אֶת מְאֻכְלָם - לְאָדָם אֶת פְּרֵי הָאֲדָמָה וּפְרֵי הָעֵץ, לַבְּהֵמוֹת, לַחַיּוֹת וְלָעוֹפוֹת - אֶת הָעֵשְׂבִיִּים הַפְּרָאִיִּים וְאֶת הַקְּלָפוֹת שֶׁאֵינָן מְאֻכְלֵ אָדָם. נִגְמְרָה מְלֶאכֶת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וּבִבְכָד - שַׁבָּת, ה' נָח מִכָּל מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וְקַדֵּשׁ וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ.</p>	<p>בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן בַּיּוֹם הַשְּׁנִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּיּוֹם הָרְבִיעִי בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי</p>
--	---

בְּרֵיאת הָאָדָם (ד-ו)

שוב התורה מזכירה לנו, שכל מה שה' ברא בששת הימים ברא ביום הראשון, ויצאו לעולם והתגלו כל אחד ביום שלו. כזכור, ביום השלישי ה' ברא את כל מיני הצמחים, אבל הם עדין לא נראו ממש כמו שנראים היום גבוהים ונאים, אלא רק יצאו מהאדמה והוציאו ראשם ולא גבהו, וכל זה משום שעדין לא ירדו גשמים להשקות את הצמחים. למה ה' לא המטיר מטיר? משום שגשם הוא דבר מאד מאד חשוב, על ידי הגשם ה' שולח מחיה לכל הברואים, ובלעדיו אין כלל חיים, וה' רצה לתת אותו רק אם יתפללו אליו, לכן ברא את האדם, והאדם הבין, שגשמים דרושים, התפלל שירדו, וכל הצמחים גדלו וגבהו.

ה' עשה את האדם מאדמה, ולכן נקרא אדם - מלשון אדמה. כיצד? צבר עפר מארבע רוחות השמים. העפר היה רטב, אבל לא מגשם, שהרי עדין לא ירד לפני תפילתו של האדם. אלא שה' העלה עננים ממי תהום שהרטיבו את האדמה ועשו אותה כמו עיסה ומה נטל עפר מארבע רוחות השמים ועשה צורת אדם ואחר כך נפח בו נשמה דרך אפו.

נשמה זו היא נשמה מיחדת וחשובה יותר מנשמת הבהמות והחיות, כי אלו רק מרגישות ונוהגות כפי טבען, אבל האדם גם חושב ומדבר.

(ד) אלה תולדות השמים והארץ זה הספור של הדברים שנולדו מן השמים

ומן הארץ

כשהם נבראו

בהבראם

ביום שה' עשה (גמר לעשות, תקן ביום הששי)

ביום עשות יהוה אלהים

ארץ ושמים.

ארץ ושמים:

סכום:

אלה הדברים שכתוב להלן, הגשם וצמיחת העשבים שנולדו מן השמים והארץ, ביום שה' גמר (לתקן) לעשות שמים וארץ, ביום ששי.

(ה) וְכָל שִׁיחַ הַשָּׂדֶה וְכָל הָעֵצִים שֶׁבַשָּׂדֶה
 טָרָם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ
 עוֹד לֹא הָיוּ בְּאֶרֶץ
 וְכָל הָעֵשָׂבִים שֶׁבַשָּׂדֶה
 עוֹד לֹא צָמְחוּ (וְלִמָּה לֹא צָמְחוּ?)
 כִּי ה' עוֹד לֹא הוֹרִיד גֶּשֶׁם.
 עַל הָאֶרֶץ (וְלִמָּה לֹא הוֹרִיד?)
 כִּי עוֹד לֹא הָיָה אָדָם
 שִׁיעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה (הַיּוֹת שֶׁלֹּא הָיָה אָדָם
 שִׁיעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה, וְלֹא הָיָה מִי שִׁיתְּפַלֵּל
 לָהּ שִׁירַד גֶּשֶׁם, וְלִכֵּן לֹא צָמְחוּ הָעֵצִים
 וְהָעֵשָׂבִים).

סבּוּם:

כָּל הָעֵצִים וְהָעֵשָׂבִים שֶׁנִּבְרְאוּ בַיּוֹם שְׁלִישִׁי עָדִין לֹא צָמְחוּ כִּרְאוּי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה
 אָדָם שִׁיתְּפַלֵּל שִׁירַד גֶּשֶׁם.
 רַק בַּיּוֹם שְׁשִׁי לְאַחַר שֶׁהָאָדָם נִבְרָא-

(ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאֶרֶץ וְהִשְׁקָה
 אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה:
 וְעִנְנֵי עֲלֶה מִן הָאֶרֶץ (רִש"י: מִן הַתְּהוֹם)
 וְהוּא הִרְטִיב (רִש"י: לְצוּרֶה בְּרִיאַת הָאָדָם)
 אֶת כָּל הָאֲדָמָה (וּמִהָאֲדָמָה הִרְטִבָּה ה' בְּרָא
 אֶת הָאָדָם).

סבּוּם:

ה' הוֹרִיד גֶּשֶׁם וְהִרְטִיב אֶת הָאֲדָמָה עַל יְדֵי עֲנָן, וּמִהַחֹל הִרְטִב ה' בְּרָא אֶת הָאָדָם.

(ז) וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים
 אֶת הָאָדָם
 עֶפְרָה מִן הָאֲדָמָה
 צוּרַת אָדָם
 וְהוּא נִפְחַ בְּאֶף שְׁלוֹ
 וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים
 אֶת הָאָדָם
 עֶפְרָה מִן הָאֲדָמָה
 צוּרַת אָדָם
 וְהוּא נִפְחַ בְּאֶף שְׁלוֹ

(ח) וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים
 גֵּן בְּעֵדֶן
 מִקְדָּם
 וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם
 אֲשֶׁר יִצְרָ:
 סבּוּם:
 ה' שָׂתַל עֲצִים בְּמִקְוֹם שְׁקוּרָאִים לוֹ עֵדוּ, וְהוּא שֵׁם אֶת הָאָדָם בְּגוֹ עֵדוּ.

(ט) וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה
 כָּל עֵץ
 נְחֻמָּד לְמִרְאָה
 וְטוֹב לְמֵאֲכָל
 וְעֵץ הַחַיִּים
 בְּתוֹךְ הַגֵּן
 וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע:
 סבּוּם:
 ה' הִצְמִיחַ מִן הָאָדָמָה
 כָּל מִינֵי עֲצִים
 שְׁנַחֲמָד לְרֵאוֹת אֹתָם (לְכָל עֵץ הָיָה מִרְאָה
 יָפָה שְׁנַחֲמָד לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ)
 וְטוֹב לְאֲכוֹל אֹתָם (הַפְּרוֹת טוֹבִים מְאֹד
 לְאֲכוֹל אֹתָם)
 וְעֵץ שֵׁם אוֹכְלִים אוֹתוֹ חַיִּים לְעוֹלָם
 בְּאֲמֻצֵּעַ הַגֵּן
 וְעֵץ שֵׁם אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ יוֹדְעִים מֶה טוֹב
 וּמֶה רָע.

ה' הִצְמִיחַ בְּגוֹ עֵדוּ הַרְבֵּה עֲצִים שְׁנַחֲמָדִים לְמִרְאָה וְטוֹבִים לְמֵאֲכָל, וּבְאֲמֻצֵּעַ הַגֵּן
 ה' הִצְמִיחַ שְׁנֵי עֲצִים: עֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת.

(י) וַנְּהַר יוֹצֵא מִמֶּקוֹם שְׁקוּרָאִים לוֹ עֵדֶן
 לְהִשְׁקוֹת אֶת הָעֲצִים שְׁבָגָן
 וּמִשָּׁם הוּא נִחְלַק (כְּשִׁיוֹצֵא מִן הַגֵּן הוּא
 נִחְלַק)
 וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רָאשִׁים:
 וַנְּהַר יוֹצֵא מִמֶּעֵדֶן
 לְהִשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן
 וּמִשָּׁם יִפְרָד
 וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רָאשִׁים:

סכום:

נהר גדול יוצא מעדן ונמשך לתוך הגן כדי להשקות את הגן, וכשיוצא מן הגן הוא נחלק לארבעה נהרות.

<p>(יא) שם האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב:</p>	<p>השם של הנהר האחד הוא פישון הוא שמסבב ומקיף את כל הארץ ששמה חוילה ששם נמצא הזהב.</p>
---	---

סכום:

הנהר האחד שיוצא מעדן שמו פישון, והוא מקיף את ארץ החוילה.

<p>(יב) וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם:</p>	<p>וזהב של הארץ ההיא טוב שם נמצאת אבן הבדלח ושם גם נמצאת אבן השהם.</p>
---	--

סכום:

בארץ החוילה יש שלשה דברים טובים: 1) זהב טוב 2) אבן הבדלח 3) אבן השהם.

<p>(יג) ושם הנהר השני גיחון הוא הסובב את כל ארץ כוש:</p>	<p>והשם של הנהר השני גיחון הוא מסבב ומקיף את כל ארץ כוש.</p>
---	--

סכום:

הנהר השני שיוצא מעדן שמו גיחון, והוא מקיף את כל ארץ כוש.

<p>(יד) ושם הנהר השלישי תרקל</p>	<p>והשם של הנהר השלישי תרקל</p>
---	---------------------------------

הוא החלף קדמת אשור והנהר הרביעי הוא פרת: והנהר הרביעי הוא פרת (וזה על יד ארץ ישראל, ולכך הוא חשוב מכלם).

סבוב:

הנהר השלישי היצא מעדן שמו חדקל, והוא עובר מצד מזרח של ארץ אשור. והנהר הרביעי היצא מעדן שמו פרת (הוא חשוב מכלם כי הוא עובר ליד ארץ ישראל (רש"י)).

סבוב י-יד ארבעת הנהרות:

מעדן יצא נהר גדול אחד לתוך הגן כדי להשקות את הגן וכשיצא מן הגן נחלק לארבעה נהרות:

האחד שמו פישון	מקיף את ארץ החוילה
השני שמו גיחון	מקיף את ארץ כוש
השלישי שמו חדקל	עובר דרך מזרח של ארץ אשור
והרביעי שמו פרת	סמוך לארץ ישראל והחשוב מכלם.

האדם בגן עדן (טו-יח)

ה' שם את האדם בגן עדן לעבדה ולשמרה, והוא צוה על האדם שלא יאכל מעץ הדעת טוב ורע, וכיום שיאכל יקבל ענש שבסוף ימות (רמב"ז).

ויקח יהוה אלהים את האדם	(טו)
וינחהו בגן עדן	
לעבדה	
ולשמרה:	
והוא הניח אותו בגן עדן	
לעבד אותה (את הגן)	
ולשמר אותה (את הגן).	

סבוב:

ה' הושיב את האדם בגן עדן לעבד את הגן ולשמר אותו.

ויצו יהוה אלהים על האדם	(טז)
לאמר	
וה' צוה על האדם	
וכך אמר	

מִכֵּל עֵץ הָגֶן   מִכֵּל הָעֵצִים שֶׁבָּגֶן
אָכַל תֹּאכֵל: מוֹתֵר לָּךְ לֶאֱכֹל אֶת הַפְּרוֹת שֶׁלָּהֶם.

סכּוּם:

ה' אָמַר לְאָדָם שְׁמוֹתֵר לוֹ לֶאֱכֹל מִפְּרוֹת הָגֶן.

(יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע   רַק מֵעֵץ הַדַּעַת שָׂאם אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ יוֹדְעִים
מָה טוֹב וּמָה רָע (מִמָּה לְהִתְבַּיֵּשׁ וּמִמָּה לֹא
לְהִתְבַּיֵּשׁ)
לֹא תֹאכַל מִהַפְּרוֹת שֶׁלוֹ   לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
כִּי בַיּוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ   כִּי בַיּוֹם שֶׁתֹּאכַל הַפְּרוֹת שֶׁלוֹ
מִזֹּת תָּמוּת: אֶתְּהָ תָמוּת (תִּקְבֵּל עֲנֵשׁ שֶׁבִּסּוּף תָּמוּת -
רַמְבַּ"ז).

סכּוּם:

ה' צִוָּה אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵעֵץ הַדַּעַת, וְאִם הוּא יֹאכַל, הוּא יִקְבַּל עֲנֵשׁ
שֶׁבִּסּוּף הוּא יָמוּת.

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים   וְה' אָמַר
לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ   זֶה לֹא טוֹב שֶׁהָאָדָם יְהִיָּה לְבַדּוֹ
אֲעִשֶׂה לוֹ עֵזֶר   אֲנִי אֲעִשֶׂה לוֹ אִשָּׁה שֶׁתֵּעֶזֶר לוֹ
כְּנֶגְדּוֹ:   לְטוֹבָתוֹ.

סכּוּם:

ה' אָמַר: לֹא טוֹב שֶׁהָאָדָם יְהִיָּה לְבַדּוֹ בְּלִי אִשָּׁה, וּלְכֹךְ אֲנִי אֲעִשֶׂה לוֹ אִשָּׁה שֶׁתֵּעֶזֶר
לוֹ.

קְרִיאת הַשְּׁמוֹת (יט-כ)

ה' הִבִּיא אֶל הָאָדָם אֶת הַחַיּוֹת וְהָעוֹפוֹת, וְאָדָם קָרָא לָהֶם שְׁמוֹת, וְהַשְּׁמוֹת
נִשְׂאָרוֹ לְעוֹלָם, וּלְעִצְמוֹ אָדָם לֹא מִצָּא בַת זוּג שֶׁתֵּעֶזֶר לוֹ.

(ט) וַיִּצַר יְהוָה אֱלֹהִים
 מִן הָאָדָמָה
 כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה
 וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם
 וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם
 לְרִאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ
 וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם
 נֶפֶשׁ חַיָּה
 הוּא שְׁמוֹ:
 סבּוּם:

וְה' בָּרָא
 מִן הָאָדָמָה
 אֵת כָּל הַחַיּוֹת שֶׁבַשָּׂדֶה
 וְאֵת כָּל הָעוֹפוֹת שֶׁעָפִים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
 וְהוּא הֵבִיא אוֹתָם אֶל הָאָדָם (אֵת הַחַיּוֹת
 וְהָעוֹפוֹת)
 כְּדִי לְרִאוֹת אִיזָה שֵׁם הוּא יִקְרָא לוֹ
 וְכָל שֵׁם שִׁיקְרָא לוֹ הָאָדָם
 לְכָל הַנְּפֹשׁוֹת הַחַיּוֹת
 זֶה יִהְיֶה הַשֵּׁם שְׁלוֹ הַקְּבוּעַ לְעוֹלָם.

ה' הֵבִיא אֵת כָּל הַחַיּוֹת וְהָעוֹפוֹת לִפְנֵי הָאָדָם שִׁיקְרָא לָהֶם שְׁמוֹת, וְכָל שֵׁם
 שֶׁהָאָדָם יִקְרָא לָהֶם, זֶה יִהְיֶה הַשֵּׁם הַקְּבוּעַ לְעוֹלָם.

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת
 לְכָל הַבְּהֵמָה
 וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם
 וְלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה
 וְלְאָדָם לֹא מָצָא עֹזֵר
 בְּנִגְדּוֹ:
 סבּוּם:

וְהָאָדָם קָרָא שְׁמוֹת
 לְכָל מִינֵי הַבְּהֵמוֹת (שׁוֹר, חֲמוֹר וְכוּ')
 וְלְכָל מִינֵי הָעוֹפוֹת (יוֹנָה, צְפוֹר וְכוּ')
 וְלְכָל מִינֵי הַחַיּוֹת שֶׁבַשָּׂדֶה (אֲרִיָּה, דָּב וְכוּ')
 רַק לְעֶצְמוֹ הָאָדָם לֹא מָצָא אִשָּׁה שֶׁתְּעֹזֵר לוֹ
 לְטוֹבָתוֹ.

הָאָדָם קָרָא שְׁמוֹת לְכָל מִינֵי בְּהֵמוֹת, חַיּוֹת וְעוֹפוֹת, הוּא רָאָה שֶׁלְּכֻלָּם יֵשׁ עֹזֵר (זָכָר
 וּנְקֵבָה), וְלוֹ עֶצְמוֹ אֵין אִשָּׁה שֶׁתְּעֹזֵר לוֹ.

בְּרִיאַת הָאִשָּׁה (כא–כה)

ה' הִפִּיל תְּרַדְמָה עַל הָאָדָם וְלָקַח אֶחָד מֵהַצַּדִּדִּים שְׁלוֹ, וְהוּא בָּנָה מֵהַצַּד
 הַזֶּה אֵת הָאִשָּׁה וְהֵבִיאָה אֶל הָאָדָם. אָדָם אָמַר שֶׁהַפְּעַם מָצָא לְעֶצְמוֹ עֹזֵר, כִּי

הַעֲצָמוֹת וְהַבֶּשֶׂר שֶׁלָּהּ הֵם מֵהַעֲצָמוֹת וְהַבֶּשֶׂר שֶׁלוֹ, וְלֹאֵת יִקְרָאוּ אִשָּׁה. לָכֵן
כָּל אִישׁ מִתְחַתֵּן עִם אִשָּׁה וְנֹעְשִׁים לְמִשְׁפָּחָה אַחַת.

<p>(כא) וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תִּרְדָּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִנְּצִלְעֵתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָהּ: וְהָאָדָם עַל הָאָדָם וְהוּא יָשָׁן ה' לָקַח אֶת אֶחָד מֵהַצְּדָדִים שֶׁלוֹ וְסָתַם בַּבֶּשֶׂר בַּמְּקוֹם הַצֶּלַע.</p>	<p>ה' הִפִּיל שִׁינָה חֲזָקָה עַל הָאָדָם וְהוּא יָשָׁן ה' לָקַח אֶת אֶחָד מֵהַצְּדָדִים שֶׁלוֹ וְסָתַם בַּבֶּשֶׂר בַּמְּקוֹם הַצֶּלַע.</p>
--	---

סכּוּם:

ה' חָתַךְ אֶחָד מֵהַצְּדָדִים שֶׁל הָאָדָם וְסָתַם בַּבֶּשֶׂר בַּמְּקוֹמוֹ.

<p>(כב) וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְרָא אֶל הָאָדָם: וְהָאָדָם אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וְהִבְיָא אוֹתָהּ אֶל הָאָדָם.</p>	<p>ה' בָּנָה אֶת הַצֶּד שֶׁהוּא לָקַח מִן הָאָדָם ה' בָּנָה אֶת הָאִשָּׁה וְהִבְיָא אוֹתָהּ אֶל הָאָדָם.</p>
---	--

סכּוּם:

מֵהַצֶּלַע שֶׁל הָאָדָם ה' עָשָׂה אֶת הָאִשָּׁה, וְהוּא הִבְיָא אוֹתָהּ אֶל הָאָדָם.

<p>(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפַּעַם עָצָם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׁרִי לֹאֵת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחָה זֹאת: וְהָאָדָם אָמַר הִפַּעַם הַזֹּאת (מִצְאָתִי לִי עֶזֶר) הַעֲצָמוֹת שֶׁלָּהּ הֵם מֵהַעֲצָמוֹת שֶׁלִּי וְהַבֶּשֶׂר שֶׁלָּהּ הוּא מִהַבֶּשֶׂר שֶׁלִּי וְלֹאֵת יִקְרָאוּ אִשָּׁה כִּי מֵהָאִישׁ לָקַחוּ אֶת זֹאת.</p>	<p>וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפַּעַם עָצָם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׁרִי לֹאֵת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחָה זֹאת:</p>
--	--

סבּוּם:

הָאָדָם קָרָא לְעֹזֵר שֶׁה' הֵבִיא לוֹ אִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁנִּלְקַחָהּ מִהָאִישׁ, וְהִיא עֵצָם מִעֲצָמָיו
וּבִשָּׂר מִבִּשְׂרוֹ.

(כד) עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ
אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ
וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ
וְהָיוּ לְבֶשֶׂר אֶחָד:

בְּגִלְגַּל זֶה (שֶׁנִּלְקַחָהּ מִהָאִישׁ) יַעֲזֹב כָּל אִישׁ
אֶת בֵּית אָבִיו וְאִמּוֹ
וַיִּתְחַתֵּן עִם הָאִשָּׁה שְׁלוֹ
וַיַּעֲשׂוּ לְמִשְׁפָּחָה אֶחָת.

סבּוּם:

כָּל אָדָם עֹזֵב אֶת בֵּית אָבִיו וְאִמּוֹ, וְהוּא מִתְחַתֵּן עִם הָאִשָּׁה שְׁלוֹ.

(כה) וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים
הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ
וְלֹא יָתַבְּשִׂישׁוּ:

וּשְׁנֵיהֶם הָיוּ עֲרֻמִּים
הָאָדָם וְהָאִשָּׁה שְׁלוֹ
וְהֵם לֹא הִתְבַּיְּשׁוּ (כִּי הֵם לֹא יָדְעוּ שֶׁזֶה בּוֹשָׁה
לְהִיּוֹת עֲרוּמִים) .

סבּוּם:

הָאָדָם וְהָאִשָּׁה הָיוּ עֲרֻמִּים, וְהֵם לֹא הִתְבַּיְּשׁוּ בָּזֶה.

פָּרֶק ג'

פְּתוּי הַנְּחֹשׁ (א-ג)

הַנְּחֹשׁ, שֶׁהִיָּה הַחֶכֶם מְכַל הַחַיּוֹת וְהַבְּהֵמוֹת, הַתְּקַנָּא בְּאָדָם וּבַחֲוֵה אֲשֶׁתּוֹ וְרָצָה שֶׁהָאָדָם יִחְטָא, וְה' יִמִּית אֶת הָאָדָם, וְאִזּוּ הוּא יוֹכֵל לְקַחַת אֶת חֲוֵה. הַנְּחֹשׁ יָדַע שֶׁאָדָם לֹא יִתְּפֹתָה לְחֹטָא, וְהַחֲלִיט שֶׁהוּא יִפְתֹּה אֶת הָאִשָּׁה לְחֹטָא, וְהִיא תִּפְתֹּה אֶת אָדָם בְּעֵלָה, וְה' יַעֲנִישׁ אוֹתוֹ שְׂמִימוֹת, וְאַחַר כֵּן הוּא יִתְּחַתֵּן עִם חֲוֵה. לָכֵן בָּא בְּעֵרְמָה לְחֲוֵה וְשָׁאַל אוֹתָהּ: הֲאִם בְּאִמַּת ה' אָמַר שֶׁלֹּא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגֶּן? הָאִשָּׁה עֲנָתָה לוֹ שֶׁרַק מֵעֵץ הַדַּעַת צִוָּה ה' שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְהִיא הוֹסִיפָה עוֹד צִוּוּי שֶׁל ה', שֶׁגַּם אָסוּר לְגַעַת בּוֹ, כִּי בְיוֹם שִׁיאֲכְלוּ מִמֶּנּוּ אוֹ יִגְעוּ בּוֹ יָמוּתוּ.

<p>וְהַנְּחֹשׁ הָיָה חָכֵם יֹתֵר מִכֹּל הַחַיּוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה שֶׁה' בְּרָא וְהוּא אָמַר אֶל הָאִשָּׁה הֲאִם בְּאִמַּת ה' אָמַר שֶׁלֹּא תֹאכְלוּ מִכֹּל הָעֵצִים שֶׁבַּגֶּן?</p>	<p>וְהַנְּחֹשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה אֵף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגֶּן:</p>	<p>(א)</p>
---	---	------------

סכּוּם:

הַנְּחֹשׁ, שֶׁהִיָּה חָכֵם מִכֹּל הַחַיּוֹת, שָׁאַל אֶת הָאִשָּׁה, הֲאִם ה' אָסַר עֲלֵיהֶם לֶאֱכֹל מִכֹּל הַפְּרוֹת שֶׁבַּגֶּן.

<p>וְהָאִשָּׁה אָמְרָה אֶל הַנְּחֹשׁ מִהַפְּרוֹת שֶׁל הָעֵצִים שֶׁבַּגֶּן מוֹתֵר לָנוּ לֶאֱכֹל.</p>	<p>וְהִיא אָמְרָה אֶל הַנְּחֹשׁ מִזִּפְרֵי עֵץ הַגֶּן נֹאכְלִים:</p>	<p>(ב)</p>
---	--	------------

סכּוּם:

הָאִשָּׁה עֲנָתָה לַנְּחֹשׁ, שֶׁמוֹתֵר לָהֶם לֶאֱכֹל מִכֹּל הָעֵצִים שֶׁבַּגֶּן.

(ג) וּמִפְּרֵי הָעֵץ   וּמִהַפְּרוֹת שֶׁל הָעֵץ
אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֵּן   שֶׁהוּא בְּאֲמֻצַּע הַגֵּן
אָמַר אֱלֹהִים   ה' אָמַר
לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ   שֶׁלֹּא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ
וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ   וְשֶׁלֹּא תִגְעוּ בּוֹ
כִּי תָמוּתוּן: כִּי שֶׁלֹּא תָמוּתוּן.

סבוב:

וּמִהַפְּרוֹת שֶׁבְּתוֹךְ הַגֵּן (עַץ הַדַּעַת) אֲסוּר לִנְנוּ לֶאֱכֹל, וְאִם נֹאכַל נְמוּת. וְהוֹסִיפָה
שֶׁאֲסוּר לִגְעַת בְּזֶה אִף עַל פִּי שֶׁה' לֹא אָסַר לָהֶם זֹאת.

פְּתוּי הַנְּחֹשׁ (ד-ו)

הַנְּחֹשׁ אָמַר לְאִשָּׁה: "לֹא מוֹת תָּמוּתוּן", וּדְחָפָה לְעֵץ הַדַּעַת שֶׁתִּגְעַע בּוֹ
וְאָמַר לָהּ: כְּמוֹ שֶׁאֵין מִיתָה בְּנִגְיָעָה, כִּי אֵין מִיתָה בְּאֲכִילָה. וּמָה שֶׁה' אָמַר
לָכֶם לֹא לֶאֱכֹל, זֶה כִּי הוּא לֹא רוּצָה שֶׁתִּקְבְּלוּ שֶׁכֵּל וְתִדְעוּ כְּמוֹ ה' לְהִבְחִין בֵּין
טוֹב לְרָע. כְּבִיכּוֹל ה' עֲצָמוֹ אֲכַל מֵעֵץ הַדַּעַת הַזֶּה וְנִהְיָה עַל יָדֵי זֶה בּוֹרֵא
עוֹלָם, וְאִם הֵם יֹאכְלוּ, גַּם הֵם יוֹכְלוּ לְבְרֵא עוֹלָם.

(ד) וַיֹּאמֶר הַנְּחֹשׁ אֶל הָאִשָּׁה   וְהַנְּחֹשׁ אָמַר אֶל הָאִשָּׁה
לֹא מוֹת תָּמוּתוּן: אַתֶּם לֹא תָמוּתוּן (רש"י: הוּא דְחָף אוֹתָהּ
לְעֵץ כִּי שֶׁתִּגְעַע בּוֹ, וְאָמַר לָהּ: כְּמוֹ שֶׁאֵין
מִיתָה בְּנִגְיָעָה, כִּי אֵין מִיתָה בְּאֲכִילָה).

סבוב:

הַנְּחֹשׁ הִזִּיהַ רָשָׁע גָּדוֹל וְהִכְחִישׁ אֶת דְּבַר ה' וְאָמַר לְאִשָּׁה שֶׁאֲפִילוֹ אִם תֹּאכַל מֵעֵץ
הַדַּעַת, הִיא לֹא תָמוּת.

(ה) כִּי יִדַּע אֱלֹהִים   כִּי ה' יוֹדַע
כִּי בַיּוֹם שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ (מֵעֵץ הַדַּעַת)   כִּי בַיּוֹם אֲכַלְכֶם מִמֶּנּוּ
וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם   וְנִפְקַחוּ עֵינֵי הַשֶּׁכֶל שְׁלַכְכֶם (תִּקְבְּלוּ הַרְבֵּה שֶׁכֵּל)
וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים   וְתִהְיוּ כְּמוֹ ה'

יְדַעַי טוֹב וְרַע:

שִׂיּוּדְעִים מֵה טוֹב וּמֵה רַע.

סכום:

הַנְּחַשׁ פָּתָה אֶת הָאִשָּׁה שֶׁתֹּאכַל מֵעֵץ הַדַּעַת וְאָמַר לָהּ שֶׁלֹּא תִפְחַד וְהִיא לֹא תִמְוֹת, וּמֵה שֶׁה' אָמַר לֹא לֶאֱכֹל מֵעֵץ הַדַּעַת זֶה כִּי הוּא לֹא רוֹצֵה שְׂיִקְבְּלוּ שְׂכָל כְּמוֹהוּ וְיִדְעוּ מֵה טוֹב וּמֵה רַע.

(1)

וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה

כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאֲכָל

וְכִי תֵאֱוָה הוּא לְעֵינַיִם

וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל

וַתִּקַּח מִפְּרִיָו

וַתֹּאכַל

וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ

עִמָּהּ

וַיֹּאכְלוּ:

וְהָאִשָּׁה רָאָתָה (רש"י: היא הֵאֱמִינָה לְנִחַשׁ)

שֶׁהָעֵץ טוֹב לְאֲכִילָה (הַפְרוֹת)

וּמִתְחַשֵּׁק לְרֵאוֹת אוֹתוֹ בְּעֵינַיִם

וְהָעֵץ נִחְמַד לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ שְׂכָל (שָׂאם)

אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ מְקַבְּלִים הַרְבֵּה שְׂכָל)

וְהִיא לְקַחַה מִהַפְרוֹת שְׁלוֹ

וְאָכְלָה

וְנִתְּנָה גַּם לְבַעֲלָהּ

בְּיַחַד אֶתָּהּ

וְהוּא אָכַל.

סכום:

הָאִשָּׁה הִתְבּוֹנְנָה וְהֵאֱמִינָה לְנִחַשׁ וְרֵאוֹתָהּ בְּעֵץ שֶׁלֹּשֶׁה דְּבָרִים: (1) פִּירוֹתָיו שֶׁל הָעֵץ טוֹבִים לְמֹאֲכָל. (2) הָעֵץ נוֹתֵן חֶשֶׁק לְעֵינַיִם. (3) הָעֵץ נִחְמַד לְהַשִּׁיג מִמֶּנּוּ שְׂכָל כְּשִׂאוֹכְלִים מִפִּירוֹתָיו. הָאִשָּׁה לְקַחַה מִפִּירוֹתָיו וְאָכְלָה מֵהֶם וְגַם נִתְּנָה לְבַעֲלָהּ הָאָדָם לְאֲכַל, וְהוּא אָכַל.

הָאֲכִילָה מֵעֵץ הַדַּעַת (1)

הָאִשָּׁה הֵאֱמִינָה לְנִחַשׁ וְאָכְלָה מֵעֵץ הַדַּעַת, וְנִתְּנָה גַּם לְבַעֲלָהּ, וְהוּא נִתְּפָתָה וְאָכַל. וְכֵן נִתְּנוּ לְכָל הַחַיּוֹת וְהָעוֹפּוֹת וְהַבְּהֵמוֹת אֲזוּ נִפְקְחוּ לָהֶם עֵינָיִם הַשְׂכָּל, וְנִכְנַס בָּהֶם יֶצֶר הָרַע, וְהִבִּינוּ שֶׁלֹּא יָפֶה לְהִיּוֹת עֲרֻמִּים, וְהֵם הִתְבַּיְּשׁוּ וּלְכֵן תִּפְרוּ לָהֶם חַגּוֹרוֹת מַעֲלִים שֶׁל תְּאֵנָה (בְּגָדִים קֶצְרִים).

(ז) וּתְפַקְחֶנָּה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וּנְפַקְחוּ עֵינֵי הַשָּׂכֵל שֶׁל שְׁנֵיהֶם (שְׁנֵיהֶם הַשִּׁיגוּ שָׂכֵל) וְהֵם הִבִּינוּ וְיִדְעוּ כִּי עִרְמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תֵּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגוּרֹת: וְהֵם עָרְמִים (וְזֶה לֹא יָפָה לְלַכֵּת עָרוֹם) וְהֵם תְּפְרוּ מִהַעֲלִים שֶׁל הַתֵּאֵנָה וְהֵם עָשׂוּ לָהֶם חֲגוּרֹת.

סבּוּם:

הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ הִבִּינוּ שֶׁהֵם עָרְמִים וְהִתְבַּיְּשׁוּ וְתִפְרוּ לָהֶם חֲגוּרֹת מֵעֲלֵי תֵּאֵנָה לְכִסּוֹת חֵלֶק מְגוּפָם.

ה' בָּא לָגֹן עֵדֶן לְהַעֲנִישׁ הַחוּטָאִים (ח-יג)

ה' יוֹדֵעַ כֹּל מֵהַ שְׁנַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם וַיִּדְעַ שְׂאָדָם וְאִשְׁתּוֹ חֲטָאוּ, וּמִיָּד לְאַחַר שִׁתְּפְרוּ הַבְּגָד, בָּא ה' לְהַעֲנִישׁם. אֵף עַל פִּי שְׂכַעֲס מְאֹד עָלֵיהֶם, ה' הוֹפִיעַ בְּנַחַת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִבְהִלּוּ. ה' הוֹפִיעַ אֶלֵיהֶם מִצַּד מְעַרְב, מִמְּקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹקֵעַת, כִּי הֵם חֲטָאוּ אַחֲרֵי הַצְּהָרִים, בְּשַׁעַה שֶׁמִּתְחִילָה הַשֶּׁמֶשׁ לָרֶדֶת לְמַעַרְב. בְּשַׁעַה שֶׁהַשְּׂכִינָה הוֹפִיעָה, נִשְׁמַע קוֹל מִשָּׁב רֹוח בְּאוֹתוֹ מְקוֹם (רַמְבַּ"ן), וְאָדָם וְאִשְׁתּוֹ הִבְחִינוּ עַל פִּי זֶה שֶׁה' בָּא. הֵם הִתְבַּיְּשׁוּ לְהַפְגִּישׁ אֹתוֹ, כִּי כָּבֵד הָיָה לָהֶם יִצְרַר הָרַע, וְהִבִּינוּ שֶׁהֵם כִּמְעַט עָרְמִים וְלָכֵן הִתְחַבְּאוּ בֵּין עֲצֵי הַגֵּן.

ה' בָּא וְשָׂאֵל אֶת הָאָדָם בְּנַחַת, שֶׁלֹּא לְהִבְהִילוֹ: אֵיפּוֹא אַתָּה? וְהוּא עָנָה שֶׁהִתְחַבְּאוּ מִתּוֹךְ בּוֹשָׁה. שָׂאֵל ה': מִי גָלָה לְךָ שֶׁאַתָּה עָרִם, הֲאִם אֲכַלְתָּ מֵעֵץ הַדַּעַת וְנִכְנַס בְּךָ הַיִּצְרַר הָרַע? הָאָדָם עָנָה, שֶׁהָאִשָּׁה שָׁה' נָתַן לוֹ בְּשָׂבִיל לְעִזּוֹר לוֹ, בְּמִקְוֶה לְעִזּוֹר הַכְּשִׁילָה אוֹתוֹ. בְּתִשׁוּבָה זֶה הוּא הִתְעַלַּם מִהַטּוֹבָה שֶׁה' הִתְפּוֹן לְהִיטִיב לוֹ, וּמִכֶּף שֶׁהוּא עֲצָמוֹ אֲשֶׁם שָׁשְׁמַע בְּקוֹלָהּ. הַעוֹשֶׂה דָּבָר כֵּזֶה נִקְרָא כְּפוּי טוֹבָה. ה' פָּנָה לְאִשָּׁה וְשָׂאֵלָהּ: מַה זֹאת עָשִׂית שֶׁהִכְשַׁלְתָּ אֶת הָאָדָם? וְהִיא הִתְנַצְּלָה שֶׁהִנְחִשׁ הַטָּעָה וּפְתָה אוֹתָהּ.

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים וְהֵם שָׁמְעוּ אֶת הַקּוֹל שֶׁל ה' מִתְּחִלָּה בְּגֵן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבְּאוּ הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְהֵם שָׁמְעוּ אֶת הַקּוֹל שֶׁל ה' שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּגֵן לְצַד שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹקֵעַת בְּסוֹף הַיּוֹם (צַד מְעַרְב) וְהָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ הִתְחַבְּאוּ

מִפְּנֵי הַכְּבוֹד שֶׁל ה' (שְׁלֹא לַעֲמוֹד עִרְם בְּפָנָיו)
בֵּין הָעֲצִים שֶׁל הַגֶּן.   מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים
בְּתוֹךְ עֵץ הַגֶּן: בְּתוֹךְ עֵץ הַגֶּן:

סכּוּם:

אָדָם וְאִשְׁתּוֹ שָׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' מִתְּהִלַּד בַּגֶּן, וְהֵם הִתְחַבְּאוּ בֵּין הָעֲצִים שֶׁל הַגֶּן כְּדִי
שְׁלֹא לַעֲמוֹד עִרְמוּם לִפְנֵי ה'.

וְה' קָרָא   וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים   (ט)
אֶל הָאָדָם   אֶל הָאָדָם
וְהוּא אָמַר לוֹ   וַיֹּאמֶר לוֹ
אֵיפֹה אַתָּה?   אֵיפֹה:

סכּוּם:

ה' שָׁאֵל אֶת הָאָדָם: אֵיפֹה אַתָּה?

וְהָאָדָם אָמַר   וַיֹּאמֶר   (י)
שָׁמַעְתִּי אֶת הַקּוֹל שֶׁלָּךְ בַּגֶּן   אֶת קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַּגֶּן
וְאָנִי פָּחַדְתִּי (לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ)   וַאֲיִרָא
כִּי אָנִי עָרֹם   כִּי עִירֹם אָנֹכִי
וְאָנִי הִתְחַבַּאתִי (בֵּין הָעֲצִים לְהִיּוֹת מְכֻסָּה).   וַאֲחַבֵּא:

סכּוּם:

הָאָדָם עָנָה לֵה', שֶׁהוּא מִתְחַבֵּא בֵּין הָעֲצִים, בְּגִלְל שֶׁהוּא עָרוֹם.

ה' אָמַר לְאָדָם   וַיֹּאמֶר   (יא)
מִי חָגִיד לָךְ   מִי חָגִיד לָךְ
שָׁזָה לֹא יָפֹה לְלַכֵּת עִרְם (רש"י)   כִּי עִירֹם אַתָּה
הָאִם מִן הָעֵץ   הַמִּן הָעֵץ
שָׁאֲנִי צוֹיֵתִי אוֹתָךְ   אֲשֶׁר צוֹיֵתִיךָ

לְבַלְתִּי אֶכֶל מִמֶּנּוּ   וְשָׁלָא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
אֶכְלֶתָּ?   אַתָּה כֵּן אֶכְלֶתָּ?

סבּוּם:

ה' שָׁאל אֶת הָאָדָם: מִהֵיכַן אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזוּ בּוֹשֵׁה לִלְכֹת עִרֹם, הָאִם מֵעַץ הַדַּעַת, שְׂצוּיִיתִיךָ לֹא לֵאכּוֹל מִמֶּנּוּ, אֶכְלֶתָּ, וְלָכֵן אַתָּה יוֹדֵעַ שְׂאֵתָה עִרֹם?

(יב)   וַיֹּאמֶר הָאָדָם   וְהָאָדָם אָמַר (עֲנֵה לְה')
הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי   הָאִשָּׁה שָׁנַתְתָּ לִּי
הוּא נָתַנָּה לִּי מִן הָעֵץ   הִיא נָתַנָּה לִּי לֵאכּוֹל מִן הָעֵץ
וְאֶכֶל: וְאֲנִי אֶכְלֶתִּי.

סבּוּם:

אָדָם הִשִּׁיב לְה', שֶׁהָאִשָּׁה שָׁנַתְתָּ לּוֹ הִיא נָתַנָּה לּוֹ לֵאכּוֹל מֵעַץ הַדַּעַת וְאֶכֶל.

(יג)   וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה   ה' אָמַר לְאִשָּׁה
מַה זֹאת עָשִׂית   לְמָה עָשִׂית זֹאת?
וְתֹאמְרִי הָאִשָּׁה   וְהָאִשָּׁה אָמְרָה לְה'
הִנְחַשׁ הַשְּׂוֹאֵנִי   הִנְחַשׁ פָּתָה אוֹתִי
וְאֶכֶל: וְאֲנִי אֶכְלֶתִּי.

סבּוּם:

ה' שָׁאל אֶת הָאִשָּׁה, לְמָה הִיא עֲבָרָה אֶת הָעֲבִירָה הַזֹּאת, וְהִיא עֲנָתָה לְה': בְּגִלְל שֶׁהִנְחַשׁ פָּתָה אוֹתִי, לָכֵן אֶכְלֶתִּי.

עֲנֵשׁ הִנְחַשׁ (יד-טז)

אֶת הִנְחַשׁ ה' לֹא שָׁאַל, לְמָה עָשִׂיתָ זֹאת, אֲף עַל פִּי שֶׁהָיָה יָכֵל לִוְמַר, שֶׁהָאִשָּׁה אֲשָׁמָה, כִּי הִיא חִיבַת לְשִׁמְעַע בְּקוֹלָהּ, שְׂאֵתָה הוּא מְלַךְ הָעוֹלָם, וְלֹא בְּקוֹלִי. הַסִּבָּה שֶׁה' לֹא שָׁאַל אוֹתוֹ הִיא, כִּי זֶה שִׁמְחָטִיא אֶת חֲבֵרוֹ, מַגִּיעַ לּוֹ עֲנֵשׁ חֲמוּר בְּיֹתֵר.

ה' קבע עֲנֵשׁ לַנְּחֹשׁ, לְאִשָּׁה, וְלָאָדָם. עֲנֵשׁ הַנְּחֹשׁ, שְׂדוּקָא בְּגִלְל שֶׁהוּא הָעָרוֹם מְקַלֵּם, וּפְקִיחַ יוֹתֵר מִכָּל הַחַיּוֹת, הוּא יִהְיֶה "אָרוּר מִכָּל" – מְקַלֵּל יוֹתֵר מִכָּל הַחַיּוֹת. וּבָמָּה יִהְיֶה יוֹתֵר מְקַלֵּל? רֵאשִׁית – שֶׁכָּל הַבְּרִיּוֹת אֶפִּילוֹ שְׂנוֹשְׁכוֹת וּמְזִיקוֹת, יֵשׁ לָהֶן הַנָּאָה מֵהַנְּשִׁיכָה וְאִינָן סֹתֵם נוֹשְׁכוֹת, וְאִילוֹ הַנְּחֹשׁ נוֹשֵׁף בְּלֹא הַנָּאָה. שְׁנִית – שֶׁנִּבְרָא הוֹלֵךְ עַל רַגְלִים, כְּמוֹ כָּל הַחַיּוֹת, וְה' קִצֵּץ לוֹ אוֹתָן, וְעִכְשָׁיו הַנְּחֹשׁ זוֹחֵל עַל בִּטְנוֹ בְּדֶרֶךְ שְׂפָלוֹת. שְׁלִישִׁית – שֶׁכָּל אֶכֶל שְׂיֹאכֵל יִרְגִישׁ בּוֹ טַעַם עֶפֶר, וְלֹא תִהְיֶה לוֹ שׁוֹם הַנָּאָה מִמֵּאֲכָלוֹ. וְעוֹד עֲנֵשׁ – הַנְּחֹשׁ הַתְּכוּן שֶׁאָדָם יֹאכֵל וְיָמוּת, וְהוּא יִתְחַתֵּן עִם חוּהַ, וְנִעֲנֵשׁ שֶׁכִּנִּי אָדָם יִשְׁנָאוּ אוֹתוֹ בְּיוֹתֵר, וְהוּא יִשְׁנֵא אוֹתָם. בְּנֵי אָדָם יִשְׁתַּדְּלוּ תָמִיד לְרִצֵּץ, (לְרִסֵּק) אֶת רֵאשׁוֹ וּלְהַרְגוֹ, וְהוּא יִשְׁתַּדֵּל לְנֹשֵׁף אוֹתָם בְּעֶקֶב (כִּי הוּא נְמוּד), לְהַרְעִיל וּלְהַמִּית. זֶהוּ עֲנֵשׁ לַנְּחֹשׁ, שֶׁהָאָדָם, שֶׁהוּא יוֹתֵר גְּבוּהַ, יוֹכֵל לְפָגַע בְּרֵאשׁוֹ, וְאִילוֹ הַנְּחֹשׁ – רַק בְּעֶקֶב (רַמְבַּ"ז).

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל הַנְּחֹשׁ ה' אָמַר לַנְּחֹשׁ
כִּי עָשִׂיתָ זֹאת בְּגִלְל שְׂעָשִׂיתָ אֵת זֶה (שְׂאֲמַרְתָּ לָּהּ לֹאכֵל)
אָרוּר אַתָּה אַתָּה תִּהְיֶה מְקַלֵּל
מִכָּל הַבְּהֵמָה יוֹתֵר מִכָּל הַבְּהֵמָה
וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְיוֹתֵר מִכָּל הַחַיּוֹת שֶׁל הַשָּׂדֶה
עַל גַּחֲזֶךְ תֵּלֶךְ עַל הַבֶּטֶן שֶׁלָּךְ תֵּלֶךְ
וְעֶפֶר תֹּאכֵל וְעֶפֶר תֹּאכֵל
כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: כָּל הַיָּמִים שֶׁאַתָּה חַי.

(טו) וַאֲיִבָּה אֲשִׁית וַאֲיִבָּה אֲשִׁית
כִּינֶה וּבִין הָאִשָּׁה כִּינֶה וּבִין הָאִשָּׁה
וּבִין זָרְעָה וּבִין זָרְעָה וּבִין הַיְלָדִים שֶׁלָּהּ וּבִין הַיְלָדִים שֶׁלָּהּ
הוּא יִשׁוּפֶךְ רֵאשׁוֹ הוּא (הָאָדָם) יִכֶּה אוֹתָהּ בְּרֵאשׁ
וְאַתָּה תִּשׁוּפְנֵי אוֹתוֹ בְּעֶקֶב: וְאַתָּה תִּשׁוּפְנֵי אוֹתוֹ בְּעֶקֶב.

סבּוּם:

ה' הָעֲנִישׁ אֶת הַנְּחֹשׁ בְּשִׁלְשָׁה עֲנָשִׁים:

- (1) תְּהִיָּה מִקְלָל מִכָּל הַחַיּוֹת, וְתִזְחַל עַל הַבְּטֹן שֶׁלָּךְ.
- (2) תֹּאכַל עֵפֶר, וּבְכָל מָה שֶׁתֹּאכַל תִּרְגִּישׁ רַק טַעַם שֶׁל עֵפֶר.
- (3) הַנְּחֹשׁ וְהָאָדָם יִשְׁנָאוּ זֶה אֶת זֶה. הָאָדָם יִרְדֹּף אַחֲרֵי הַנְּחֹשׁ כְּדִי לְהַרוֹג אוֹתוֹ בְּרֹאשׁ, וְהַנְּחֹשׁ יִרְדֹּף אַחֲרֵי הָאָדָם לְהַרוֹג אוֹתוֹ, עַל יְדֵי שִׁנְשָׁף אוֹתוֹ וַיִּכְנִיס בּוֹ אָרֶס.

עֲנֵשׁ הָאִשָּׁה (טז)

שִׁלְשָׁה עֲנָשִׁים ה' נָתַן לְאִשָּׁה. הָאִשָּׁה עֲבָרָה שְׁתֵּי עֲבִירוֹת, הָאֶחָת שֶׁאֲכָלָה, וְעַל זֶה נִעְנְשָׁה בְּעֲנֵשׁ הָאָדָם, שֶׁתִּתְפָּרֵס בְּזַעַת אִפְיָהּ וְגַם תָּמוּת כְּמוֹהוּ (רמב"ן). הָעֲבִירָה הַשְּׁנִיָּה, כִּי הִחְטִיֵּאָה אֶת בַּעַלָּהּ, עֲבָרָה חֲמוּרָה מְאֹד, עָלֶיהָ נִעְנְשָׁה בְּעוֹד שְׁנֵי עֲנָשִׁים: 1. צַעַר גְּדוֹל בָּנִים 2. שֶׁהִיא חִיֶּבֶת לְשִׁמוּעַ בְּקוֹל בַּעַלָּהּ (רמב"ן).

(טז)

אֵל הָאִשָּׁה אָמַר**הַרְבֵּה אֲרֵבָה עֲצָבוֹנֶךָ**

אֵל הָאִשָּׁה ה' אָמַר (הָעֲנִישׁ אֶת הָאִשָּׁה)

אֲנִי אֲרֵבָה אֶת הַצַּעַר שֶׁלָּךְ (יְהִיָּה לָּךְ הַרְבֵּה

צַעַר גְּדוֹל בָּנִים)

וְצַעַר הַרְיוֹן שֶׁלָּךְ (לִפְנֵי שֶׁתִּלְדִּי יְהִיָּה לָּךְ

צַעַר הַרְיוֹן)

בְּצַעַר תִּלְדִּי בָנִים (צַעַר לִידָה)

וְאֵל הַבַּעַל שֶׁלָּךְ

יְהִיָּה הַחֶשֶׁק שֶׁלָּךְ

וְהוּא יְהִיָּה הַמוֹשֵׁל שֶׁלָּךְ.

וְהַרְבֵּה

בְּעֵצָב תִּלְדִּי בָנִים**וְאֵל אִישֶׁךָ****תִּשְׁוֹקֶתְךָ****וְהוּא יִמְשָׁל בְּךָ:**

סבּוּם:

- ה' הָעֲנִישׁ אֶת הָאִשָּׁה שֶׁיְהִיָּה לָּהּ הַרְבֵּה צַעַר בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים: (1) בְּגְדוֹל הַבָּנִים (2) לִפְנֵי שֶׁהִיא תִלְדֵּ – בְּהַרְיוֹן (3) בְּזִמְנוֹ הַלְדָּה.

עֲנֵשׁ הָאָדָם (יז-יט)

גַּם הָאָדָם נִעְנֵשׁ שִׁיְהִיָּה לוֹ הַרְבֵּה צֶעַר, כְּמוֹ שֶׁלֹּאֲשֶׁה יִהְיֶה הַרְבֵּה צֶעַר, אָבֵל לֹא מִצֶּעַר גָּדוֹל בָּנִים אֲלֵא לְהַשִּׁיג אֶת אֲכָלוֹ. בְּתַחֲלָה נִבְרָא הָאָדָם מִבְּלֵי שִׁיִּצְטָרֵף לְזֹרַע וְלִקְצֹר בְּשִׁבִיל לְאָכֹל, אֲלֵא כֹל אֲכָלוּ מִוֶּכֶן לוֹ בְּעֵצֵי הַגֵּן, וְרַק אִם יִרְצֶה יִוְכַל לְזֹרַע, וְגַם אִם יִזְרַע יִגְדֵל הַכֹּל בְּקִלּוֹת בְּלֵי מֵאֲמֵן. אָבֵל עֲכָשִׁיו ה' יִגְרֹשׁ אוֹתוֹ מִגֵּן עֵדֶן עִם אֲשֶׁתּוֹ (כְּרִי שֶׁלֹּא יֵאָכֵל מֵעֵץ הַחַיִּים), מִמִּילָא יִצְטָרֵף לְגֵדֵל כֹּל אֲכָלוּ בְּעֵצְמוֹ, וְגַם זֶה לֹא בְּקִלּוֹת, כִּי בְּשָׂעָה שִׁיזְרַע תִּבּוֹאָה וִירְקוֹת תִּגְדֵּל הָאָדָמָה עִם הַתִּבּוֹאָה גַּם קוֹצִים וְעֲשָׂבִים וְיִצְטָרֵף לְאָכֹל גַּם אוֹתָם עִם הַתִּבּוֹאָה וְהִירְקוֹת, וְהַרְבֵּה יִטְרַח וְיִזְיַע עַד שִׁיְהִיָּה לוֹ לֶחֶם, כִּי יִצְטָרֵף לְחֶרֶשׁ, לְזֹרַע, לְקֹצֵר, לְכַרֵּד, לְטָחֵן וְעוֹד וְעוֹד. וְגַם נִעְנֵשׁ שֶׁלְכֹסֶף יָמוֹת וְגוֹפוֹ יִחֹזֵר לְאָדָמָה שֶׁמִּמֶּנָּה נִבְרָא.

<p>וְלֵאדָם ה' אָמַר (הֵעֲנִישׁ אֶת הָאָדָם) בְּגִלְלֵי שֶׁשִּׁמְעֵתָ לְקוֹל אֲשֶׁרֶף וְאִכְלֵת מִן הָעֵץ שֶׁאֲנִי צִוִּיתִי אוֹתָךְ וְכָךְ אֶמְרָתִי לָךְ שֶׁלֹּא תֵאָכֵל מִמֶּנּוּ (מִהַפְרוֹת שֶׁל עֵץ הַדַּעַת) מִקְלָלֵת תִּהְיֶה הָאָדָמָה בְּגִלְלָהּ (רש"י: שֶׁתַּעֲלֶה לָּךְ דְּבָרִים אַרְוֵרִים, זְבוּבִים וּפְרַעֲוֹשִׁים) בְּצֶעַר תֵּאָכֵל אֶת הַפְרוֹת שֶׁלָּהּ (שֶׁל הָאָדָמָה) (מִהַיּוֹם תִּצְטָרֵף לְהַתִּיגַע וְלְהִצְטַעַר בְּעַמְלָה רַב, עַד שֶׁהָאָדָמָה תּוֹצִיא תִּבּוֹאָתָהּ) כֹּל הַיָּמִים שֶׁאַתָּה תַּחֲיֶה.</p>	<p>וְלֵאדָם אָמַר (יז) כִּי שִׁמְעֵתָ לְקוֹל אֲשֶׁרֶף וְתֵאָכֵל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֵאָכֵל מִמֶּנּוּ אַרְוֵרָה הָאָדָמָה בְּעִבּוֹרָךְ בְּעֵצְבוֹן תֵּאָכְלֶנָּה כֹּל יָמֵי חַיֶּיךָ:</p>
---	--

<p>וְקוֹצִים וְדַרְדָּרִים הָאָדָמָה תִּצְמִיחַ לָךְ וְתֵאָכֵל אֶת הָעֵשֶׂב שֶׁל הַשָּׂדֶה (רש"י: מִכִּיּוֹן שֶׁאַתָּה תִּזְרַע יִרְקוֹת, וְיִצְמַחוּ קוֹצִים וְעֲשָׂבִים, עַל כִּרְחֹף תֵּאָכְלֶם).</p>	<p>וְקוֹץ וְדַרְדָּר תִּצְמִיחַ לָךְ וְאִכְלֵת אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: (יח)</p>
--	---

עם זְעָה עַל הַפְּנִים שֶׁלָּךְ	בְּזַעַת אַפֶּיךָ (יט)
אַתָּה תֹאכַל לֶחֶם (תִּצְטַרֵּךְ הַרְבֵּה לְטַרַח עַד שֶׁהֶלַחֶם יִהְיֶה רָאוּי לְמֹאכַל - לְטַחֵן, לְלוּשׁ, לְאַפּוֹת)	תֹאכַל לֶחֶם
עַד שֶׁתִּחְזֹר אֶל הָאֲדָמָה (עַד שֶׁתִּמּוֹת וַיִּקְבְּרוּ אוֹתָךְ)	עַד שׁוּבֶךָ אֶל הָאֲדָמָה
כִּי לִקְחוּ אוֹתָךְ מִהָאֲדָמָה	כִּי מִמְּנַחֶה לִקְחָתָּ
כִּי אַתָּה מֵעַפָּר	כִּי עַפָּר אַתָּה
וְאֵל עַפָּר אַתָּה תִּחְזֹר.	וְאֵל עַפָּר תָּשׁוּב:

ספּוּם עֲנֵשׁ הָאָדָם יז-יט:

ה' הֶעֱנִישׁ אֶת הָאָדָם בְּחַמְשָׁה דְבָרִים:

- 1) שֶׁהָאֲדָמָה תִּהְיֶה מְקַלֶּלֶת בְּגִלְלוֹךְ (וּתְעַלֶּה לְךָ דְבָרִים אַחֲרַיִם - רש"י).
- 2) שֶׁתִּצְטַרֵּךְ הַרְבֵּה לְהִתִּיגַע וּלְהִצְטַעַר עַד שֶׁהָאֲדָמָה תּוֹצִיא אֶת תְּבוּאַתָּה.
- 3) שֶׁהָאֲדָמָה תִּצְמִיחַ קוֹצִים וְדַרְדָּרִים וְעִשְׂבִּים, אֲפִילוּ בְּשִׂאתָה תִּזְרַע יְרֻקוֹת.
- 4) וּלְכַד בְּעַל כְּרַחֵךְ תֹאכַל אֶת הָעִשְׂבִּים.
- 5) בְּזַעַת אַפֶּךָ תִּצְטַרֵּךְ לְטַרַח הַרְבֵּה עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה מִהִתְבּוֹאָה לֶחֶם.

שֵׁם חַוָּה וְכִתְנוֹת עוֹר (כ-כא)

אַחַר כֵּן קָרָא הָאָדָם בְּשֵׁם גַּם לְאִשְׁתּוֹ כְּמוֹ שֶׁקָּרָא שְׁמוֹת לְכָל הַבְּרוּאִים. הַשֵּׁם אִשָּׁה הוּא שֵׁם כְּלָלִי לְכָל הַנְּקֻבוֹת, וּלְאִשְׁתּוֹ קָרָא בְּשֵׁם פְּרָטִי "חַוָּה", כִּי מִמְּנַחֶה נוֹלְדוּ כָּל הָאֲנָשִׁים בְּעוֹלָם וְהִיא מְחִיָּה אֶת כָּלָם. וְה' עָשָׂה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ בְּגֵדִים חֲמִים מֵעוֹר בְּעֵלֵי חַיִּים וְהִלְבִּישׁ אוֹתָם. וּבְחִתְחֻלָּה תִּפְרוּ בְּגָד קָצֵר מֵעֵץ תְּאֵנָה, וּבָזָה גִּלְתָּה הַתּוֹרָה בְּרִמּוֹ, שֶׁזֶהוּ עֵץ הַדַּעַת, כִּי בְּעֵץ שָׁבוּ חֲטָאוּ תִּקְנּוּ מֵעַט, וְהַתּוֹרָה לֹא גִלְתָּה זֹאת בְּמִפְרָשׁ כִּדִּי שְׁלֹא לְפָרְסֵם גְּנוּת אֲפִילוּ שֶׁל עֵץ.

וְהָאָדָם קָרָא	וַיִּקְרָא הָאָדָם (כ)
אֶת הַשֵּׁם שֶׁל הָאִשָּׁה שְׁלוֹ - חַוָּה	שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה
כִּי הִיא הִיְתָה	כִּי הוּא הִיְתָה
אִמָּא שֶׁל כָּל הָאֲנָשִׁים הַחַיִּים.	אִם כָּל חַי:

סכום:

הָאָדָם קָרָא שֵׁם לְאִשְׁתּוֹ - חוּה, כִּי הִיא הִיְתָה אִמָּא שֶׁל כָּל הָאֲנָשִׁים הַחַיִּים.

וְהָ עָשָׂה	(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים
לְאָדָם וּלְאִשָּׁה שְׁלוֹ	לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ
כְּתַנּוֹת שֶׁל עוֹר (בְּגָדִים שֶׁל עוֹר)	כְּתַנּוֹת עוֹר
וְהוּא הִלְבִּישׁ אוֹתָם.	וַיְלַבְּשֵׁם:

סכום:

ה' עָשָׂה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ בְּגָדִים שֶׁל עוֹר וַיְלַבְּשֵׁם.

גְּרוּשׁ הָאָדָם מִגֵּן עֵדֶן (כב-כד)

לְאַחַר שֶׁה' הֶעֱנִישׁ אֶת שְׁלֹשֶׁתָם, גָּרַשׁ אֶת הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִגֵּן עֵדֶן, כְּדִי שֶׁהָאָדָם לֹא יִשְׁלַח יָדוֹ וַיֹּאכַל מֵעֵץ הַחַיִּים, וְאִזּוֹ יִחְיֶה לְעוֹלָם אֶף עַל פִּי שְׁחָטָא (לְפָנַי שְׂאֵכֵל, שְׁעָדִין לֹא הָיָה בּוֹ יֵצֵר הָרַע, לֹא הָיָה חָשׁשׁ שְׁיַעֲבֹר עַל רִצּוֹן ה', אֲבָל לְאַחַר שְׂאֵכֵל, אֲפִילוֹ אִם ה' יֵאָסֵר עָלָיו לְאָכֵל, הוּא עָלוּל לְהַכְשִׁיל וְלִכְּן גָּרָשׁוֹ). לָמָּה ה' הִקְפִּיד שֶׁלֹּא יִחְיֶה לְעוֹלָם? כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה דוֹמָה לֵה'. יֵשׁ בּוֹ יֵצֵר הָרַע וּמִבְּחִין בֵּין טוֹב וּבֵין רָע, כְּמוֹ שֶׁה' מִבְּחִין.

מִכִּיּוֹן שֶׁה' גָּרַשׁ אוֹתוֹ מִגֵּן עֵדֶן נִשְׁאַר הָאָדָם בְּלֹא מְזוֹן מוֹכֵן. לְכֵן שְׁלַחוּ ה' לְעַבְדּוֹ אֶת הָאָדָמָה שְׂמִמְנָה נִבְרָא, שִׁיְהִיָּה לוֹ מֵה לְאָכֵל, וְהוּא שְׁלַח אוֹתוֹ מִחוּץ לְגֵן עֵדֶן לְצַד מִזְרָח. כְּדִי שֶׁלֹּא יוּכַל לְחַזֵּר לְשֵׁם, שֵׁם ה' שְׁנֵי שׁוֹמְרִים, מִלְּאֲכִי חֲבָלָה, וְחָרַב חֲדָה מִתְּהַפְּכָתָה.

וְהָ אָמַר	(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
הִנֵּה הָאָדָם	הִן הָאָדָם
הוּא נִהְיָה כְּמוֹ אֶחָד מֵאֲתָנּוּ	הִיָּה כְּאֶחָד מִמְּנוֹ
שְׂיִוְדַע מֵה טוֹב וּמָה רָע	לְדַעַת טוֹב וְרָע
וְעַכְשָׁיו (מִכִּיּוֹן שֶׁהוּא יוֹדַע טוֹב וְרָע יֵשׁ	וְעַתָּה
לְחַשְׁשׁ)	

פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ
וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים
וְאָכַל
וְחָי לְעֹלָם:
אוֹלֵי הוּא יוֹשִׁיט אֶת הַיָּד שְׁלוֹ
וְהוּא יִקַּח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים
וְהוּא יֵאָכֵל
וְהוּא יַחְיֶה לְתַמִּיד (וְיִטְעָה לֹאמַר שֶׁהוּא
אֱלֹקִים).

סבובים:

ה' אָמַר שֶׁעֲכָשִׁיו, לְאַחַר שֶׁאָכַל מִעֵץ הַדַּעַת וַיִּוֹדַע מַה טוֹב וּמַה רָע, יֵשׁ לַחֲשַׁשׁ
שָׁם הָאָדָם יֵאָכֵל מִעֵץ הַחַיִּים וַיַּחְיֶה לְעֹלָם, הוּא יֵאמַר עַל עֲצָמוֹ שֶׁהוּא אֱלֹקִים.

וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֹּן עֵדֶן (כג)
לְעַבְדֹת אֶת הָאָדָמָה
אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:
ה' שָׁלַח אוֹתוֹ מִגֹּן הַחוּצָה
שֶׁהוּא יַעֲבֹד אֶת הָאָדָמָה
שֶׁלָּקַחוּ אוֹתוֹ מִשָּׁם (שֶׁהָרִי הָאָדָם נִבְרָא מִן
הָעֶפְרָה).

סבובים:

ה' שָׁלַח אֶת הָאָדָם מִגֹּן הַחוּצָה כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאָכֵל מִעֵץ הַחַיִּים.

וַיִּגְרֶשׁ אֶת הָאָדָם (כד)
וַיִּשְׁפֹּן
מִקֵּדָם לְגֹן עֵדֶן
אֶת הַכְּרִבִּים
וְאֶת לֶהֱטֵ הַחֲרִב הַמֵּתֵהֶפֶכֶת
לְשִׁמּוֹר
אֶת דְּרֹךְ עֵץ הַחַיִּים:
ה' גָּרַשׁ אֶת הָאָדָם (מִגֹּן עֵדֶן)
וְהוּא הִנִּיחַ
מִצַּד מִזְרַח לְגֹן עֵדֶן
אֶת מְלֹאכֵי הַחֲבֵלָה
וְאֶת הַחֲרִב הַחֲדָה שֶׁמֵּתֵהֶפֶכֶת
כְּדִי לְשִׁמּוֹר
אֶת הַדְּרֹךְ לְעֵץ הַחַיִּים.

סבובים:

ה' גָּרַשׁ אֶת הָאָדָם מִגֹּן עֵדֶן, וְהוּא הֶעֱמִיד שְׁמִירָה עַל יַד גֹּן עֵדֶן, אֶת מְלֹאכֵי
הַחֲבֵלָה וְאֶת הַחֲרִב הַחֲדָה, כְּדִי לְשִׁמּוֹר, שֶׁהָאָדָם לֹא יַחְזוֹר לְגֹן עֵדֶן לְאֲכֹל מִעֵץ
הַחַיִּים.

סכום חטא האדם ועונשו

ה' שם את האדם בגן עדן וצוה עליו, שמכל עצי הפרות מותר לו לאכל, רק מעץ הדעת אסור לו לאכול. ואם הוא יאכל יתן לו ענש שבסוף ימות. הנחש, שהוא היה החכם מכל החיות, פתה את האשה שאמרה לו שאסור אפילו לגעת בעץ הדעת. הנחש דחף אותה לעץ כדי שתגע בו ותראה, שהיא לא מתה. על ידי כך פתה אותה לאכול מהפרות, כדי שהיא תדע מה טוב ומה רע כאלקים. האשה אכלה ונתנה גם לאדם. לאחר האכילה הם הבינו שהם ערמים והתחבאו בין העצים של גן עדן.

ה' העניש אותם:

את הנחש שזיחל על בטנו, שיאכל עפר, ושאנה ה' ישים בין האדם לנחש.

את האשה העניש בצער גדול בנים, בצער ההריון ובצער הלידה.

את האדם העניש שהאדמה תהיה מקללת בגללו, בעצבון יאכלנה וקוץ ודרדר תצמיח לו ויאכל את עשב השדה ובזעת אפים יגיע לאכל לחם.

אחר כך ה' תפר להם בגדים של עור וילבישם. הוא גרש אותם מגן עדן ושם שמירה על פתח גן עדן, את מלאכי החבלה ואת החרב החדה, כדי שלא יאכלו מעץ החיים ויחיו לעולם.

פָּרֶק ד'

קִיּוֹן וְהֶבֶל (א-ג)

עוֹד לִפְנֵי שְׁגֵרֵשׁ הָאָדָם מִגֵּן עֵדֶן, נוֹלַד לוֹ שֵׁם בְּנוֹ הֶרְאִשׁוֹן. וְחַוָּה קָרְאָה לוֹ קִיּוֹן, מִלְּשׁוֹן קְנִיָּה, כִּי אָמְרָה, שְׁלֹאֲחֵר שְׁיִמּוֹתוֹ, הוּא יַעֲבֹד אֶת ה' בְּמִקּוֹמָם וּבְזוֹה קִנְיָתָה שְׁיִהְיֶה מִזֶּה לְה' הַנָּאָה, בֶּן שְׁיַעֲבֹד אוֹתוֹ (רַמְבַּ"ן). יַחַד עִם קִיּוֹן נוֹלְדָה תְּאוֹמָה. לְאַחֵר מִכֵּן נוֹלַד הַבֶּן הַשֵּׁנִי שְׁנִקְרָא הֶבֶל, כִּי כָל מֵה שְׁהָאָדָם מְצַלִּיחַ וּמְרוֹיַח בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא הֶבֶל, וְהַעֲקָר הוּא הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת שְׁשִׁכְרָם לְעוֹלָם הַבָּא. יַחַד עִם הֶבֶל נוֹלְדוּ שְׁתֵּי תְּאוֹמוֹת. כְּזִכּוֹר, לְאַחֵר שְׁגֵרֵשׁוֹ מִגֵּן עֵדֶן, צְרִיכִים בְּנֵי אָדָם לְעִבּוֹד בְּשִׁבִיל לְהַתְּפָרֵס, וְהֶבֶל לֹא רָצָה לְהִיּוֹת עוֹבֵד אֲדָמָה, כִּי הִיא נִתְקַלְלָה, וְלִכֵּן בָּחַר לְהִיּוֹת רוֹעֵה צֹאן, וְקִיּוֹן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה.

<p>וְהָאָדָם הִתְחַתֵּן עִם חַוָּה הָאִשָּׁה שְׁלוֹ וְהָיָה הַתְּכוֹנְנָה לְלֶדֶת וְהָיָה הוֹלִידָה אֶת קִיּוֹן וְהָיָה אָמְרָה (טַעַם לְקִרְיַאת שֵׁם זֶה) קְנִיָּתִי אִישׁ בְּשִׁתּוֹף עִם ה' (הַבֶּן הַזֶּה בָּא לְעוֹלָם עַל יְדֵי וְעַל יְדֵי אָדָם וְגַם עַל יְדֵי עֲזָרַת ה').</p>	<p>וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת קִיּוֹן וַתֹּאמֶר קְנִיָּתִי אִישׁ אֶת יְהוָה:</p>	<p>(א)</p>
---	--	------------

סְבוּבִים:

חַוָּה יָלְדָה בּוֹ וְקָרְאָה שְׁמוֹ קִיּוֹן, שְׁאָמְרָה: קְנִיָּתִי אִישׁ בְּשִׁתּוֹף עִם ה'.

<p>וְהָיָה הוֹסִיפָה עוֹד לְלֶדֶת אֶת הָאָח שְׁלוֹ אֶת הֶבֶל וְהָיָה הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקִיּוֹן הָיָה עוֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה.</p>	<p>וַתִּסַּף לְלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הֶבֶל וַיְהִי הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקִיּוֹן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:</p>	<p>(ב)</p>
---	---	------------

סכום:

חנה הולידה עוד בן ושמו הבל. הבל היה רועה צאן, ומין היה עובד אדמה (ורע והצמיח פירות).

קרבנם של קין והבל (ג-ח)

לאחר הרבה שנים הביא קין מנחה לה'. הוא לקח מפרות האדמה ובחר דוקא את הגרוע לתת לה', ולא כפי שצריך לתת את הטוב ביותר. גם הבל הביא קרבן מצאנו, והוא הביא את הבכורים שנולדו ראשונים, שאותם אדם אוהב יותר. את האהובים עליו הביא לה', להראות שאת ה' הוא אוהב יותר מעצמו, וגם מהבכורים האלו בחר את היפים ביותר. והנה ירדה אש מהשמים שאכלה את קרבן הבל ולא אכלה את קרבן קין, וזה היה סימן שה' חפץ בקרבן זה ולא בקרבן של קין. דבר זה, הרגיו מאד את קין ונפלו פניו, הוא קנא באחיו והתביש ממנו. תחלה חטא שהביא מנחה גרועה, ועברה זו גררה עברה נוספת, שקנא והתרגז על דבר שאינו צודק. ה' פנה אליו והוכיח אותו ואמר לו: למה אתה מקנא ורוגז, ולמה אתה מתביש מאחיה? הרי אתה חטאת, ובידה לתקן הדבר, לחזור בתשובה, ואז אסלח לך, ואם לא תחזור בתשובה, לא אסלח לך לעולם, אלא אעניש אותך. עליך לדעת שתמיד היצר הרע משתדל בכל כוחו להכשיל אותך, אבל אם תרצה, תוכל להתגבר עליו ולנצח אותו ולעשות רק מצוות.

(ג)	ויהי מקין ימים	ויהי בסוף הימים
	ויבא קין	וקין הביא
	מפרי האדמה	מהפרות הגרועים של האדמה
	מנחה ליהוה:	קרבן מנחה לה'.

(ד)	והבל הביא גם הוא	והבל הביא גם הוא
	מבכרות צאנו	מהגדולות שבצאן שלו (שנולדו ראשונות)
	ומחלבהן	ומהשמנות שבהן (הוא היה צדיק והביא קרבן יפה, צאן בריאות ומבחרות, לא כמו קין שהיה רשע והביא מהפרות הגרועים שלו).

וַיִּשַׁע יְהוָה
אֶל הַבַּל וְאֶל מִנְחָתוֹ:
ה' פָּנָה
אֶל הַבַּל וְאֶל קִרְבֵּן הַמִּנְחָה שְׁלוֹ (שִׁירְדָּה
אֲשֶׁר וְשָׂרְפָה אֶת קִרְבֵּן הַמִּנְחָה שְׁלוֹ מִפְּנֵי
שֶׁהָיָה צָדִיק, שֶׁהֵבִיא קִרְבֵּן יָפֵה מִן הַמִּבְחָר).

(ה) וְאֶל קִיז
וְאֶל מִנְחָתוֹ
לֹא שָׁעָה
וַיַּחֲרֵר לְקִיז מֵאֹד
וַיִּפְּלוּ פָּנָיו:
וְאֶל קִיז
וְאֶל קִרְבֵּן הַמִּנְחָה שְׁלוֹ
לֹא פָּנָה (לֹא קִבַּל אֶת הַקִּרְבֵּן שְׁלוֹ. עַל
הַקִּרְבֵּן שֶׁל קִיז לֹא יָרְדָה אֲשֶׁר וְנִשְׁאַר מוֹנַח
כְּמוֹ שֶׁהוּא שֵׁם אוֹתוֹ)
וְקִיז הִתְרַגַּז מְאֹד עַל זֶה (שֶׁלֹּא הִתְקַבְּלָה
מִנְחָתוֹ)
וְהוּא הוֹרִיד אֶת הַפָּנִים שְׁלוֹ מִבּוֹשָׁה.

סבוב ג-ה:

קִיז הֵבִיא, מִהַפְרוֹת הַגְּרוּעִים שֶׁהָיוּ לוֹ, קִרְבֵּן מִנְחָה לֵה', מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָשָׁע, אֲבָל
הַבַּל, שֶׁהָיָה צָדִיק – הֵבִיא מִהַבְּכוּרוֹת וּמִהַמִּבְחָרוֹת שֶׁבְּצֵאֲנוּ, לְכֹן ה' קִבַּל אֶת קִרְבֵּן
הַמִּנְחָה שֶׁל הַבַּל, שִׁירְדָּה אֲשֶׁר מִן הַשָּׁמַיִם, אֲבָל לְקִרְבֵּן שֶׁל קִיז לֹא פָּנָה, וְזֶה מֵאֹד
הִרְגִּזוּ אֶת קִיז, וְהוּא הוֹרִיד אֶת פָּנָיו מִבּוֹשָׁה.

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קִיז
לָמָּה תַרְרָה לָךְ
וְלָמָּה נִפְּלוּ פָּנָיִךְ:
וְה' אָמַר אֶל קִיז
מִדּוּעַ אַתָּה מִתְרַגַּז
וְלָמָּה אַתָּה מוֹרִיד אֶת הַפָּנִים שְׁלֶךְ.

סבוב:

ה' הוֹכִיחַ אֶת קִיז וְאָמַר לוֹ: מִדּוּעַ אַתָּה מִתְרַגַּז, וּמִדּוּעַ הַפָּנִים שְׁלֶךְ נְפוּלוֹת!?

(ז) הַלּוֹא אָם תִּיטִיב
שָׂאת
וְאָם לֹא תִיטִיב
הָרִי אִם תַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה (וְתִתְנַהֵג יוֹתֵר טוֹב)
אֲנִי אֶסְלַח לָךְ
וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה

לפֿתַח חֲטָאת רִבִּין
 עַד הַפֿתַח שֶׁל הַקֶּבֶר הָעֵבְרוֹת שֶׁלָּךְ
 שְׁמוֹרוֹת, וְשֵׁם אֲעֲנִישׁ אוֹתָךְ (רש"י)
 וְלִהְכָשִׁיל אוֹתָךְ בְּעֵבְרוֹת
 וְאֵלֶיךָ
 תְּשׁוּקָתוֹ
 הַחֲשֵׁק שֶׁלוֹ (לִיִּצֵר הָרַע מִתְחַשֵּׁק תָּמִיד
 לְפִתּוֹת אוֹתָךְ וְלִהְכָשִׁיל אוֹתָךְ בְּעֵבְרוֹת)
 וְאִם תִּרְצֶה תִּנְצַח אוֹתוֹ (רש"י).
 וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ:

סכּוּם:

ה' הוכיח עוד את קין ואמר לו: אם תעשה תשובה, אני אסלח לך, ואם לא, העברות שלך שמורות עד לפתחו של הקבר שלך להעניש אותך בגיהנום. עליך לדעת שהיצר הרע תמיד מנסה לפתות אותך כדי להכשיל אותך, שתעשה עברות, ואם תרצה, תוכל לנצח אותו.

חטא קין וענישו (ח-יא)

לאחר שה' הוכיח את קין ואמר לו לחזור בתשובה, הוסיף קין לחטא (עברה גוררת עברה). הוא פתח בריב עם הבל, בגלל שקנא בו, משכו בדברים לשדה ושם הרגו. העברה הראשונה, שהביא קרבן גרוע גרמה לו להרוג את אחיו. ה', שיודע הכל, בא אליו שנית, וכמו אצל האדם ה' בא בנחת, בלי להבהיל, ושאל אותו: איפה הבל אחיך?! אולי מתוך כך יחזור בתשובה ויודה שחטא. והוא עשה עצמו כאינו יודע וענה: לא ידעתי, האם אני שומר את אחי?! וזו כבר עברה שלישית, שנסה לגנוב דעת המקום. לאחר העברות האלו ה' צעק עליו- מה עשית? הרי הדם של אחיך הבל וגם הדם של הבנים שלו, שהיו עתידים להולד ממנו, צועקים אלי מתוך האדמה שבלעה אותם ומתלוננים על מה שעשית להם.

(ח) ויאמר קין אל הבל אחיו
 וקין אמר אל הבל האח שלו (רש"י: הוא
 אמר לו מילים של ריב)
 והיה כשהם היו בשדה
 ויקם קין אל הבל אחיו
 והוא הרג אותו.
 ויהי בהיותם בשדה
 ויקם קין אל הבל אחיו
 ויהרגהו:

סבובים:

קִין נָקַם בְּאָח שְׁלוֹ הַבֵּל בַּגִּלּוֹל שֶׁלֹא הִתְקַבְּלָה מִנְחָתוֹ, וְהוּא לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֲלֵא
קָם בַּשָּׂדֶה וְהָרַג אֶת הַבֵּל.

<p>וְה' אָמַר אֶל קִין (ה' שָׁאַל אוֹתוֹ) אֵיפֹה הַבֵּל הָאָח שְׁלֶךָ? וְקִין אָמַר אֲנִי לֹא יוֹדֵעַ אֵיפֹה הוּא הֲאִם אֲנִי הַשּׁוֹמֵר שֶׁל אָח שְׁלִי? (שָׁאַנִי צָרִיךְ לְדַעַת הֵיכָן הוּא).</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קִין אֵי הַבֵּל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יוֹדַעְתִּי הַשּׁוֹמֵר אָחִי אֲנִכִּי:</p>	(ט)
---	--	-----

סבובים:

ה' דָּרַשׁ מִקִּין וְשָׁאַל אוֹתוֹ, אֵיפֹה הַבֵּל אָחִיךָ? וְקִין עָנָה וְשָׁקַר, שֶׁהוּא לֹא יוֹדֵעַ
הֵיכָן הוּא. הוּא הִזְיָה רָשָׁע גְּדוֹל שֶׁחָשַׁב שֶׁאִפְשָׁר לְהַעֲלִים מֹה וְלִגְנוֹב אֶת דַּעְתּוֹ, שֶׁה'
לֹא יוֹדֵעַ שֶׁהָרַג אוֹתוֹ, וְהוּא חָטָא חָטָא גְּדוֹל.

<p>וְה' אָמַר לְקִין מָה אַתָּה עֹשֶׂיתָ (שֶׁהֲרִגְתָּ אֶת הָאָח שְׁלֶךָ) (אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֲרִגְתָּ אוֹתוֹ, כִּי ה' יוֹדֵעַ אֶת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשִׂים אֲפִילוֹ כְּשֶׁהֵם נַעֲשִׂים בְּסִתְרָה) הַקּוֹל שֶׁל הַדְּמִים שֶׁל הָאָח שְׁלֶךָ (שֶׁשֶׁפְּכַת) הֵם צוֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאָדָמָה (אֲנִי אֲנַקֶּם מִמֶּךָ עַל זֶה שֶׁהֲרִגְתָּ אוֹתוֹ).</p>	<p>וַיֹּאמֶר מָה עֹשֶׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צוֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאָדָמָה:</p>	(י)
--	--	-----

סבובים:

ה' אָמַר לְקִין- אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁאַתָּה הֲרִגְתָּ אֶת הַבֵּל אָחִיךָ, וְקוֹל הַדְּמִים שֶׁשֶׁפְּכַת
צוֹעֲקִים אֵלַי לְקַחַת נַקְמָה מִמֶּךָ, עַל שֶׁהֲרִגְתָּ אוֹתוֹ.

ה' מעניש את קין ואת האדמה (יא-יג)

גם האדמה חטאה, בזה שהסכימה לבלע ולכסות את דמו של הבל. זהו חטאה השני, כי כזכור בכריאת העולם חטאה ביום השלישי, שה' צוה עליה להוציא עצים, שטעם העץ דומה לטעם הפרי, והיא לא עשתה כן. על העברה הראשונה ה' לא העניש אותה מיד, אלא רק לאחר שאכל האדם מעץ הדעת ונענש שיאכל לחם בטרחת גדולה, בתוך ענש זה נענשה גם האדמה שלא תוציא פרות וירקות מתקנים אלא עם קוצים ודרדרים, וזה היה ענש בין לאדם ובין לאדמה. עכשיו, כששוב חטאה, עם קין, העניש ה' אותה עם קין יחד, שקין היה עבד אדמה, והיא היתה מצמיחה לו יכול עם קוצים ודרדרים, ולאחר שחטא, היא לא תצמיח לו כמעט כלום, ואפילו יעבד ויתאמץ הוא לא יקבל יכול. ואלו אחרי שיעבדו יקבלו כמו קדם יכול עם קוצים ודרדרים. זהו ענש לאדמה שלא תוכל למלא תפקידה כלפי קין, וכמובן לקין עצמו. קין יהיה מקלל יותר מן האדמה. קין קבל גם ענש שני, שיהיה נע ונד, כלומר, שאסור לו לגור במקום אחד קבוע, אלא יהיה חייב לגלות תמיד ממקום למקום. נע- מלשון לנוע, להתנועע. נד- מלשון לנוד, להתנודד, שקין יהיה תמיד מתנועע ומתנודד. ובאמת, משעה שחטא הוא לא היה מסגל לשבת במקום אחד, כי האדמה היתה תמיד מזדעזעת מתחתיו, והאנשים היו מצביעים עליו ומזהירים איש את רעהו להסתלק ממנו מכיון שרצח את אחיו.

ועכשו (אחרי שחטאת והרגת את אחיך)	ועתה (יא)
מקלל אתה	ארור אתה
יותר מן האדמה (שכבר נתקללה פעם בגלל חטא אדם ועתה הוסיפה לחטא)	מן האדמה
שהיא פתחה את הפה שלה	אשר פצתה את פיה
לקחת את הדם של האח שלך	לקחת את דמי אחיך
מהידים שלך (האדמה בלעה את הדם בתוכה להעלים את הרצח, ולכן אקלל את האדמה קללה נוספת).	מידך:

סבובים:

ה' אָמַר לְקִינָן שִׁיהִיָּה מְקַלֵּל, שְׁתַּבָּא לוֹ עַל יְדֵי קַלְלַת הָאֲדָמָה קַלְלָה נּוֹסֶפֶת. וּמַה־יִּהְיֶה הַקַּלְלָה הַנוֹסֶפֶת?

(יב) **כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה**   **כִּשְׁתַּעֲבֹד מֵהַיּוֹם אֶת הָאֲדָמָה**
לֹא תִסַּף תֵּת פְּחָה לָךְ   **הִיא לֹא תוֹסִיף לָתֵת לָךְ פְּרוֹת (רַק גְּרוּעִים)**
נָע וְנָד תִּהְיֶיה בְּאָרְצֵי: **עוֹד עֲנֹשׁ: תִּהְיֶיה הוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּאָרֶץ**
(לֹא תוֹכֵל לָגוֹר בְּקַבִּיעוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד,
אֲלֵא תֵלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם).

סבובים:

ה' הֶעֱנִישׁ אֶת קִינָן בְּשְׁנֵי עֲנָשִׁים: (1) שֶׁהָאֲדָמָה לֹא תוֹצִיא לוֹ פְּרוֹת מִשְׁבָּחִים אֲלֵא גְרוּעִים (2) שֶׁלֹּא יוֹכֵל לָגוֹר בְּקַבִּיעוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד אֲלֵא נָע וְנָד יִהְיֶיה בְּאָרֶץ.

טַעֲנַת קִינָן לַח' וּתְשׁוּבַת ה' (יג-יז)

ה' בְּרָא אֶת הָאֲנָשִׁים כֶּךָ, שְׁכַל הַחַיּוֹת יִפְחָדוּ מֵהֶם, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן חַזְקוֹת מִבְּנֵי הָאָדָם. אֲבָל קִינָן לְאַחַר עֲנָשׁוֹ, לֹא פְחָדוּ מִמֶּנּוּ הַחַיּוֹת. קִינָן חָשַׁשׁ, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁה' לֹא גָזַר עָלָיו מִיתָה, הַחַיּוֹת יִהְרָגוּהוּ, בִּיחּוּד שֶׁהוּא אֵינוֹ רִשָּׁאי וְאֵינוֹ מְסַגֵּל לָגוֹר בְּמָקוֹם אֶחָד וְלֹא יוֹכֵל לְבַנּוֹת לְעֲצָמוֹ בֵּית מוֹגֵן מִחַיּוֹת. לְכֵן עָמַד וְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו ה' וְאָמַר לוֹ: הֲרִי אֶתָּה ה' כֹּל כֶּךָ גְּדוֹל וְחָזֵק, לֹא רַק שֶׁבְּרָאתָ אֶת כָּל הָעוֹלָם, הַצְּמָחִים וְהַבְּרִיּוֹת, אֲלֵא אֶתָּה מַחִיָּה הַכֹּל וְגַם כָּל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים וְהַמְּלֵאכִים אֶתָּה מְחַזֵּק, הָאֵם אֵינְךָ יוֹכֵל לְסַבּוֹל אֶת הָעוֹוֹן שְׁלִי?! הֲרִי גִרְשֵׁת אוֹתִי שֶׁלֹּא אֲשַׁב בְּמָקוֹם אֶחָד, וְאֵין שׁוֹם מְקוֹם בְּעוֹלָם שָׁבוּ אוֹכֵל לְהַחְבֹּא מִמֶּךָ וּלְשַׁבֵּת שָׁם, וּכְשֶׁאֲנִי גוֹלָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, עֲלוּלוֹת הַחַיּוֹת לְהִרְגָנִי, וְאֶתָּה הֲרִי לֹא גִזַּרְתָּ עָלַי שְׂאֵמוֹת.

ה' שָׁמַע לְקִינָן וְאָמַר, שֶׁבְּאֵמַת לֹא יָמוּת מִיַּד אֲלֵא רַק לְאַחַר שֶׁבְּעָה דוֹרוֹת יַעֲנֹשׁ וַיּוֹמַת, וּכְדִי שֶׁהַחַיּוֹת לֹא יִהְרָגוּהוּ ה' חָקַק לוֹ אוֹת מִשְׁמוֹ בְּמִצְחוֹ (אוֹת י', וַיֵּשׂ אוֹמְרִים אוֹת ה'). אַחַר כֶּךָ קִינָן יִצָּא מִלְּפָנָיו ה' וְיִשׁוּב חֲטָא שֶׁעָשָׂה עֲצָמוֹ

כָּאֵלֹהִים הוּא נִכְנַע לְפָנָיו ה' וְרוּצָה לְשִׁמְעַת בְּקוֹלוֹ (וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׂבֻאֲמַת חֲזוֹר בְּתִשְׁבּוּבָה, ע' רַמְבַּ"ן).

(ג) וַיֹּאמֶר מִן אֵל יְהוָה וְקִיֵּן אָמַר אֵל ה'
גְּדוֹל עֲזוֹנִי הָאֵם הָעֵבֶרָה שְׁלִי כָּךְ גְּדוֹלָה
מִנְשׂוּאָה: שְׂאֲתָה לֹא יָכוֹל לְסִלּוֹחַ לִי עָלֶיהָ.

סכום:

קִיֵּן טַעַן אֵל ה', הָאֵם הָעֵבֶרָה שְׁלוֹ כָּךְ גְּדוֹלָה, שְׂאִי אִפְשֵׁר לְמַחֵל לוֹ עָלֶיהָ.

(ד) הִן גִּרְשֵׁת אֹתִי הַיּוֹם הָרִי אֲתָה גִרְשֵׁת אֹתִי הַיּוֹם
מֵעַל פָּנָיו הָאֲדָמָה מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת שְׂבֻאֲדָמָה
וּמִפְּנֵי אֲפֹתָר וְהָאֵם אֲנִי יָכוֹל לְהִתְחַבֵּא מִפְּנֵיהָ? (זֶה לֹא
יָכוֹל לְהִיּוֹת)

וְהִיטִי נָע וְנָד בְּאֶרֶץ וְאֲנִי מִתְנוּעֵעַ וְנוֹדֵד בְּאֶרֶץ (אֵלֶךְ מִמְּקוֹם
לְמִקּוֹם בְּאֶרֶץ) וְיִהְיֶה
כָּל מִצְוָתָה כָּל מִי שִׁיפְגֹּשׂ אֹתִי
יְהָרֵג אֹתִי.

סכום:

קִיֵּן טַעַן, שְׂהֵעֲנֵשׂ שֶׁה' נָתַן לוֹ הוּא גְּדוֹל מְאֹד, כִּי הוּא צָרִיף לְנִדָּד מִמְּקוֹם לְמִקּוֹם, וּמִהֵעֵנֵשׂ שֶׁה' נָתַן לוֹ הוּא לֹא יָכוֹל לְהִתְחַבֵּא, וְהִיָּה כָּל מִי שִׁימְצָא אוֹתוֹ יְהָרֵג אוֹתוֹ, וּבְמִיתָה ה' לֹא הֵעֲנִישׂ אוֹתוֹ.

(ו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל הָרֵג מִן שְׂבֻעֵתִים יָקָם וַיֵּשֶׁב יְהוָה לְקִיֵּן אֹתָהּ
ה' אָמַר לוֹ (ה' עָנָה לְקִיֵּן תִשְׁבּוּבָה)
לָכֵן אֲנִי מִזְהִיר: כָּל מִי שִׁיְהָרֵג אֶת קִיֵּן יֵעֲנֵשׂ
וְהֵעֲנֵשׂ שֶׁל קִיֵּן יִהְיֶה רַק אַחֲרֵי שְׂבֻעָה דוֹרוֹת
ה' שֵׁם לְקִיֵּן סִימָן (הוּא שֵׁם לְקִיֵּן אוֹת מִשֵּׁם
ה' עַל הַמְּצָחָה, לְסִימָן שְׂכָל מִי שִׁיְהָרֵג אוֹתוֹ
יֵעֲנֵשׂ)

לְבַלְתִּי הַכּוֹת אוֹתוֹ שְׂלֹא יְהָרֵגוּ אוֹתוֹ
כָּל מִי שִׁמוּצָא אוֹתוֹ.

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה
לְכֹן כָּל הַרְג קִיז
שְׁבַעְתִּים יָקָם
וַיִּשֶׁם יְהוָה לְקִיז אוֹת

ה' אָמַר לוֹ (ה' עָנָה לְקִיז תְּשׁוּבָה)
לְכֹן אֲנִי מְזַהֵר: כָּל מִי שִׁיהָרַג אֶת קִיז יַעֲנֵשׁ
וְהַעֲנֵשׁ שֶׁל קִיז יְהִיָּה רַק אַחֲרֵי שְׁבַעַה דוֹרוֹת
ה' שָׁם לְקִיז סִימָן (הוא שָׁם לְקִיז אוֹת מִשֶׁם
ה' עַל הַמַּצָּח, לְסִימָן שְׁכָל מִי שִׁיהָרַג אוֹתוֹ
יַעֲנֵשׁ)

לְבַלְתִּי הַבּוֹת אֶתוֹ
כָּל מוֹצָאוֹ:

סבוב:

ה' אומר לקיז: כל מי שיהרג אותך יענש, ואני אשים לך על המצח אות אחת מהשם שלי לסימן, כדי שלא יהרגו אותך. וכי שיהרג אותך יענש, ואת הענש שלך תקבל לאחר שבעה דורות.

(טז) וַיֵּצֵא קִיז מִלְפָּנֵי יְהוָה
וַיֵּשֶׁב בְּאַרְץ נוֹד
קְדַמַּת עַדָּן:

קִיז יֵצֵא מִלְפָּנֵי ה' (רש"י: יֵצֵא כְּאִילוֹ
בְּהַכְנָעָה, כְּגוֹנֵב דַּעַת עֲלִיּוֹן)
וְהוּא הַתִּישֵׁב בְּאַרְץ שְׁכָלֵם נוֹדָדִים שָׁם
מִצַּד מְזַרְחָ שֶׁל עַדָּן.

סבוב:

קִיז יֵצֵא בְּהַכְנָעָה מֵה' (עֲשֵׂה עֲצוּמוֹ נִכְנַע), וְהוּא הַתִּישֵׁב בְּאַרְץ שְׁכָלֵם נוֹדָדִים שָׁם, שֶׁהִיא מִצַּד מְזַרְחָ שֶׁל עַדָּן.

סבוב חטא קיז וענשו (א-טז)

לְאָדָם נוֹלְדוֹ שְׁנֵי בָנִים, קִיז וְהָבֵל. הֵם הִבִּיאוּ קָרְבָן מִנְחָה לֵה'. הָבֵל שֶׁהָיָה רָעָה
צֵאן הִבִּיא מֵהַמִּשְׁבָּחִים וְהַטּוֹבִים שְׁבַצָּאנוּ, וְקִיז שֶׁהָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה הִבִּיא
מֵהַגְרוּעִים שֶׁל פְּרוֹתֵיו. ה' קָבַל אֶת קָרְבָּנוֹ שֶׁל הָבֵל, שִׁיָּרְדָה אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם
וְשָׂרְפָה אֶת קָרְבָּנוֹ הָבֵל, וְאֶת קָרְבָּנוֹ שֶׁל קִיז לֹא קָבַל. קִיז קָנָא בְּהָבֵל אַחֲיוֹ
וְהִתְרַגּוּ עָלָיו. ה' הוֹכִיחַ אֶת קִיז וְאָמַר לוֹ, שָׂאֵם הוּא יִחְזֹר בְּתִשׁוּבָה הוּא יִקְבַּל
אוֹתוֹ. אֵד קִיז לֹא חָזַר בְּתִשׁוּבָה, אֶלָּא חָטָא וְהִתְרַגּוּ יוֹתֵר וְהָרַג אֶת הָבֵל אַחֲיוֹ.
הָאֲדָמָה פָּצְתָה אֶת פִּיהָ וּבָלְעָה אֶת הָבֵל לְהַעֲלִים אֶת הַמַּעֲשֵׂה. לְכֹן ה' הַעֲנִישׁ

את האדמה, שהיא תוציא לקין פרות גרועים, ואת קין העניש ה' שיהיה מתנועע ונודד בארץ. קין טען לה' שבגלל הענש הזה הוא יכול לההרג, וזה ה' לא רוצה. ה' קבל את טענתו ואמר לו שישים לו סימן – אות אחת משמו של ה' כדי שלא יהרגו אותו, והוא יקבל את ענשו רק בעוד שבעה דורות. קין יצא מלפני ה' והלך לשבת בארץ שכלם נודדים שם, בצד מזרח של עדן.

דורותיו של קין וסופו (יז-יט)

לאחר שקין נהיה נע ונד בארץ נוד, הוא לא חשב לבנות לעצמו שום בית, כי לא היתה לו רשות וגם לא היה מסגל לשבת במקום אחד, וגם חשב שה' לא יתן לו ילדים ואינו צריך בית לא לעצמו ולא לבניו. אבל ה' שמרחם על כלם נתן לו בן, והוא קרא לו חנוך. לצורך בן זה התחיל קין לבנות עיר, אבל הוא לא בנה אותה בקביעות, כי כל הזמן היה בגלות, וגם מעשיו היו מקללים ולא הצליח בשום דבר, לכן בנה אותה לסרוגין כל ימיו. קין גם לא רצה לקרא לעיר על שם עצמו, מכיון שהוא גולה ומקלל, לכן קראה על שם בנו חנוך.

פזכור ה' הבטיח לקין שעד דור שביעי לא יענש, והנה הגיע הדור השביעי: קין הראשון, בנו חנוך הוא דור שני, נכדו עירד דור שלישי, נינו מחויאל רביעי, בן נינו מתושאל חמשי, נכד נינו למך ששי, ונין נינו תובל קין הוא דור שביעי, בזמנו של תובל קין, שהוא הדור השביעי, נהרג קין על ידי למך שהיה מהדור הששי. ובהמשך נראה כיצד קרה הדבר.

שבעת הדורות מחטא קין עד עונשו (יז-כב)

1. קין.
2. קין ילד את חנוך.
3. חנוך ילד את עירד.
4. עירד ילד את מחויאל.
5. מחויאל ילד את מתושאל.

6. מתושאל ילד את למך - ללמך היו שתי נשים, עדה וצלח.

7. למך ילד את יבל, יובל, תובל קין ונעמה.

הדור השביעי מקיין הם בני למך: יבל, יובל מעדה, תובל קין ונעמה מצלח. כאן התקיים ענשו של קין לאחר שבעה דורות.

<p>וְקִיץ הַתַּחֲתָן עִם הָאִשָּׁה שְׁלוֹ וְהִיא הַתְּכוֹנָנָה לְלֶדֶת וְהִיא הוֹלִידָה בֶּן וְשְׁמוֹ חֲנוּךְ וְקִיץ בָּנָה עֵיר וְהוּא קָרָא לְעֵיר בְּאוֹתוֹ שֵׁם שְׁקָרָאוּ לְבָנוֹ: "חֲנוּךְ".</p>	<p>(יז) וַיִּדַע קִיץ אֶת אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ:</p>
--	--

סבוב:

לקיץ נולד בן וקרא שמו חנוך. הוא בנה עיר וקרא לה חנוך, באותו שם של בנו.

<p>וְחֲנוּךְ הוֹלִיד אֶת עֵירָד וְעֵירָד הוֹלִיד אֶת מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל הוֹלִיד אֶת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל הוֹלִיד אֶת לִמְךְ.</p>	<p>(יח) וַיּוֹלֵד לְחֲנוּךְ אֶת עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת לִמְךְ:</p>
--	--

סבוב:

חנוך הוליד את עירד, ועירד ילד את מחויאל, מחויאל ילד את מתושאל, ומתושאל ילד את למך.

המצאות יבל, יובל ותובל קין

ללמך היו שתי נשים, עדה וצלח. לעדה היו שני בנים, יבל ויובל, וצלח בן אחד, תובל קין ובת אחת, נעמה. כל בן משלשת בני למך משתי נשותיו המציא דבר חדש בעולם, וממנו למדו כל האנשים. יבל, בן למך מאשתו עדה, המציא דבר ראשון: עד ימיו נהגו הרועים לצאת למרעה

וְלַחְזוֹר לְבֵיתֶם הַקְּבוּעַ, וְהוּא נִהַג לְלַכֵּת עִם צֶאֱנוּ רְחוּק וְלַקְּחַת אֶתוֹ אֶת אֶהְלוֹ, בֵּיתוֹ וְלִהְתִּישֵׁב בְּכָל פַּעַם בְּמָקוֹם חֲדָשׁ וְטוֹב לְמַרְעָה הַבְּהֵמוֹת. יוֹבֵל, אָחִיו מֵעֵדָה, הַמְּצִיא דָבָר שְׁנִי: כְּלִי נְגִינָה, כְּמוֹ כַּנּוֹר וְעוּגָב. תוֹבֵל קִיז, בְּנוֹ שֶׁל לְמֶדָּה מְצֻלָּה, הַמְּצִיא דָבָר שְׁלִישִׁי: לַקְּחַת נַחֲשֶׁת וּבְרִזֵּל, לְחַדֵּד אוֹתָם וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶם מִיַּנִּי כְּלִים.

(ט) וַיִּקַּח לוֹ לְמֶדָּה שְׁתֵּי נָשִׁים
שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה
וְשֵׁם הַשְּׁנִיית צֵלָה:

סכּוּם:

לְמֶדָּה הַתַּחֲתוֹ עִם שְׁתֵּי נָשִׁים: 1. עֵדָה 2. צֵלָה.

(כ) וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת יוֹבֵל
הוּא הָיָה אָבִי
יֵשֵׁב אֶהֱל וּמִקְנָה:

וְעֵדָה יָלְדָה אֶת יוֹבֵל
הוּא הָיָה הָרֵאשׁוֹן
שֵׁיִשֵׁב בְּאֶהְלִים וְשָׁמַר עַל הַבְּהֵמוֹת (הָיָה
מִקְּוִים אֶהֱל וְשׁוֹמֵר עַל הַבְּהֵמוֹת, וּכְשֶׁנִּגְמַר
הָעֵשֵׁב שָׁם, הָיָה הוֹלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר וְהַקִּים
שָׁם אֶהֱל חֲדָשׁ, וְכַךְ עָשָׂה תָּמִיד).

סכּוּם:

עֵדָה, אִשְׁתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל לְמֶדָּה, יָלְדָה בּוֹ וְשֵׁמוֹ יוֹבֵל, הוּא הָיָה הָרֵאשׁוֹן שֶׁהַקִּים
אֶהְלִים בַּשָּׂדֶה לְשׁוֹר עַל הַבְּהֵמוֹת.

(כא) וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל
הוּא הָיָה אָבִי
כָּל תַּפְּשׁ כַּנּוֹר וְעוּגָב:

וְהֵשֵׁם שֶׁל הָאֵחַ שְׁלוֹ יוֹבֵל
הוּא הָיָה הָרֵאשׁוֹן
שֶׁהַמְּצִיא כַּנּוֹר וְעוּגָב לְנִגְן בְּהֵם.

סכּוּם:

לְיֹבֵל נוֹלַד אָח, בּוֹ שְׁנֵי לְמֶדָּה וְלַעֲדָה, וְשֵׁמוֹ יוֹבֵל. הוּא הָיָה הָרֵאשׁוֹן שֶׁהַמְּצִיא כְּלִי
זָמֵר – כַּנּוֹר וְעוּגָב לְנִגְן בְּהֵם.

(כב) וְצִלָּה גַם הוּא יִלְדָה
 אֶת תּוֹבֵל קִינ
 לַיֵּשׁ כָּל הָרֵשׁ
 נְחֻשֶׁת וּבְרִזָּל
 וְאַחֹת תּוֹבֵל קִינ
 נַעֲמָה:
 וְלִצְלָה גַם נוֹלֵד בֵּן
 וְקָרְאוּ לוֹ תּוֹבֵל קִינ
 הוּא מְחַדֵּד כָּל כְּלֵי אֲמָנוֹת
 מִנְחֻשֶׁת וּמִבְרִזָּל
 וְאַחֹת שֶׁל תּוֹבֵל קִינ
 קָרְאוּ לָהּ נַעֲמָה (היא הִיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל נַח).

סבּוּם:

צִלָּה, אִשְׁתּוֹ הַשְּׂנִיָּה שֶׁל לִמְדָה, יִלְדָה גַם שְׁנֵי יְלָדִים, בּוֹ וּבַת. בּוֹ שִׁשְׁמוֹ תּוֹבֵל קִינ,
 וְהוּא הִיָּה מְחַדֵּד כְּלֵי אֲמָנוֹת מִנְחֻשֶׁת וּמִבְרִזָּל, וּבַת שִׁשְׁמָה נַעֲמָה (היא הִיְתָה
 אִשְׁתּוֹ שֶׁל נַח- רִש"י).

הַרְיָגַת קִינ (כג-כד)

לִמְדָה הִיָּה עוֹר וְלֹא רָאָה. הוּא רָצָה לְצוּד חַיּוֹת, לְכֵן לָקַח אֶת בְּנוֹ תּוֹבֵל
 קִינ שִׁירָאָה לוֹ אִיפֹה לְצוּד. תּוֹבֵל קִינ רָאָה מִרְחוֹק אֶת קִינ וְקָנּוּ וַחֲשַׁב שֶׁהוּא
 חַיָּה, הוּא אָמַר לְאָבִיו לִירוֹת בְּקִשָּׁת וְלִמְדָה אָבִיו יָרָה. כְּשֶׁהִתְקַרְבוּ, רָאָה שֶׁזֶה
 קִינ וְסִפֵּר זֹאת לְאָבִיו. מֵרֵב צָעַר לִמְדָה סִפֵּק אֶת כַּפָּיו וְרִאֲשׁוֹ שֶׁל תּוֹבֵל קִינ
 נִמְחָץ בֵּינֵיהֶם וּמַת. לְכֵן נָשְׂיוּ לֹא רָצוּ לְגוֹר אֶתוֹ, וְלִכֵּן אָמַר לָהֶם מַה שְּׁמוּבָא
 בַּפְּסוּק הַבָּא.

(כג) וַיֹּאמֶר לְמִדָּה לְנָשְׂיוּ
 עָדָה וְצִלָּה שְׁמוֹעַן קוּלִי
 נָשִׁי לְמִדָּה
 הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי
 כִּי אִישׁ הִרְגֵתִי
 לַפְּעִיעִי
 לִמְדָה אָמַר לְנָשְׂיוּ
 עָדָה וְצִלָּה שְׁמוֹעַן קוּלִי
 הַנְּשִׂים שֶׁל לִמְדָה
 שְׁמוֹעַנָה הֵיטֵב מַה שְּׂאֲנִי אוֹמֵר
 הָאִם הָאִישׁ קִינ שְׂאֲנִי הִרְגֵתִי
 הָאִם זֶה הַפְּעִיעַ שְׁלִי? (הָאִם הִרְגֵתִי אֶת קִינ
 בְּכוֹנָה?)

וְהִילָד תּוֹבֵל קִינ שֶׁהִרְגֵתִי
 הָאִם זֶה הַחֲבוּרָה שְׁלִי? (הָאִם הִרְגֵתִי
 בְּכוֹנָה? הִרִי אֶת קִינ הִרְגֵתִי בְּשׁוּגָג בְּלֹא
 כּוֹנָה, וְכַמוּבָן, אֶת תּוֹבֵל קִינ גַּם הִרְגֵתִי
 בְּשׁוּגָג כְּלֵי כּוֹנָה, וְלֹא מִגִּיעַ לִי שֶׁתַּעֲנִשָּׁנָה
 אוֹתִי וְתִתְרַחֲקֵנָה מִמֶּנִּי).

סכום:

למד פיס את נשיו ואמר להו, שהריגת קין זקנו ותובל קין בנו היתה בשוגג בלא כונה ולכו למה הו פועסות עליו ומתרחקות ממנו?

(כד) פי שבעתים

יקם קין

ולמד

שבעים ושבעה:

פי רק לאחר שבעה דורות

קין נענש, אפילו שהרג במזיד

ולמד שהרג בשוגג

הרבה פעמים שבעה דורות צריכים לחכות לו.

סכום:

למד אמר לנשיו: קין שהרג במזיד, ה' חפה שבעה דורות עד שהעניש אותו, קל וחמור אני, שהרגתי בשוגג ללא כונה, ודאי, שה' לא יעניש אותי אלא לאחר הרבה דורות.

דורות אדם הראשון (כה-כו)

אדם הראשון, לאחר שחטא ואכל מעץ הדעת, חזר בתשובה, בקש סליחה מה', התענה הרבה מאד, וכדי שלבו יהיה פנוי להרהר כל הזמן בתשובה הוא עזב את חוה אשתו. מצב זה נמשך מאה ושלשים שנה, עד שהרג למד את קין. והנה למד בא אל אדם והתלונן לפניו שנשיו עזבוהו. אדם אמר לנשיו של למד שהן אינן צודקות, כי הן חייבות לעשות מה שמוטל עליהן, וה' יעשה מה שהוא רוצה, הן אינן אחראיות לגזרות ה' יתברך אלא חייבות למלא תפקידן. שאלוהו: אם כן, למה אתה עזבת את אשתך, גם אתה חייב לעשות מה שמוטל עליך ולא לעזוב את אשתך! אדם הודה להן, חזר לביתו וה' נתן לו עוד ילד. חוה קראה לו שת, כי ה' שת לה, כלומר שם לה, נתן לה ילד אחר במקום הבל שנהרג על ידי קין. לשת נולד בן וקראו אנוש. עוד לפני דור אנוש עברו אנשים עבודה זרה, אבל בזמן אנוש נדבקו בה עד כדי כך שחללו שמו הקדוש של ה' וקראו לאנשים ולפסלים בשם של ה'.

(כה) וַיֵּרַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ
וַתֵּלֶד בֵּן
וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת
כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֲרַי
תַּחַת הַבַּיִת
כִּי תִרְגַּו קוֹן:
אָדָם הִתְחַתֵּן שׁוּב עִם הָאִשָּׁה שְׁלוֹ
וְהָיָא יְלֵדָה בֵּן
וְהָיָא קְרָאָה אֶת הַשֵּׁם שְׁלוֹ שֵׁת
כִּי ה' נָתַן לִי בֶן אַחֲרַי
בְּמִקּוֹם הַבַּיִת
שְׁקִינן הֲרַג אֹתוֹ.

סבובים:

אָדָם הִתְחַתֵּן שׁוּב עִם אִשְׁתּוֹ, וְהָיָא יְלֵדָה בֵּן וְקָרָאָה שְׁמוֹ שֵׁת, כִּי שֵׁת (נָתַן) לָהּ ה' בֶּן אַחֲרַי בְּמִקּוֹם הַבַּיִת שְׁהֲרַגוּ קוֹן.

(כו) וַלִּשְׁת גַּם הוּא יָלַד בֵּן
וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אָנוּשׁ
אִז הִוְחַל
לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה:
וַלִּשְׁת גַּם נוֹלַד בֵּן
וַיִּקְרָא לוֹ אָנוּשׁ
אִז הִתְחִילוּ לְחַלֵּל אֶת ה'
לְקָרָא לְפָסְלִים שְׁלָהֶם בְּשֵׁם שְׁל ה'.

סבובים:

שֵׁת יָלַד בֶּן וְקָרָא לוֹ אָנוּשׁ, וּבְיָמָיו הִתְחִילוּ הָאֲנָשִׁים לַעֲשׂוֹת עֲבֻרוֹת גְּדוּלוֹת, לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָסְלִים וְלַתַּת לְפָסְלִים שְׁלָהֶם שְׁמוֹת מִשְׁמוֹתָיו שְׁל ה'.

פֶּרֶק ה'

עֶשְׂרֵה דוֹרוֹת מֵאָדָם עַד נֹחַ (א-כח)

בפֶּרֶק ה' התוֹרָה מְסַפֶּרֶת לָנוּ סֵדֶר הַקּוֹרוֹת מֵאָדָם עַד נֹחַ. בַּתְּחִלָּה הַתּוֹרָה שׁוֹב מְסַפֶּרֶת לָנוּ, שְׂאָדָם וְחַוָּה נִבְרְאוּ בְיַד ה' וְעָשָׂה אוֹתָם בְּדַמוֹתוֹ, וְה' בִּרְךְ אוֹתָם וְקָרָא שְׁמֵם אָדָם בַּיּוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ. הַתּוֹרָה רוֹמְזֶת, שְׁפִיּוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ כְּבַר הוֹלִידוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּבֵר סִפְרָנוּ. לְאַחַר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, כְּאֲשֶׁר חָזַר אָדָם אֶל חַוָּה, הוּא הוֹלִיד אֶת שֵׁת. בְּנוּ זֶה הָיָה דוֹמָה לוֹ בְּמִרְאָה. אָנוּ כְּלָנוּ מִבְּנֵי בְּנֵי שֵׁל שֵׁת, כִּי הִבֵּל נִהְרַג וּבְנֵי קִיִּן מֵתוּ בַּמַּבּוּל. לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד אֶת שֵׁת, חֵי אָדָם עוֹד שְׂמֵנָה מֵאוֹת שָׁנָה וְהוֹלִיד עוֹד הַרְבֵּה בְּנִים וְהַרְבֵּה בָנוֹת, וְנִפְטַר כְּאֲשֶׁר הָיָה בֶּן תִּשְׁעֵי מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים (930) שָׁנָה.

הַאֲנָשִׁים בְּזַמְנֵים הֵהֵם חָיו בְּעֶרְךָ תִּשְׁעֵי מֵאוֹת שָׁנָה כֹּל אֶחָד. בְּדוֹר הַשְּׁבִיעִי נוֹלַד חֲנוּךְ, וְהוּא חֵי רַק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחַמֶּשׁ (305) שָׁנָה. הוּא הָיָה צְדִיק וְעָבַד אֶת ה', אֲבָל הָיָה עָלוּל לְחִזּוֹר וּלְחֹטֵא, וּלְכֵן ה' הִמִּית אוֹתוֹ קֶדֶם הַזְּמַן כְּדֵי שְׂלֵא יָמוֹת רַשָּׁע אֲלָא יִשְׂאָר צְדִיק. חֲנוּךְ אֵינּוּ בְּנוּ שֵׁל קִיִּן, אֲלָא הַדּוֹר הַשְּׁבִיעִי מִבְּנֵי שֵׁת. גַּם לְמֶךָ, הַדּוֹר הַתְּשִׁיעִי, אֵינּוּ לְמֶךָ מִבְּנֵי קִיִּן אֲלָא מִבְּנֵי שֵׁת.

<p>זֶה הַסְּפּוֹר שֶׁל הַתּוֹלְדוֹת שֶׁל אָדָם בַּיּוֹם שֶׁה' בְּרָא אֶת הָאָדָם (רש"י: בְּאוֹתוֹ יוֹם נִבְרָא וּבְאוֹתוֹ יוֹם הוֹלִיד) דוֹמָה לְאֱלֻקִּים בְּרָא אוֹתוֹ.</p>	<p>זֶה סִפְרֵי תוֹלְדוֹת אָדָם בַּיּוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדַמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:</p>	(א)
---	--	-----

סכּוּם:

כָּאן מְסַפֵּר עַל תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל אָדָם וְסֵדֶר עֲשֶׂרֶת הַדּוֹרוֹת מֵאָדָם עַד נֹחַ. אָדָם הוּא הַדּוֹר הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הָעוֹלָם. הוּא הָיָה יָצִיר כְּפִיו שֶׁל ה', וְהוּא לֹא נוֹלַד מֵאֵב וְאֵם כְּמוֹ כֹּל בְּנֵי הָאָדָם.

- (ב) זָכַר וּנְקָבָה בְּרֵאשִׁים
 וַיְבָרֵךְ אֹתָם
 וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם
 בְּיוֹם הַבְּרֵאשִׁים:
- ה' בָּרָא אוֹתָם אִישׁ וְאִשָּׁה (גַּם חוּהָ לֹא
 נוֹלְדָה אֲלֵא ה' בָּרָא אוֹתָהּ בְּעֶצְמוֹ)
 וְהוּא בֵּרַךְ אוֹתָם
 וְהוּא קָרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם (לְאֲנָשִׁים ה' קָרָא
 אָדָם. כְּמוֹ שֶׁלְּכָל סוּגֵי הַחַיּוֹת - אַרְיֵה, דָּב,
 קוֹרְאִים חַיּוֹת, כֶּךָ לְכָל הָאֲנָשִׁים קוֹרְאִים אָדָם)
 בְּיוֹם שֶׁנִּבְרָאוּ.

סבובים:

ה' בָּרָא אֶת שְׁנֵיהֶם אִישׁ וְאִשָּׁה (זָכַר וּנְקָבָה). הוּא בְּעֶצְמוֹ בְּרֵאשִׁים, וְלֹא נוֹלְדוּ מֵאֵב
 וְאֵם. ה' בֵּרַךְ אֹתָם, וְהוּא קָרָא לְכָל סוּגֵי הָאֲנָשִׁים אָדָם, וְהֵם הִדּוּר הָרִאשׁוֹן לְבְרִיאַת
 הָעוֹלָם.

- (ג) וַיְחִי אָדָם
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאוֹת שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד בְּדַמּוֹתָיו
 כְּצִלְמוֹ
 וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת:
- וְאָדָם חִי
 מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וְהוּא הוֹלִיד בֶּן שְׁדוּמָה לוֹ
 כְּצוּרָה שְׁלוֹ
 וְהוּא קָרָא לְבֶן שְׁלוֹ שֵׁת.

סבובים:

לְאָדָם נוֹלַד בֶּן וְקָרָא לוֹ שֵׁת, וְהוּא הִדּוּר הַשְּׁנַיִ שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

- (ד) וַיְחִיו יָמֵי אָדָם
 אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שֵׁת
 שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
- וְהָיוּ יָמָיו שֶׁל אָדָם
 אַחֲרֵי שֶׁהוֹלִיד אֶת שֵׁת
 שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
 וְהוּא הוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.

סבובים:

אָדָם חִי עוֹד שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד אֶת שֵׁת וְהוֹלִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת.

<p>וְהָיוּ כָּל הַשָּׁנִים שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא חִי תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה (930 שָׁנָה) וְהוּא מֵת.</p>	<p>וַיְחִיו כָּל יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר חִי תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:</p>	<p>(ה)</p>
---	--	------------

סכּוּם:

אָדָם הָרֵאשׁוֹן חִי בְּסֵדֶּה הַכֹּל תִּשְׁעַ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה (930) וְהוּא מֵת. הוּא הַדּוֹר
הָרֵאשׁוֹן מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם.

<p>וְשֵׁת חִי חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאָה שָׁנָה (105 שָׁנָה) וְהוּא הוֹלִיד אֶת אָנוֹשׁ.</p>	<p>וַיְחִי שֵׁת חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאָה שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אָנוֹשׁ:</p>	<p>(ו)</p>
--	--	------------

סכּוּם:

שֵׁת הָיָה בֶן מֵאָה וְחֲמֵשׁ שָׁנִים בְּשָׁנוּלֵד לוֹ בֶן וּשְׁמוֹ אָנוֹשׁ.

<p>וְשֵׁת חִי אַחֲרֵי שֶׁהוּא הוֹלִיד אֶת אָנוֹשׁ עוֹד שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה (807 שָׁנִים) וְהוּא הוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.</p>	<p>וַיְחִי שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת אָנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:</p>	<p>(ז)</p>
--	--	------------

סכּוּם:

שֵׁת חִי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת אָנוֹשׁ עוֹד שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וְשִׁבְעַ שָׁנִים (807), וְהוּא הוֹלִיד
בָּנִים וּבָנוֹת.

<p>וְהָיוּ כָּל הַיָּמִים שֶׁל שֵׁת שֶׁהוּא חִי</p>	<p>וַיְחִיו כָּל יְמֵי שֵׁת</p>	<p>(ח)</p>
---	---------------------------------	------------

<p>שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה (912) וְהוּא מֵת.</p>	<p>שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְיָמֹת:</p>
--	---

סבוב:

שֵׁת חֵי בְּסֹדֵה הַכֹּל תְּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנִים (912) וְהוּא מֵת. הוּא הָיָה
הַדּוֹר הַשְּׁנַי מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם.

<p>וְאֵנוּשׁ חֵי תְּשַׁעִים שָׁנָה וְהוּא הוֹלִיד אֶת קִינָן.</p>	<p>וְיָחִי אֵנוּשׁ (ט) תְּשַׁעִים שָׁנָה וְיוֹלֵד אֶת קִינָן:</p>
---	---

סבוב:

אֵנוּשׁ הָיָה בֵּן תְּשַׁעִים בְּשֵׁהוּא הוֹלִיד אֶת קִינָן.

<p>וְאֵנוּשׁ חֵי אַחֲרֵי שֶׁהוֹלִיד אֶת קִינָן עוֹד חֲמֵשׁ עָשָׂר שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה (815) וְהוּא הוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.</p>	<p>וְיָחִי אֵנוּשׁ (י) אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת קִינָן חֲמֵשׁ עָשָׂר שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וְיוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:</p>
--	--

סבוב:

אַחֲרֵי שֶׁאֵנוּשׁ הוֹלִיד אֶת קִינָן, הוּא חֵי עוֹד שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וְחֲמֵשׁ עָשָׂר שָׁנָה (815)
וְהוֹלִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת.

<p>וְהָיוּ כָּל הַשָּׁנִים שֶׁל אֵנוּשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה (905) וְהוּא מֵת.</p>	<p>וְיָחִיו כָּל יְמֵי אֵנוּשׁ (יא) חֲמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְיָמֹת:</p>
---	--

סכום:

אָנוּשׁ חַי בְּסֵדֶךָ הַכֵּל תְּשַׁע מֵאוֹת וְחֲמֵשׁ שָׁנִים (905) וְהוּא מֵת. הוּא הָיָה הַדּוֹר
הַשְּׁלִישִׁי מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם.

(יב) וַיְחִי קִינֹן שִׁבְעִים שָׁנָה וְקִינֹן חַי שִׁבְעִים שָׁנָה
וַיּוֹלֵד אֶת מַהֲלֵלָאֵל: וְהוּא הוֹלִיד אֶת מַהֲלֵלָאֵל.

סכום:

קִינֹן הָיָה בּוֹ שִׁבְעִים בְּשֵׁהוֹלִיד אֶת מַהֲלֵלָאֵל.

(יג) וַיְחִי קִינֹן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מַהֲלֵלָאֵל
וְקִינֹן חַי אַחֲרֵי שֶׁהוֹלִיד אֶת מַהֲלֵלָאֵל
אַרְבָּעִים שָׁנָה עוֹד אַרְבָּעִים שָׁנָה
וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנָה (840)
וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: וְהוּא הוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.

סכום:

אַחֲרֵי שֶׁקִּינֹן הוֹלִיד אֶת מַהֲלֵלָאֵל, הוּא חַי עוֹד שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה (840),
וְהוּא הוֹלִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת.

(יד) וַיְחִי כָּל יְמֵי קִינֹן וַיְחִי כָּל הַשָּׁנִים שֶׁל קִינֹן
עָשָׂר שָׁנִים עָשָׂר שָׁנִים
וְתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וְתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנִים (910)
וַיָּמָת: וְהוּא מֵת.

סכום:

קִינֹן חַי בְּסֵדֶךָ הַכֵּל תְּשַׁע מֵאוֹת וְעָשָׂר שָׁנִים (910), וְהוּא מֵת. הוּא הָיָה הַדּוֹר
הָרְבִיעִי מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם.

וּמֵהֶלְלָאֵל חֵי חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשָׁשִׁים שָׁנָה (65) וְהוּא הוֹלִיד אֶת יָרֵד.	(טו) וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת יָרֵד:
--	---

סבובים:

מֵהֶלְלָאֵל הָיָה בּוֹ שָׁשִׁים וְחֲמֵשׁ שָׁנִים (65) כִּשְׁהוֹלִיד אֶת יָרֵד.

וּמֵהֶלְלָאֵל חֵי אַחֲרֵי שְׁהוֹלִיד אֶת יָרֵד עוֹד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנִים (830) וְהוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.	(טז) וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
---	---

סבובים:

אַחֲרֵי שֶׁמֵהֶלְלָאֵל הוֹלִיד אֶת יָרֵד, הוּא חֵי עוֹד שִׁמְנָה מֵאוֹת וְשְׁלֹשִׁים שָׁנָה (830),
 וְהוּא הוֹלִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת.

וְהָיוּ כָּל הַשָּׁנִים שֶׁל מֵהֶלְלָאֵל תְּשַׁעִים וְחֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנִים (895) וְהוּא מָת.	(יז) וַיְחִיו כָּל יְמֵי מֵהֶלְלָאֵל חֲמֵשׁ וְתֵשְׁעִים שָׁנָה וְשִׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָוֶת:
---	--

סבובים:

מֵהֶלְלָאֵל חֵי בְּסֵד הַכֹּל שִׁמְנָה מֵאוֹת תְּשַׁעִים וְחֲמֵשׁ שָׁנִים (895), וְהוּא מָת. הוּא
 הָיָה הַדּוֹר הַחֲמִשִּׁי מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם.

וַיָּרֵד חֵי שָׁשִׁים וְשִׁתִּים שָׁנָה	(יח) וַיְחִי יָרֵד שָׁתִּים וְשָׁשִׁים שָׁנָה
--	--

וּמֵאָה שָׁנָה (162) וְיִוֵּלְדֵךְ אֶת חֲנוּךְ:
וּמֵאָה שָׁנָה (162) וְיִוֵּלְדֵךְ אֶת חֲנוּךְ.

סכּוּם:

יָרַד הָיָה בֶן מֵאָה שָׁשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה (162) בְּשִׁילַד אֶת חֲנוּךְ.

(יט) וַיְחִי יִרְדֵּךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת חֲנוּךְ
וַיְחִי חִי אַחֲרֵי שֶׁהוּא הוֹלִיד אֶת חֲנוּךְ
שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה עוֹד שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה (800)
וְיִוֵּלְדֵךְ בָּנִים וּבָנוֹת: וְהוּא הוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.

סכּוּם:

אַחֲרֵי שֶׁיָרַד יָלַד אֶת חֲנוּךְ, הוּא חִי עוֹד שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה (800), וְיִוֵּלְדֵךְ עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת.

(כ) וַיְחִיו כָּל יְמֵי יִרְדֵךְ וְשָׁתַיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה
וְהָיוּ כָּל הַשָּׁנִים שֶׁל יִרְדֵךְ וְשָׁתַיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה
וְתִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְתִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה (962)
וַיָּמָת: וְהוּא מָת.

סכּוּם:

יָרַד חִי בְּסֶדֶךְ הַכֹּל תִּשַׁע מֵאוֹת שִׁשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנִים (962), וְהוּא מָת. הוּא הָיָה הַדּוֹר הַשְּׁשִׁי מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם.

(כא) וַיְחִי חֲנוּךְ חֲמִשָּׁה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה
וַיְחִי חִי חֲמִשָּׁה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה (65)
וְיִוֵּלְדֵךְ אֶת מְתוֹשֶׁלַח: וְהוּא הוֹלִיד אֶת מְתוֹשֶׁלַח.

סכּוּם:

חֲנוּךְ הָיָה בֶן שָׁשִׁים וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה (65) בְּשֶׁהוֹלִיד אֶת מְתוֹשֶׁלַח.

(כב) וַיִּתְּחֵלֶף חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים וְחֲנוּךְ הֶלֶף בְּדֶרֶךְ שֶׁל ה' (הוא הָיָה צְדִיק וְעָבַד אֶת ה')

אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מִתּוֹשְׁלָח אַחֲרֵי שֶׁהוֹלִיד אֶת מִתּוֹשְׁלָח

שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה עוֹד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה (300)

וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: וְהוּא הוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.

סבּוּם:

חֲנוּךְ הָיָה צְדִיק וְעָבַד אֶת ה'. הוּא חִי אַחֲרֵי שֶׁהוֹלִיד אֶת מִתּוֹשְׁלָח עוֹד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה (300), וְהוּא הוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.

(כג) וַיְחִי כָּל יְמֵי חֲנוּךְ וַיְחִי כָּל הַשָּׁנִים שֶׁל חֲנוּךְ

חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה

וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנִים (365).

סבּוּם:

חֲנוּךְ חִי בְּסֶדֶךְ הַכֵּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁשִׁים וְחֲמִשׁ שָׁנִים (365).

(כד) וַיִּתְּחֵלֶף חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים וְחֲנוּךְ הֶלֶף בְּדֶרֶךְ שֶׁל ה'

וַאֲיָנָנוּ וַאֲיָנָנוּ עוֹד בְּעוֹלָם

כִּי ה' לָקַח אֹתוֹ מִהָעוֹלָם הַזֶּה: כִּי ה' לָקַח אֹתוֹ מִהָעוֹלָם הַזֶּה.

סבּוּם:

חֲנוּךְ הָיָה צְדִיק וְהוּא עָבַד אֶת ה', וְה' לָקַח אֹתוֹ, וְהוּא אֵינוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה (מִפְּרָשִׁים: הוּא נִהְפָּד לְמִלְאָד). הוּא הָיָה הַדּוֹר הַשְּׁבִיעִי מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם.

(כה) וַיְחִי מִתּוֹשְׁלָח וּמִתּוֹשְׁלָח חִי

שִׁבְעַת וְשָׁמֹנִים שָׁנָה שְׁמוֹנִים וְשִׁבְעַת שָׁנָה

וּמֵאוֹת שָׁנָה וּמֵאוֹת שָׁנִים (187)

וַיּוֹלֵד אֶת לְמֹדָ: וְהוּא הוֹלִיד אֶת לְמֹדָ.

סכום:

מתושלח היה בן מאה שמונים ושבע שנים (187) בשהוליד את למך.

<p>וּמֵתוֹשֶׁלַח חֵי אֲחֵרֵי הַהוֹלִיד אֶת לִמְךָ עוֹד שְׁמוֹנִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנִים (782) וְהוּא הוֹלִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת.</p>	<p>וַיְחִי מֵתוֹשֶׁלַח אֲחֵרֵי הוֹלִידוֹ אֶת לִמְךָ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:</p>	<p>(כו)</p>
--	--	-------------

סכום:

מתושלח חי אחריו שהוליד את למך עוד שבע מאות שמונים ושתיים שנה (782), והוא הוליד בנים ובנות.

<p>וַהֲיוּ כָּל הַשָּׁנִים שֶׁל מֵתוֹשֶׁלַח שָׁשִׁים וְתֵשַׁע שָׁנִים וְתֵשַׁע מֵאוֹת שָׁנִים (969) וְהוּא מֵת.</p>	<p>וַיְהִי כָּל יְמֵי מֵתוֹשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:</p>	<p>(כז)</p>
---	---	-------------

סכום:

מתושלח חי בסך הכל תשע מאות ששים ותשע שנים (969), והוא מת. הוא היה הדור השמיני מבריאת העולם.

לִידַת נֹחַ וּבְנָיו (כח–לב)

למך הוליד את נח. נח היה הדור העשירי לבריאת העולם, ונקרא שמו נח, מלשון מנוחה, כי בימיו נחה האדמה מקללתה והפסיקה להוציא כל כך הרבה קוצים ודרדרים. ה' נתן בלב נח עצה, והוא המציא את המחרשה. זו הופכת את האדמה, עוקרת את הקוצים שהתחילו לצמח, ואחר כך זורעים

חָטָה וּשְׁעָרָה וּשְׂאָר דְּבָרִים, וְרַק אֵלּוּ צוֹמְחִים, כִּי הַקּוֹצִים וְהַדְּרָדְרִים כָּבֵר נִהְפְּכוּ וְנִבְּלוּ עַל יְדֵי הַמַּחְרָשָׁה. לְמַךְ יָדַע זֹאת בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְלִכֵּן קָרָאוּ נַח, מְלִשׁוֹן מְנוּחָה. (וְלֹא מְלִשׁוֹן לְנַחִים. רַש"י). לְמַךְ נִפְטָר גַּם הוּא יוֹתֵר מִקֶּדֶם מִקּוֹדְמָיו, רַק בֵּן שְׁבַע מְאוֹת שְׁבַעִים וְשִׁבְעֵי (777) שָׁנָה, בְּדִיוֹק שְׁבוּעַ יָמִים לִפְנֵי תַחֲלִילַת הַמְּבוּל, כִּי הָיָה צָדִיק, וְה' לֹא רָצָה שְׁיָמוּת כְּמוֹ רָשָׁע בַּמְּבוּל.

כְּתוּב בַּגְּמָרָא, שֶׁה' אֵינּוּ מַעֲנִישׁ עֲנֵשׁ מִיתָה, לִפְנֵי שְׂאָדָם נִהְיָה בֵּן עֲשָׂרִים, שְׂאָז הוּא גְדוֹל מִמֶּשׁ. לִפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה (וְכֵן גַּם יִהְיָה לְעֵתִיד לְבֵא), ה' לֹא הֶעֱנִישׁ לִפְנֵי שְׂאָדָם הָיָה בֵּן מֵאָה. לִכֵּן לֹא נִתֵּן ה' לְנַח בְּנִים, רַק מֵאָה שָׁנָה לִפְנֵי הַמְּבוּל, כְּאֲשֶׁר נַח הָיָה בֵּן חֲמֵשׁ מְאוֹת שָׁנָה, כִּי אָמַר, שְׂאִם יִהְיוּ רָשָׁעִים, יִצְטָעֵר נַח בְּמִיתָתָם, וְאִם צָדִיקִים, יִצְטָרֵף לְכַנּוֹת הַרְבֵּה תִּיכּוֹת. כְּאֲשֶׁר נַח הָיָה בֵּן חֲמֵשׁ מְאוֹת שָׁנָה הוֹלִיד שְׁלֹשָׁה בְּנִים, הַגְּדוֹל הָיָה יִפְתָּ, אַחֲרָיו הֵבֵן הַצָּדִיק שֵׁם, וְהַקָּטָן - חָם. שֵׁם הָיָה צָדִיק, וְגַם נוֹלַד מֵהוּל, וְגַם מִמֶּנּוּ יָצָא אַבְרָהָם אַבְיָנוּ, וְלִכֵּן הַתּוֹרָה מְזַכֵּרָה אוֹתוֹ לִפְנֵי יִפְתָּ שֶׁהָיָה הַגְּדוֹל.

(כח) וַיְחִי לְמֹכֵד

וְלִמֹּכֵד חִי

שְׁתִּים וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה

שְׁמוֹנִים וּשְׁתִּים שָׁנָה

וּמֵאֵת שָׁנָה

וּמֵאָה שָׁנָה (182)

וַיּוֹלֵד בֵּן:

וְהוּא יֵלֵד בֵּן.

ספּוּם:

לְמֹכֵד הָיָה בֵּן מֵאָה שְׁמוֹנִים וּשְׁתִּים שָׁנִים (182) וְהוֹלִיד בֵּן.

(כט) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נַח

וְהוּא קָרָא אֶת הַשֵּׁם שְׁלוֹ נַח

לְאָמַר

וְכֵן הוּא אָמַר

זֶה יִנַּחֲמֵנוּ

זֶה יַעֲשֶׂה שְׂאֲנַחֲנוּ נְנוּחַ

מִמַּעַשְׂנוּ

מִהַעֲבוּדָה הַקָּשָׁה שְׁלָנוּ

וּמִמַּעַצְבוֹן יְדֵינוּ

וּמִהַעֲבוּדָה הַקָּשָׁה שֶׁל הַיָּדִים שְׁלָנוּ

מִן הָאֲדָמָה

מִעֲבוּדַת הָאֲדָמָה

אֲשֶׁר אֲרָרָה יְהוָה:

שֶׁה' קָלַל אֶתָּה (בְּחַטָּא הָאָדָם).

סכום:

לְמַד קָרָא אֶת שֵׁם הַבֵּן שְׁלוֹ נָח, כִּי עַד נָח הָיוּ צָרִיכִים לַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה בְּקֶשֶׁי, בְּגִלְל שֶׁהָ קָלַל אֶת הָאָדָם: "בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹאכַל לֶחֶם", וְנָח הִמְצִיא אֶת כְּלֵי הַמְּחַרְשָׁה לַחֲרֹשׁ בָּהֶן, וְהָאֲנָשִׁים נָחוּ מִהָעֲבוֹדָה הַקָּשָׁה וְכֵן מִקְלַלֹת הָ: "וְקוֹץ וְדֹרְדָר תִּצְמִיחַ לְךָ". עַד אִזּוֹ הֵיטָה הָאָרֶץ מוֹצִיָּאָה קוֹצִים וְדֹרְדָרִים כְּשֶׁזָּרְעוּ חֲטִימִים, וּבִימֵי נֹחַ הָאָרֶץ נָחָה. לְכֵן קָרָא שְׁמוֹ נָח, כִּי הַבֵּן הַזֶּה יִנְחַמְנוּ (רש"י).

(ל)

וַיְחִי לְמֹדָד

וְלִמְדָּחִי

אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת נֹחַ

אַחֲרֵי שֶׁהוֹלִיד אֶת נֹחַ

חֲמֹשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה

עוֹד תִּשְׁעִים וְחֲמֹשׁ שָׁנִים

וְחֲמֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה

וְחֲמֹשׁ מֵאוֹת שָׁנִים (595)

וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

וְהוּא הוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת.

סכום:

אַחֲרֵי שֶׁלִּמְדָּד הוֹלִיד אֶת נֹחַ, הוּא חִי עוֹד חֲמֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים וְחֲמֹשׁ שָׁנָה (595), וְהוּא הוֹלִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת.

(לא)

וַיְחִי כָּל יְמֵי לְמֹדָד

וְהָיוּ כָּל הַשָּׁנִים שָׁל לְמֹדָד

שִׁבְעַת וְשִׁבְעִים שָׁנָה

שִׁבְעִים וְשִׁבְעַת שָׁנִים

וְשִׁבְעַת מֵאוֹת שָׁנָה

וְשִׁבְעַת מֵאוֹת שָׁנִים (777)

וַיָּמָת:

וְהוּא מָת.

סכום:

לְמֹדָד חִי בְּסֹדֵד הַכֹּל שִׁבְעַת מֵאוֹת שִׁבְעִים וְשִׁבְעַת שָׁנִים (777), וְהוּא מָת. הוּא הָיָה הַדּוֹר הַתְּשִׁיעִי לְבְרִיאת הָעוֹלָם.

(לב)

וַיְחִי נֹחַ

וְנָח הָיָה

בֶּן חֲמֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה

בֶּן חֲמֹשׁ מֵאוֹת שָׁנִים (500)

וַיּוֹלֵד נָח
 אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יִפְתָּה:
 וְנָח הוֹלִיד
 אֶת שָׁם, אֶת חָם וְאֶת יִפְתָּה.

סבּוּם:

נָח הָיָה הַדּוֹר הָעֲשִׂירִי לְבְרִיאת הָעוֹלָם. הוּא הָיָה בֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנִים (500)
 בְּשֶׁהוֹלִיד אֶת שָׁם, חָם וְיִפְתָּה.

סבּוּם עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאַדָּם הָרִאשׁוֹן עַד נָח

1. אָדָם בְּשֶׁהָיָה בֶן 130 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת שֵׁת, חִי 930 שָׁנָה
2. שֵׁת בְּשֶׁהָיָה בֶן 105 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת אֱנוֹשׁ, חִי 912 שָׁנָה
3. אֱנוֹשׁ בְּשֶׁהָיָה בֶן 90 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת קִינֹן, חִי 905 שָׁנָה
4. קִינֹן בְּשֶׁהָיָה בֶן 70 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת מֵהֶלְלָאֵל, חִי 910 שָׁנָה
5. מֵהֶלְלָאֵל בְּשֶׁהָיָה בֶן 65 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת יֵרֵד, חִי 895 שָׁנָה
6. יֵרֵד בְּשֶׁהָיָה בֶן 162 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת חֲנוּךְ, חִי 962 שָׁנָה
7. חֲנוּךְ בְּשֶׁהָיָה בֶן 65 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת מְתוּשֶׁלַח, חִי 365 שָׁנָה
8. מְתוּשֶׁלַח בְּשֶׁהָיָה בֶן 187 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת לָמֶךְ, חִי 969 שָׁנָה
9. לָמֶךְ בְּשֶׁהָיָה בֶן 182 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת נֹחַ, חִי 777 שָׁנָה
10. נֹחַ בְּשֶׁהָיָה בֶן 500 שָׁנָה	הוֹלִיד אֶת שָׁם, חָם וְיִפְתָּה, חִי 950 שָׁנָה

פָּרֶק ו'

התגברות היצר הרע לפני המבול (א-ד)

בְּרָגַע שְׂאֵכַל הָאָדָם מֵעֵץ הַדַּעַת נִכְנַס בּוֹ הַיֵּצֵר הָרַע. וְזֶה הֵלֵךְ וְהִתְגַּבֵּר בְּמִשְׁךְ הַדּוֹרוֹת, וּבְנֵי אָדָם הִתְרַגְּלוּ לַחַיּוֹת חַיֵּי עֶבְרָה. הֵם חָטְאוּ אֶפִּילוֹ בְּעִבְרוֹת הַחֲמוּרוֹת בְּיוֹתֵר - עֲבוּדָה זָרָה, וְעִבְדוֹ לַפְּסֵלִים, וּבִקְאֵת הֵם הִפִּירוּ אֶת ה' וְרָצוּ לְמַרְדּוֹ בּוֹ וּלְהַכְעִיס אוֹתוֹ. גְּלוּי עֲרִיוֹת - כַּאֲשֶׁר רָאוּ אִשָּׁה הָיָה מִתְחַתְּנִים אֶתָּה בְּכַח וְאֶפִּילוֹ אִם הִיְתָה אִשְׁתְּ-אִישׁ הָיָה גּוֹזְלִים אֶתָּה. הֵם הִרְשִׁיעוּ עַד כְּדֵי כֶּף, שְׂאֶפִּילוֹ הַשּׁוֹפְטִים וְהַשָּׂרִים שְׂצָרִיכִים לְדוֹן בְּצַדֵּק וּלְהַשְׁלִיט הַחֵק בְּאַרְצָן, הֵם עֲצָמָם הָיוּ חוֹטְפִים וְגּוֹזְלִים נְשׁוֹת חֲבֵרֵיהֶם, וְהִרְשִׁיעוּ עוֹד יוֹתֵר מִזֶּה שְׂאֶפִּילוֹ חוֹקְקוֹ חֵק, שְׂכַל אִשָּׁה חִיבַת לְהִתְחַתֵּן קֶדֶם עִם הַשּׁוֹפְטִים וְהַשָּׂרִים. הַעֲבָרוֹת דְּבָקוּ גַם בְּבַעֲלֵי הַחַיִּים, שְׂאֶפִּילוֹ הַחַיּוֹת וְהָעוֹפּוֹת הִתְחַתְּנוּ עִם מִינִים אֲחֵרִים. עֲבָרָה נּוֹסֶפֶת שֶׁהִיְתָה, שְׂכַלֵּם כַּאֲחֵד גּוֹזְלוֹ בְּכַח לְאוֹר הַיּוֹם אִישׁ אֶת רַעְהוֹ, לֹא רַק אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם, אֲלָא כֹּל אֶחָד גּוֹזֵל מִמוֹן חֲבֵרוֹ, וְזוֹ עֲבָרָה שְׁבוּדָאִי כֹּל אֶחָד מִבֵּין מֵעֲצָמוֹ שְׂאֶסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ. לָכֵן ה' כָּעַס עַל עֲבָרָה זוֹ יוֹתֵר מִשְׂאָר הַעֲבָרוֹת. הַחוֹטְאִים הַגְּדוֹלִים הָיוּ הַעֲנָקִים שְׂבָאֲתָם דּוֹרוֹת וְאַחַר כֶּף הָיוּ עוֹד חוֹטְאִים שֶׁהִתְכַּוְּנוּ לְמַרְדּוֹ בֵּה' וְהֵם בְּנֵי קִיֹּז - עֵיזֵר, בְּנוֹ מַחוּיָאֵל וְנִכְדוֹ מִתּוֹשָׁאֵל.

ה' כָּעַס מְאֹד עַל הַתְּגַבְּרוֹת כְּזֹאת שֶׁל הַיֵּצֵר הָרַע. בְּתַחִילָה הַעֲנִישׁ מְאֹד אֶת הָאֲנָשִׁים לְפָנֵי דוֹר הַמְּבּוּל. זֶה הָיָה בְּדוֹר שֶׁל אָנוֹשׁ, שֶׁה' הֵעִלָּה אֶת מִי הָאוֹקִינּוֹס וְהַצִּיִּף וְהָרַג שְׁלִישׁ מִכֹּל הָעוֹלָם, כְּדֵי שִׁיחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה. אֲבָל זֶה לֹא עֲזַר, בְּנֵי הָאָדָם הִמְשִׁיכוּ לַחֲטָא. וְהָרִי כֹל מֵה שֶׁה' בְּרָא עוֹלָם הוּא כְּדֵי לְלַמֵּד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת, וּבְמִצְבַּ כְּזֶה שְׂכַלֵּם חוֹטְאִים אֵינן צָרָךְ בְּעוֹלָם. ה' הִתְחִיל לְחַשֵּׁב לְהַשְׁמִיד מִמֶּשׁ אֶת כֹּל הָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְבִסּוֹף, שֶׁהִבִּיא מְבּוּל. ה' הִצְדִּיק אֵינּוֹ מֵעֲנִישׁ כְּזֶה עֲנֵשׁ גְּדוֹל, רַק כַּאֲשֶׁר מִדַּת הַעֲבָרוֹת הַתְּגַבְּרָה עַד מִדָּה מְסִימַת, וּכַאֲשֶׁר הָיָה רוֹאֶה שְׂמֵדָה זוֹ הוֹלֵכַת וּמִתְמַלֵּאת הַחֲלִיט שְׂיּוֹתֵר לֹא יִתֵּן לְהִתְרַעַם וּלְהַשְׁמִיד כְּלָם, אֲלָא יַחֲכֶה עוֹד מֵאָה וְעֶשְׂרִים (120) שָׁנָה. אִם יַחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה - מוֹטָב, וְלֹא - יִמְחָה וְיִהְרַג אֶת כְּלָם.

על מִנַּת לְהִזְכִּיר לָהֶם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, צִוָּה ה' עַל נַח לְבָנוֹת תִּיבָה גְּדוּלָּה
בְּמִשְׁךָ מֵאָה וְעֶשְׂרִים (120) שָׁנָה, שִׁידְעוּ שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהִבְיֵא מְבוּל לְעוֹלָם.

(א) וַיְהִי כִּי הִחַל הָאָדָם
לְרַב עַל פְּנֵי הָאָדָמָה
וּבְנֹת יָלְדוּ לָהֶם:
וְהָיָה כִּשְׁהָאֲנָשִׁים הִתְחִילוּ
לְהִתְרַבּוֹת עַל הָאָדָמָה (בְּעוֹלָם)
וְגַם בָּנוֹת נוֹלְדוּ לָהֶם.

סבּוּם:

הַסְּפּוּר הַבָּא שֶׁכְּתוּב הִיא כִּשְׁהִתְרַבּוּ הָאֲנָשִׁים בְּעוֹלָם, וְגַם הִרְבֵּה בָּנוֹת נוֹלְדוּ
בְּעוֹלָם.

(ב) וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים
אֵת בְּנוֹת הָאָדָם
כִּי טֹבֹת הֵנָּה
וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים
מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:
וּבְנֵי הַשָּׂרִים וְהַשׁוֹפְטִים רָאוּ
אֵת הַבָּנוֹת שֶׁל הָאֲנָשִׁים
כִּי הֵן טוֹבוֹת וַיִּפְתּוּ
וְהֵם לָקְחוּ לָהֶם נָשִׁים (מִהַבָּנוֹת הָאֵלֹו)
מִכָּל מָה שֶׁהֵם בָּחָרוּ לָהֶם (וַאֲפִילוּ שֶׁל
מִשֶׁהוּ אַחֵר).

סבּוּם:

הָאֲנָשִׁים הַחֲשׁוּבִים עָשׂוּ עֲבֻרוֹת וְלָקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל מָה שֶׁבָּחָרוּ, וַאֲפִילוּ הוּ
הָיָה שֶׁל מִיִּשְׁהוּ אַחֵר (אִשֶׁת אִישׁ) וַאֲמָרוּ שִׁזְאֵת שְׁלָהֶם, וְזוֹ עֲבָרָה גְּדוּלָּה.

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה
לֹא יִדּוֹן רוּחִי בְּאָדָם לְעֹלָם
וְה' אָמַר
אֲנִי לֹא אֶחְשָׁב תְּמִיד בְּעַנְיֵן הָאֲנָשִׁים (אֲנִי
לֹא אֶחְשָׁב הִרְבֵּה עַל הָאֲנָשִׁים הַחוֹטְאִים אִיךָ
לְקַבּוֹעַ דִּינָם, אִם לְהַשְׁחִיתָם אוֹ לְרַחֵם
עֲלֵיהֶם)
כִּשְׁנֵם הוּא כְּשֶׁר
בְּגִלְל שֶׁהֵם מְבַשֵּׂר (הֵם לֹא נִכְנָעִים לְפָנָי) (קָל
וְחָמָר אִם הָיוּ מֵאֵשׁ) אֲלֵא אַחֲלִיט הַחֲלָטָה

וְחָיו יָמָיו
מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

וְהָיוּ הַיָּמִים שְׁאֲנִי אַחְפָּה לָּהֶם שִׁיחֲזְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה
מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה.

סכּוּם:

אֲחֵרֵי שֶׁהָ רָאָה אֶת הָעֵבְרוֹת שֶׁהֶאֱנִישִׁים עוֹשִׂים, הוּא אָמַר: אֲנִי לֹא אֶשְׁקַל תְּמוּד
בְּדַבַּר הַחוּטָאִים, אִם לְסִלּוּחַ לָהֶם אוֹ לְהַעֲנִישָׁם, אֲלֵא אֲנִי קוֹבֵעַ שְׁאֲנִי מוֹחֵפָה לָהֶם
עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. אִם עַד אֵז הֵם יִחְזְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה, אֲנִי אֶסְלַח לָהֶם, וְאִם לֹא
אֲנִי אֶשְׁחִית אֹתָם.

(ד)

הַנְּפִלִים

הַגְּבוּרִים וְהַעֲנָקִים

הָיוּ בְּאַרְצָא בְּיָמֵיהֶם הָהֵם

הָיוּ בְּאַרְצָא בְּיָמֵיהֶם הָהֵם (שֶׁל דוֹר אֲנוּשׁ) וְהֵם
הָיוּ גְבוּרִים לְמִרְוֹד בְּה', וְהָ הַעֲנִישׁ אוֹתָם
וְהַצִּיף אֶת מֵי הָאוּקִינוֹס עַל שְׁלִישׁ עוֹלָם
וְאַף עַל פִּי כֵן...

וְגַם אַחֲרֵי כֵן

גַּם בְּדוֹר שֶׁל נֹחַ (לֹא פָּחַדוּ מִהַעֲנִישׁ
וְהַמְּשִׁיכוּ בְּדַרְכָּם הַרְעָה)

אֲשֶׁר יָבֵאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים

שֶׁהַבָּנִים שֶׁל הַשָּׁרִים וְהַשׁוֹפְטִים הִתְחַתְּנוּ

אֶל בְּנוֹת הָאָדָם

עִם הַבָּנוֹת שֶׁל הָאָדָם

וַיִּלְדוּ לָהֶם

וְהֵם הוֹלִידוּ לָהֶם בָּנִים (עֲנָקִים כְּמוֹתָם)

הַמְּזֵה הַגְּבוּרִים

הֵם הַגְּבוּרִים לְמִרְוֹד בְּה'

אֲשֶׁר מַעֲוִלָם

שֶׁהָיוּ מֵאֵז וּמִתְּמוּד

אֲנָשֵׁי הַשָּׁמַיִם:

אֲנָשִׁים עִם שְׁמוֹת מְפָרְסָמִים (מְחוּיָאֵל,

מִתוּשָׂאֵל...)

סכּוּם:

הַנְּפִלִים (מִלְּאֲכִים שֶׁנִּפְּלוּ מִן הַשָּׁמַיִם) הָיוּ אֵז בְּאַרְצָא, וְאַף שָׂרָאוּ בְּעֵנֶשׁ שֶׁל דוֹר
אֲנוּשׁ, שֶׁהָאוּקִינוֹס הַצִּיף שְׁלִישׁ מִהָעוֹלָם, לֹא נִכְנְעוּ וְהַחֲטִיאוּ אֶת כָּל בְּנֵי דוֹרָם
לְמִרְוֹד בְּה' וְלַעֲבוֹד עֲבוּדָה זָרָה וְהַחֲטִיאוּ גַם אֶת דוֹרוֹ שֶׁל נֹחַ, וְהֵם הָיוּ שָׁרִים
חֲשׁוּבִים וּמְפָרְסָמִים בְּשְׁמוֹת (מְחוּיָאֵל, מִתוּשָׂאֵל).

(ה)

וַיֵּרָא יְהוָה	ה' רָאָה
כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם	שֶׁהַחַטָּאִים שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם רַבִּים
בְּאָרֶץ	בְּעוֹלָם
וְכָל יֵצֵר מַחְשֵׁבֶת לְבוֹ	וְכָל הָרָצוֹן שֶׁל מַחְשְׁבוֹת לְבָם
רַק רַע כָּל הַיּוֹם:	רַק לַעֲשׂוֹת רַע כָּל הַיּוֹם.

סבּוּם:

ה' רָאָה שְׁבִנֵי הָאָדָם מִמְּשִׁיכִים לַחַטָּא, וְהַחַטָּאִים בְּעוֹלָם מִתְרַבֵּים, וְכָל הַיּוֹם הֵם חוֹשְׁבִים רַק אֵיךְ לַעֲשׂוֹת עֲבֵרוֹת.

(ו)

וַיִּנְחָם יְהוָה	ה' הִתְחַרַּט
כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאָרֶץ	עַל שֶׁעָשָׂה אֶת בְּנֵי הָאָדָם בְּאָרֶץ
וַיִּתְעַצֵּב אֵל לְבוֹ:	וְהִצְטַעַר שֶׁבָרָא אוֹתָם.

סבּוּם:

ה' הִתְעַצֵּב וְהִתְחַרַּט עַל שֶׁבָרָא אֶת הָאָדָם.

(ז)

וַיֹּאמֶר יְהוָה	ה' אָמַר
אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם	אֲנִי אֲמַחֵק אֶת הָאָדָם
אֲשֶׁר בָּרָאתִי	שֶׁאֲנִי בָרָאתִי
מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה	מֵעַל הָעוֹלָם
מֵאָדָם	אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים
עַד בְּחַמָּה	וְאֶת כָּל הַבְּהֵמוֹת
עַד רִמְשׁ	וְאֶת כָּל הַזּוּחָלִים
וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם	וְאֶת כָּל הָעוֹפוֹת שֶׁבַּשָּׁמַיִם (אֶת כָּלֵם אֲמַחֵק)
כִּי נַחֲמַתִּי כִּי עָשִׂיתָם:	כִּי אֲנִי מִתְחַרַּט שֶׁעָשִׂיתִי אֹתָם.

סבּוּם:

ה' אָמַר: בֵּינן שֶׁאֲנִי רוֹאֶה, שֶׁהֵם לֹא חוֹזְרִים בְּתִשׁוּבָה וּמִמְּשִׁיכִים לַחַטָּא, אֲנִי אֲמַחֵק אֶת הָאֲנָשִׁים וְהַבְּהֵמוֹת וְהַחַיִּוֹת וְהַזּוּחָלִים וְהָעוֹפוֹת שֶׁחַטָּאוּ.

(ח) וְנַח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: אֲכַל נַח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה'.

סכום:

נַח הָיָה צָדִיק, וְהוּא מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה' לְהִשְׁאִירוֹ בְּחַיִּים וְלֹא לְהִרְגוֹ יַחַד עִם שְׂאֵר
הַרְשָׁעִים וְלִבְרֵא מִמֶּנּוּ עוֹלָם חָדָשׁ.

שאלות לפְרֶשֶׁת בְּרֵאשִׁית

פרק א

1. מה ברא ה' בהתחלה? (א)
2. איך ברא את השמים והארץ? (א)
3. איפה היה כסא הכבוד של ה'? (ב)
4. איך קרא ה' לאור? איך קרא לחושך? (ה)
5. מה ברא ה' ביום הראשון? (ה)
6. מה ה' עשה להבריל בין המים שלמעלה למים שלמטה? (ו)
7. איך קרא ה' לרקיע? (ח)
8. מה ברא וחזק ביום השני? (ח)
9. איפה התאספו המים? (ט)
10. איך קרא ה' ליבשה? (י)
11. איך קרא למקום שהתאספו בו המים? (י)
12. מה הבאור 'עשב מזריע זרע'? (יא)
13. מה זה 'עץ פרי עושה פרי'? (יא)
14. מה הוציאה הארץ? (ג' סוגים) (יב)
15. מה ה' ברא וחזק ביום השלישי? (יב)
16. איפה ה' שם את המאורות? (יד)
17. כמה תפקידים היו למאורות? מה הם? (5 תפקידים) (יד)
18. מיהו המאור הגדול? מתי הוא מאיר? (טז)
19. מיהו המאור הקטן? מתי הוא מאיר? (טז)
20. מי עוד מאיר בלילה? מדוע ה' הוסיף אותם? (טז)
21. מה ברא ה' וחזק ביום הרביעי? (יט)
22. מה הוציאו המים ביום החמישי? (כ)
23. מהם שני סוגי בעלי החיים שה' ברא ביום החמישי? (כא)
24. מה ברך ה' את הדגים ואת העופות? (כב)
25. מה ברא ה' וחזק ביום החמישי? (כג)
26. איזה שלושה סוגי בעלי חיים ברא ה' ביום השישי? (כד)
27. עם מי התייעץ ה' בכריאת האדם? (כו)
28. איך ברא ה' את האדם? (כז)

29. מה ברך את האדם ואשתו? (כח)
 30. במה יש לאדם רשות להשתמש (ארבעה דברים)? (כח)
 31. מה היה לאדם רשות לאכול? מה היה אסור לו? (כט)
 32. מה ה' נתן לבעלי החיים לאכול? (ל)

פרק ב

33. מתי נגמרה בריאת העולם? (ב)
 34. מה היה ביום השביעי של בריאת העולם? (ב)
 35. במה ברך ה' את היום השביעי? (ג)
 36. במה קידש ה' את היום השביעי? (ג)
 37. מדוע צמחו העצים רק אחרי בריאת האדם? (ה)
 38. איך הרטיב ה' את הארמה? (ו)
 39. מה ה' ברא מהחול הרטוב? (ז)
 40. איפה ה' נטע גן? (ח)
 41. איפה שם ה' את האדם? (ח)
 42. מה הם שני העצים המיוחדים שהיו בגן עדן? (ט)
 43. לכמה נהרות התחלקו המים שיצאו מגן עדן? (י)
 44. מה שם הנהר המקיף את ארץ החבילה? (יא)
 45. איזה שלושה דברים טובים היו בארץ החבילה? (יב)
 46. מה שם הנהר המקיף את ארץ כוש? (יג)
 47. מה שם הנהר שעובר מצד מזרח של ארץ אשור? (יד)
 48. מה שמו של הנהר הרביעי והיכן הוא עובר? (יד)
 49. בשביל מה הושיב ה' את האדם בגן עדן? (טו)
 50. מה היה מותר לאדם לאכול בגן עדן? מה היה אסור? (טז)
 51. מה יהיה העונש אם יאכל מהעץ האסור? (יז)
 52. מה עשה ה' כדי לעזור לאדם? (יח)
 53. מי קרא שמות לכל בעלי החיים? (יט-כ)
 54. איך ה' הוציא מאדם צלע? מה עשה עם הצלע? (כא)
 55. איך קרא אדם לעזר שה' נתן לו? (כג)

פרק ג

56. מי היה החכם מכל חית השדה?
57. מה שאל הנחש את האשה? מה ענתה לו? (א,ב,ג)
58. איך פיתתה הנחש את האשה כדי שתאכל מעץ הדעת? (ד-ה)
59. איזה שלושה דברים ראתה האשה בעץ הדעת? (ו)
60. מה עשתה האשה בפירות עץ הדעת? למי נתנה? (ז)
61. מה קרה לאם ואשתו לאחר שאכלו מעץ הדעת? (ז)
62. מה שמעו אחר כך האדם ואשתו? מדוע התחכאו? (ח)
63. מה שאל ה' את האדם בפעם הראשונה? מה ענה לו? (ט-י)
64. מה שאל ה' את האדם בפעם השניה? מה ענה לו? (יא-יב)
65. מה שאל ה' את האשה? מה ענתה לו? (יג)
66. איזה עונשים נענש הנחש? (יד-טו)
67. איזה עונשים העניש ה' את האשה? (טז)
68. באיזה עונשים נענש האדם? (חמישה) (יז-יט)
69. איך קרא האדם לאשתו? מדוע? (כ)
70. איזה בגדים עשה ה' לאדם ואשתו? (כא)
71. למה גרש ה' את האדם מגן עדן? (כב-כג)
72. מה עשה ה' כדי שלא יחזרו לגן עדן? (כד)

פרק ד

73. כמה בנים נולדו לאדם? מה שמותם? (א)
74. במה התעסק קין? במה התעסק הבל? (ב)
75. מה הביא קין קורבן? מה הביא הבל? (ג-ד)
76. את הקורבן של מי ה' קיבל ואת של מי לא קיבל? (ד-ה)
77. מה אמר ה' לקין? (ו-ז)
78. מה עשה קין להבל? (ח)
79. מה שאל ה' את קין? מה ענה לו קין? (ט)
80. מה אמר ה' אחר כך? במה הענישו? (שני עונשים) (י-יב)
81. מה טען קין אל ה' אחרי שהענישו? (יג-יד)
82. מה ה' השיב על טענתו? (טו)
83. איך קראו לבן הראשון של קין? מה בנה עבורו קין? (יז)

84. מה שמות חמש הרורות שיצאו מקין? (יח)
85. איך קראו לנשות למך? (יט)
86. מי היה הראשון שהמציא אהלים? (כ)
87. מי היה הראשון שהמציא כלי נגינה? (כא)
88. מי היה מחדר כלי נשק וברזל? (כב)
89. איך קראו לאחותו של תובל קין? מאשתו של מי היתה? (כב)
90. מדוע ברחו נשותיו של למך? (כג)
91. מה אמר להם למך? (כג)
92. מה היה שמו של הבן השלישי של האדם? (כה)
93. בימיו של מי התחלל שם ה' לראשונה? (כו)

פרק ה

94. כמה דורות מאדם ועד נח? מה שמותם? (ג)
95. מי חי הכי הרבה שנים? (כז)
96. מי חי הכי קצת? מדוע? (כג-כד)

פרק ו

97. מה חטאו האנשים בדורו של נח? (ב)
98. כמה זמן קבע ה' שיעניש את החוטאים? (ג)
99. מי הם הנפילים? (ד)
100. על מה התחרט ה'? (ו)
101. מי מצא חן בעיני ה'? (ח)

עבודות לפרשת בראשית

- העבר קו אל המקום המתאים:
 הרבה ארבה עצבונך: (צער גידול בנים)
- אדם
- ארורה האדמה בעבורך:
  - והרגך: (צער הריון)
  - בעצבון תאכלנה:
  - ועפר תאכל:
  - על גחנה תלך:
- אשה
- וקוץ ודרדר תצמיח לך:
  - ארור אתה מפל הבהמה ומכל חית השדה:
  - בזעת אפיה תאכל לחם:
  - ואכלת את עשב השדה:
  - בעצב תלדי בנים:
  - ואל עפר תשוב:
  - והוא ימשל בך:
- נחש
- ואיבה אשית בינך ובין האשה:
- לדוגמא

השלם באיזה יום נברא:

_____ ביום

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: ויבדל אלהים בין האור ובין החשך:

_____ ביום

ויאמר אלהים ושרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ:

_____ ביום

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם... וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה:

_____ ביום

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים:

_____ ביום

ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה... תדשא הארץ דשא עשב:

_____ ביום

ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים... את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים:

_____ ביום

ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה... נעשה אדם בצלמנו כדמותנו:

לעילוי נשמות

אבי מורי ר' **שמחה דוד**
 ב"ר **צבי יעקב שנקר** זצ"ל
 נלב"ע כ' מר-חשון תשל"ז

אמי מורתי מרת **שרה מרים**
 ב"ר **אברהם מרדכי שנקר** ז"ל
 נלב"ע י"ב מר-חשון תשנ"ה

גיסי היקר ר' **פנחס** ז"ל
 ב"ר **יעקב יהודה הלוי ציטרון** ז"ל
 נלב"ע ג' תמוז תשס"ז

אחותי היקרה מרת **חנה לייש** ע"ה
 בת א"מ ר' **שמחה דוד שנקר** זצ"ל
 נלב"ע י"ז אדר תשס"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמות

מורי וחמי

ר' יחזקאל ב"ר יעקב מנדלוביץ זצ"ל

ב"ר יעקב זצ"ל

נלב"ע, י"ג תשרי תשנ"ז

חמותי מרת **עטרה** ב"ר נפתלי מנדלוביץ ז"ל

נלב"ע, כ"ו אדר תשנ"ו

לעילוי נשמות

גיסו היקר, הרב ר' **שמחה שמואל** זצ"ל

ב"ר **בנימין שולמן** זצ"ל

נלב"ע כ"ו טבת תשע"א

לעילוי נשמות

הרב ר' **נפתלי** זצ"ל

ב"ר **יעקב ניימן שליט"א**

נלב"ע כ"ח סיון תשס"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר' מנחם יהודה ב"ר

אביגדור יוסף ויזל ז"ל הי"ד

נלב"ע כ"ה ניסן תש"ה

זוגתו מרת פייגא ב"ר משה שמואל ז"ל

נלב"ע כ"ה תמוז תשנ"ח

האשה שיינדל ב"ר שאול ליוש ז"ל

נלב"ע כ"ד אלול תשנ"ט

